

Syftet med denna rapport är att ge förbunden i Facken inom industrin ett underlag som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2020.

Ekonomiska bedömningar

Oktober 2019

Facken inom industrin (FI) är ett samarbetsorgan mellan de fackförbund inom industrin som omfattas av det så kallade industriavtalet. De fem förbunden är Sveriges Ingenjörer, Unionen, IF Metall, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet samt GS (Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch).

Ytterligare exemplar av rapporten kan beställas på e-postadress: fi.kansli@fikansli.se. Rapporten finns även att hämta på www.fackeninomindustrin.se

Förord

Syftet med rapporten ”Ekonomiska bedömningar – inför avtalsrörelsen 2020” är att ge de förtroendevalda i förbunden i Facken inom industrin ett underlag som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2020.

När parterna inom industrin agerar måste de beakta att de har en lönenormerande roll på hela den svenska arbetsmarknaden. Det innebär att förbunden måste anlägga ett långsiktigt perspektiv och beakta de samhällsekonomiska förutsättningar som råder.

Upplägget av rapporten och de bedömningar som arbetsgruppen gör följer de resonemang och principiella förhållningssätt som redovisas i Facken inom industrins skrift ”Bästa möjliga – om lönebildning och samhällsekonomi”.

Rapporten inleds med arbetsgruppens sammanfattande bedömningar. Därefter följer sex kapitel som i tur och ordning behandlar ”Omvärlden”, ”Sveriges ekonomi”, ”Industrins konkurrenskraft”, ”Inflation”, ”Sysselsättning och arbetsmarknad” och ”Löner”.

Rapporten innehåller en omfattande mängd fakta. Som underlag har arbetsgruppen använt många olika källor. De rapporter som används är bland annat Konjunkturinstitutets ”Konjunkturläget oktober 2019” och ”Lönebildningsrapporten 2019”. Vi har också använt en hel del internationella källor, framför allt data och rapporter från OECD, Eurostat, ECB och IMF.

De bedömningar som arbetsgruppen gör i rapporten står rapportförfattarna själva för.

I arbetsgruppen som arbetat fram denna rapport har ingått Katarina Lundahl och Tobias Brännemo, Unionen, Anilla Larsson och Göran Nilsson, IF Metall, Staffan Bjurulf, Sveriges Ingenjörer, Karin Ewelönn, GS-facket, Jonathan Herlitz och Erica Sjölander, Facken inom industrin.

Erica Sjölander
Kanslichef
Facken inom industrin
28 oktober 2019

Innehåll

RAPPORTENS VIKTIGASTE SLUTSATSER	4
1. SAMMANFATTANDE BEDÖMNINGAR	5
1.1 EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR INFÖR AVTAL 2020	5
1.2 PRINCIPIELLA UTGÅNGSPUNKTER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	7
1.3 BÄSTA MÖJLIGA LÖNEÖKNINGSTAKT	9
2. OMVÄRLDEN	12
2.1 HÖGKONJUNKTUREN MATTAS AV OCH OSÄKERHETEN ÖKAR	12
2.2 VÄRLDSHANDELN VÄXLAR NER	19
2.3 SAMMANFATTNING	21
3. SVERIGES EKONOMI	22
3.1 BNP-TILLVÄXTEN I NIVÅ MED FÖRE FINANSKRISEN	22
3.2 HUSHÅLLEN VÄXLAR NER SIN KONSUMTIONSTILLVÄXT	23
3.3 SVAG UTVECKLING AV OFFENTLIG KONSUMTION	24
3.4 BOSTADSBYGGANDET SÄNKE FÖR INVESTERINGARNA.....	25
3.5 AVMATTNING AV EXPORTTILLVÄXTEN EFTER GYNNSAMMA ÅR	27
3.6 NÄRINGSLIVETS PRODUKTION OCH PRODUKTIVITET	28
3.7 SAMMANFATTNING	30
4. INDUSTRINS KONKURRENSKRAFT	31
4.1 ÖKANDE INDUSTRIPRODUKTION	31
4.2 NÅGOT SNABBARE ÖKNING AV ARBETSKRAFTSKOSTNADERNA I SVERIGE ÄN I VÄSTEUROPA.....	33
4.3 STORA SVÄNGNINGAR I VÄXELKURSEN	34
4.4 STÄRKT KOSTNADSLÄGE GENTEMOT VÄSTEUROPA MÄTT I GEMENSAM VALUTA.....	35
4.5 SVENSK PRODUKTIVITETSUTVECKLING NÅGOT SNABBARE ÄN I TYSKLAND OCH EU15	37
4.6 HÖGT KAPACITETSUTNYTTJANDE	38
4.7 HÖG INVESTERINGSNIVÅ JÄMFÖRT MED KONKURRENTLÄNDER	38
4.8 FORTSATT GOD LÖNSAMHET.....	40
4.9 SMÅ FÖRÄNDRINGAR AV SVENSKA MARKNADSANDELAR	44
4.10 BYTESFÖRHÅLLET ÅR I STORT SETT OFÖRÄNDRAT.....	45
4.11 BYTESBALANSEN	46
4.12 BRUTTONATIONALINKOMST	47
4.13 SAMMANFATTNING	48
FORTSATT GOD UTVECKLING FÖR STORFÖRETAGEN	49
5. INFLATION	52
5.1 INFLATIONEN OMKRING MÅLET	52
5.2 PRISUTVECKLING UR FÖRETAGENS PERSPEKTIV	57
5.3 PENNINGPOLITISK OMSVÄNGNING	60
5.4 SAMMANFATTNING	62
6. SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSMARKNAD	64
6.1 SYSSELSÄTTNINGEN HAR ÖKAT MER ÄN VÄNTAT	64
6.2 ARBETSLÖSHETEN VÄNDER UPPÅT	66
6.3 BRISTTALEN SJUNKER MEN MATCHNINGEN FUNGERAR FORTFARANDE DÅLIGT.....	68
6.4 SAMMANFATTNING	70

7. LÖNER	71
7.1 LÄGRE LÖNEÖKNINGSTAKT EFTER FINANSKRISEN	71
7.2 FORTSATT REALLÖNEÖKNINGAR	72
7.3 LIKARTAD LÖNEÖKNING FÖR ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN	73
7.4 MINSKANDE LÖNEGAP	73
7.5 STÖRRE LÖNESPRIDNING BLAND TJÄNSTEMÄN ÄN ARBETARE	74
7.6 INDUSTRIEN NORMERAR	75
7.7 I TAKT MED EUROPA	75
7.8 SAMMANFATTNING	78

Rapportens viktigaste slutsatser

Nedan sammanfattas rapportens viktigaste slutsatser i nio punkter.

- Reallöneökning till medlemmarna är ett av Facken inom industrins viktiga mål. Vår sammantagna bedömning är att de ekonomiska förutsättningarna även framöver ger ett utrymme för fortsatt ökade reallöner.
- Hög sysselsättning är Facken inom industrins andra viktiga mål. Såväl för låga som för höga löneökningar riskerar att öka arbetslösheten. Nuvarande lönenivåer och de senaste årens löneökningstakt i Sverige har gett stöd till en långsiktigt god utveckling på arbetsmarknaden.
- Konsumentpriserna i Sverige har under de senaste tre åren ökat med omkring två procent. De senaste månaderna har inflationen varit något lägre och under delar av 2017 och 2018 låg den något över målet. Penningpolitiken är fokuserad på att nå inflationsmålet. Det innebär att Facken inom industrin bör fortsätta att utgå från Riksbankens inflationsmål. Det vore önskvärt att industrins arbetsgivare också anslöt sig till ett sådant förhållningssätt.
- En genomgång av ett antal konkurrenskraftsindikatorer visar att svensk industri idag hävdar sig väl jämfört med våra viktigaste konkurrentländer. Konkurrenskraften har tydligt stärkts jämfört med 2013-2014 och även under de tre år som gått sedan förra avtalsrörelsen inleddes.
- Den nominella arbetskraftskostnaden i nationell valuta har ökat mer i Sverige än i Västeuropa men samtidigt har produktiviteten ökat något snabbare i Sverige. Svensk industris arbetskraftskostnadsnivå i gemensam valuta ligger nu strax under ett genomsnitt i Västeuropa och har sjunkit med nästan 10 procent jämfört med för fem år sedan. Förändringen av kostnadsläget beror till stor del på en försvagning av kronans växelkurs.
- Fler kraftfulla verktyg behövs för att öka de anställdas kompetens och företagens förnyelse- och omställningsförmåga. Det behövs också fortsatta investeringar och framtidssatsningar så att företagen är bättre rustad för att klara konkurrenskraften på längre sikt.
- Den ekonomiska tillväxten i de länder som är viktigast för svensk export har under de senaste åren varit tydligt högre än under perioden 2008-2013. I år och nästa år dämpas tillväxten. Det innebär en långsammare tillväxt i närtid men det finns möjligheter till en återhämtning framöver. Dessa förutsättningar påverkar den svenska ekonomins utveckling.
- Företagens långsiktiga förmåga att betala högre löner till sin anställda påverkas framför allt av annat än det aktuella konjunkturläget. Det handlar om hur produktiviteten och kostnaderna utvecklas jämfört med andra länder och hur Sverige och svensk industri står sig i den internationella konkurrensen.
- Fortsatt reallöneökning är förenligt med god utveckling av konkurrenskraften, att uppnå inflationsmålet och en hög sysselsättning. Det finns inget skäl till nedväxling.

1. Sammanfattande bedömningar

I avsnitt 1.1 görs en sammanfattning av de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2020. Dessa förutsättningar beskrivs mer utförligt i kapitel 2-7. Avsnitt 1.2 innehåller en kortversion av de utgångspunkter och förhållningssätt, rörande lönebildning, som Facken inom industrin är överens om. I avsnitt 1.3 appliceras de principiella utgångspunkterna och förhållningssätten på de rådande ekonomiska förutsättningarna.

1.1 Ekonomiska förutsättningar inför Avtal 2020

Den ekonomiska tillväxten i de länder som är viktigast för svensk export har under de senaste tre åren legat runt 2,5 procent per år. Det är lägre än perioden före finanskrisen men högre än under perioden 2008-2013. Förväntningarna på de närmaste kommande åren är att tillväxten avmattas. Det innebär att den långa perioden av återhämtning efter finanskrisen lämnas och en period av relativt god tillväxt nu byts till ett skede med dämpad tillväxt där risken för en lågkonjunktur har ökat.

Den lägre globala tillväxten initierades av en avtagande efterfrågan på investeringsvaror samt långsammare utveckling av produktivitet, utrikeshandel och vinsttillväxt. Situationen i omvärlden karaktäriseras också av låg inflation och låga räntor. Svårigheter att få till stånd nya handelsavtal mellan USA och Kina och mellan Storbritannien och EU utgör politiska risker som förstärkt den globala avmattningen. Men om dessa politiska osäkerheter får en lösning kan istället den ekonomiska utvecklingen börja ta fart igen. Förutsättningarna i omvärlden påverkar också den svenska ekonomins utveckling.

På marginalen kan svensk ekonomi utvecklas sämre eller bättre än omvärlden. Tillväxten i den svenska ekonomin har under ett antal år varit snabbare än den genomsnittliga tillväxten i Sveriges viktigaste export- och konkurrentländer. Till en del har det berott på att Sverige har en snabbare befolkningsökning. Den snabba ökningen av bostadsbyggandet har också varit en viktig förklaring. Till en del hänger den starka svenska tillväxten ihop med att den svenska mixen av produkter har varit internationellt efterfrågade. De stora industribolagen ligger i den tekniska frontlinjen globalt och deras framgångar har gett positiva effekter som spridit sig i svensk ekonomi. Den försvagade kronan har också bidragit till framgången.

Sverige befinner sig nu i slutet av en högkonjunktur. Den starkaste tillväxten inträffade i början av 2018 och sedan har BNP-tillväxten gradvis dämpats från höga nivåer. Samtidigt har svensk industri upprätthållit en god utveckling jämfört med viktiga konkurrentländer även under 2019. Prognoser för 2020 talar om en svensk BNP-tillväxt på omkring en procent.

Förbättrad konkurrenskraft

Under åren 2012-2014 var svensk industris konkurrenssituation ansträngd. Kapacitetsutnyttjandet var lågt, industriproduktionen utvecklades svagare än i andra länder och Sverige tappade marknadsandelar. En orsak till detta var den starka kronkursen.

Olika konkurrenskraftsindikatorer visar att utvecklingen sedan dess har vänt. Omsvängningen sammanföll med omläggningen av den svenska penningpolitiken. Från 2015 har svensk

konkurrenskraft stärkts. Industriproduktionen har ökat och lönsamheten i svensk industri har förbättrats och bedöms nu vara på höga nivåer. Industrins investeringar har också ökat.

De nominella arbetskraftskostnaderna i nationell valuta har de senaste åren utvecklats i samma takt om man jämför Sverige och Tyskland medan de utvecklats snabbare i Sverige jämfört med Västeuropa. Utvecklingen av Sveriges arbetskraftskostnad i gemensam valuta är nu på ungefär samma nivå vid en jämförelse med de viktigaste konkurrentländerna i Västeuropa. En högre ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige de senaste åren uppvägs till en del av att svensk industris produktivitetsökning varit något snabbare. Till det kommer en väsentligt lägre kronkurs, särskilt under 2018 och 2019.

Inflation och inflationsförväntningar nära målet

Sedan 2017 har inflationen legat runt målet på två procent. Under 2019 förväntas inflationen, mätt med KPI bli omkring 1,8 procent och mätt med KPIF omkring 1,7 procent. Inflationen i Sverige är nu högre än i flertalet europeiska länder. Under 2020 förväntas inflationen hamna ett par tiondelar under inflationsmålet.

I flera europeiska länder är inflationen fortsatt mycket låg. I Sverige ser utvecklingen de senaste åren annorlunda ut. Efter att Riksbanken la om penningpolitiken och inflationsmålet åter kom i fokus 2014 har inflationsförväntningarna vänt uppåt. Inflationsförväntningarna på fem års sikt ligger nu nära två procent i Sverige även om det skett en liten nedgång i inflationsförväntningarna på kortare sikt vilket troligtvis kan hänföras till det försämrade konjunkturläget.

Företagens förädlingsvärdepriser har de senaste åren ökat med knappt två procent per år. Det gäller såväl i industrin som i hela näringslivet. Det svenska bytesförhållandet har varit relativt stabilt de senaste 10 åren.

Sysselsättningen har ökat

Sysselsättningen i Sverige ökade med ungefär 200 000 personer mellan 2016 och 2018, samtidigt som sysselsättningsgraden också steg. En stor del av sysselsättningsökningen har skett bland utrikes födda. Under 2019 har ökningen avtagit. Antalet personer som är direkt sysselsatta inom industrin ökade med 10 000 personer mellan 2016 och 2018. Under 2019 väntas en minskning av industrisysselsättningen.

Arbetslösheten har ökat under 2019 efter att ha minskat under flera år. Arbetslösheten förväntas fortsätta att stiga under 2020. Antalet varsel är fortsatt lågt men allt fler företag anger att de kommer minska antalet anställda framöver och färre företag anger att de har brist på arbetskraft. Det finns dock fortfarande ett stort antal lediga jobb som inte kan tillsättas, trots att antalet arbetslösa blir fler. Matchningen på arbetsmarknaden fungerar således fortsatt dåligt.

Fortsatt ökade reallöner

De industrianställdas löner har ökat med ungefär 2,5 procent per år under de senaste åren och löneökningstakten väntas bli cirka 2,8 procent under 2019.

År 2019 förväntas reallönen öka med cirka 0,8 procent mätt med KPI och omkring 0,9 procent mätt med KPIF. Löneökningarna på övriga delar av svensk arbetsmarknad följer i stort de inom industrin.

Lönerna i Sverige har ökat i ungefär samma takt som i Tyskland under perioden 2016-2018. Däremot har lönerna i Sverige ökat snabbare än i Västeuropa i genomsnitt.

1.2 Principiella utgångspunkter och förhållningssätt

Facken inom industrin har enats om ett antal principiella utgångspunkter och förhållningssätt till stöd för att bedöma hur stort löneutrymmet är¹. I avsnitt 1.2 görs en genomgång av dessa utgångspunkter och förhållningssätt.

Industrins lönenormerande roll

De speciella förhållanden som råder för verksamheter som tillhör den internationellt konkurrensutsatta sektorn motiverar att parterna inom denna sektor har en särställning i lönebildningen i Sverige. Avtalsområdena inom industrin utgör kärnan i den internationellt konkurrensutsatta sektorn. Därför bör parterna inom industrin vara först med att teckna nya avtal. Det är en bra ordning för industrins anställda, industrin och hela samhällsekonomin.

Efter att det första Industriavtalet träffades 1997 har parterna inom industrin haft en lönenormerande roll på svensk arbetsmarknad. Erfarenheterna av den ordningen är goda. När parterna inom industrin tar gemensamt ansvar för normeringen vinner den kraft och legitimitet på svensk arbetsmarknad.

För att industrins parter ska kunna normera löneökningar på hela arbetsmarknaden krävs att de centrala avtalen innehåller löneökningar som signalerar till övriga parter på arbetsmarknaden vad löneökningstakten bör vara.

Industrins parter har att bedöma de ekonomiska förhållandena inom den konkurrensutsatta sektorn men de måste också ta hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna i hela den svenska ekonomin.

Inflationsmålet

Riksdagen har beslutat att målet för den svenska penningpolitiken är att upprätthålla ett fast penningvärde. Riksbanken har preciserat ett operativt mål som innebär att den årliga ökningen av konsumentprisindex med fast ränta (KPIF) ska vara två procent. Tvåprocentmålet är ett ankare för pris- och lönebildningen i svensk ekonomi. Parterna bör agera som om Riksbanken når sitt inflationsmål och inte försöka följa inflationens tillfälliga svängningar upp och ner.

Konkurrenskraften

Innan Facken inom industrin fastställer sina lönekrav måste en bedömning göras av den svenska ekonomins internationella konkurrenskraft. Utveckling av produktivitet och företagens priser har stor betydelse för den svenska industrins konkurrenskraft.

En bedömning av den internationella konkurrenskraften måste också beakta produktionsvolymernas utveckling. Produktiviteten kan öka genom att lågproduktiva

¹ I skriften "Bästa möjliga – om lönebildning och samhällsekonomi" görs en utförligare genomgång av dessa utgångspunkter och förhållningssätt. Finns på www.fackeninomindustrin.se.

verksamheter slås ut. För att detta ska vara långsiktigt hållbart måste andra verksamheter med högre produktivitet växa till.

En situation där svensk ekonomi växer, men där tillväxten enbart beror på att hemmamarknaden växer samtidigt som den internationellt konkurrensutsatta sektorn trängs tillbaka, är inte långsiktigt hållbar. Men en analys av tillståndet för den internationellt konkurrensutsatta sektorn som enbart bygger på industrins utveckling kan bli missvisande. Det beror på att den internationellt konkurrensutsatta sektorn är större än enbart industrin och vad som i statistiken klassificeras som industri.

Förändras nivån på det internationella kapitalavkastningskravet eller befinner sig svensk konkurrensutsatt sektor i obalans gentemot omvärlden kan lönekraven behöva modifieras. Bytesförhållandet som anger prisutvecklingen på svenska exportprodukter jämfört med prisutvecklingen på svensk import är en annan nyckelfaktor som påverkar utrymmet för löneökningar.

Facken inom industrins perspektiv är att ett land med en hög konkurrenskraft befinner sig på en hög produktivitetsnivå och därmed kan bära höga arbetskraftskostnader. Höga arbetskraftskostnader är därmed en indikator på stark konkurrenskraft dvs. något positivt. Stärkt konkurrenskraft innebär att arbetskraftskostnaderna kan öka.

Ur ett företags perspektiv kan en sänkning av arbetskraftskostnaderna uppfattas som något som stärker företagets konkurrenskraft. Ur de anställdas och samhällets perspektiv är däremot en stärkt konkurrenskraft något som är eftersträvänsvärt utifrån att det ger möjligheter till högre löner och högre arbetskraftskostnader.

Sysselsättningen

Utvecklingen av sysselsättning och arbetslöshet påverkas av en mängd faktorer. Misslyckad ekonomisk politik kan få förödande effekter på sysselsättningen. Exempelvis var den kraftiga ökningen av arbetslösheten under 2009 en direkt effekt av finanskrisen. Bristerna i de finansiella marknadernas sätt att fungera, överdriven kreditexpansion och handel med finansiella instrument som få förstod sig på m.m., var orsaken till att miljontals löntagare miste sina jobb och att arbetslösheten steg kraftigt i många länder.

Även lönebildningen kan påverka utvecklingen av arbetslöshet och sysselsättning. Såväl för höga som för låga löneökningar kan leda till lägre sysselsättning och högre arbetslöshet. Löneökningar som utgår från inflationsmålet och har sin grund i ökad produktivitet har positiva effekter på sysselsättningen.

Kortsiktiga variationer i växelkursen

Utvecklingen av värdet på den svenska kronan har stor betydelse för företag med stor export och import och för hela den svenska ekonomin. Lönebildningen kan också påverka växelkursen direkt och indirekt via lönebildningens effekter på penningpolitiken. Det talar för att parterna borde fästa stort avseende vid rådande växelkurs och försöka prognostisera den framtida utvecklingen när de förhandlar om nya löner.

Problemet är att växelkursens påverkas av många olika faktorer och att växelkursens utveckling är svårprognostiserad. Ibland kan växelkursen variera kraftigt på kort tid. Om parterna skulle

försöka ta hänsyn till växelkursens utveckling när de förhandlar om nya löner är faran stor för att effekten skulle bli densamma som om parterna skulle försöka ta hänsyn till tillfälliga variationer i inflationstakten. Lönebildningen skulle bli mer instabil och risken ökar för att lönebildningen skulle förstärka obalanser i den samhällsekonomiska utvecklingen. Facken inom industrin har därför gjort bedömningen att parterna, i sina förhandlingar om nya löner, varken kan eller bör ta hänsyn till växelkursens framtida svängningar när de uppskattar löneutrymmet.

Långsiktigt perspektiv

Den ekonomiska utvecklingen följer ett konjunktorellt mönster. Ibland är det högkonjunktur, ibland lågkonjunktur och ibland befinner sig ekonomin någonstans däremellan. De ekonomiska förutsättningarna kan svänga snabbt. Ofta är det förändringar i vår omvärld som driver på. I praktiken är det tillfälligheter som avgör i vilket konjunkturläge förhandlingarna sker.

Om konjunkturläget ges stor betydelse blir det viktigt att försöka ”ta ut så mycket som möjligt” för facken i högkonjunktur och ”pressa ner löneökningstakten så mycket som möjligt” för arbetsgivarna när förhandlingarna sker i lågkonjunktur. Ett sådant beteende riskerar att leda till mer konfliktfyllda avtalsrörelser och att lönebildningen ökar på obalanser i ekonomin och bidra till ökade svängningar i konjunkturcyklerna.

Facken inom industrin menar att förhandlingar om nya löner inte bör följa de konjunktorella svängningarna utan utgå från ett mer långsiktigt perspektiv. På så sätt kan lönebildningen bidra till ökad förutsägbarhet och stabilitet.

Ekonomisk politik

Regering och riksdag har ansvaret för att utforma en finanspolitik som hanterar de konjunktorella svängningarna. Riksbanken har, givet inflationsmålet, ett ansvar för att föra en penningpolitik som bidrar till att stabilisera utvecklingen av produktion och sysselsättning. Om resursutnyttjandet är lågt och arbetslösheten hög, bör Riksbanken föra en expansiv penningpolitik. Det gäller även om inflationen är nära målet. Det är inte parternas uppgift att via lönebildningen bedriva ”stabiliseringspolitik”.

1.3 Bästa möjliga löneökningstakt

I detta avsnitt appliceras de i avsnitt 1.2 beskrivna principiella utgångspunkterna och förhållningssätten på de rådande ekonomiska förutsättningarna. Ett antal avvägningar och bedömningar kommenteras i fyra delavsnitt.

”I takt med Europa” eller ”pris + produktivitet”

I Facken inom industrins skrift ”Bästa möjliga” anges två olika ansatser för att ringa in löneutrymmet. Det två ansatserna benämns ”I takt med Europa” respektive ”pris + produktivitet”. Innan någon av ansatserna omvandlas till ett siffersatt lönekrav måste en avstämning göras av lönekravets effekt på sysselsättning, konkurrenskraft och inflationsmålet.

De senaste två åren har löneökningstakten i svensk industri varit 2,8 procent. I den tyska tillverkningsindustrin har lönerna ökat nästan lika snabbt. I Västeuropa är löneökningstakten i genomsnitt runt två procent. Näringslivets förädlingsvärdepris förväntas ha en ökningstakt på

knappt två procent och näringslivets produktivitet utveckling har varierat omkring en procent de senaste åren och lite drygt en procent sett över en konjunkturcykel.

Tumregeln ”I takt med Europa” utgår från att priser och produktivitet ökar ungefär på samma sätt i Europa och i Sverige. Europeiska Centralbankens (ECB) inflationsmål och den svenska Riksbankens inflationsmål är inte exakt lika men ganska lika². Egentligen är ECBs inflationsmål något lägre. Det har dessutom under en lång period varit svårt för ECB att få upp inflationen till målet. Trots en förhållandevis stark ekonomisk utveckling under 2017 och delar av 2018 har löneökningstakten i Europa inte tagit fart. Det senaste årets sämre tillväxt och den förväntat svaga utvecklingen kommande år gör det inte troligt att löneökningarna kommer bli ytterligare högre i närtid.

Tumregeln ”I takt med Europa” är tänkt att automatiskt beakta den svenska lönebildningens restriktioner i form av inflationsmålet och kravet på internationell konkurrenskraft. I och med skillnaderna i inflation mellan Sverige och euroländerna så harmoniserar i dagsläget inte tumregeln ”I takt med Europa” fullt ut med det svenska inflationsmålet. Efter att Riksbanken lade om sin politik och fokuserade på inflationsmålet har inflationstakten varit en halv procent högre i Sverige jämfört med euroområdet. Då dessutom produktiviteten i svensk industri utvecklas något starkare än i Västeuropa och inte minst i Tyskland utgör det också en skillnad att beakta då man analyserar tumregeln ”I takt med Europa”.

Även ansatsen ”pris + produktivitet” har sina svagheter. För att ansatsen ska indikera rätt löneökningstrymme krävs att uppskattningarna av den framtida utvecklingen av det svenska näringslivets förädlingsvärdepriser och produktivitet är korrekta. Uppskattningar som till stor del bygger på hur det varit. Om det blir så framöver är högst osäkert. Ansatsen utgår också från att kravet på internationell konkurrenskraft är uppfyllt.

Bedömning av Sveriges internationella konkurrenskraft

Vår analys visar att Sveriges arbetskraftskostnadsnivå mätt i gemensam valuta 2018 ligger strax under Västeuropas och har sjunkit med nästan 10 procent sedan 2014. Vår bedömning är samtidigt att förändringen av Sveriges arbetskraftskostnader i gemensam valuta under de senaste fem åren skett utifrån ett för svensk industri ansträngt läge och till stor del beror på en försvagning av den svenska kronkursen.

Nominell arbetskraftskostnad i nationell valuta har de senaste åren utvecklas i samma takt då man jämför Sverige och Tyskland. Ett flertal konkurrenskraftsindikatorer visar på att svensk industri idag hävdar sig väl jämfört med våra viktigaste konkurrentländer.

På lång sikt avgörs svensk industris konkurrenskraft av om nya jobb skapas i företag som växer och levererar konkurrenskraftiga produkter och ett högt förädlingsvärde. Industrins parter bör arbeta ännu mer intensivt med åtgärder som syftar skapa bra miljöer för forskning och utveckling i Sverige och med att öka svensk industris innovationskraft. Fler kraftfulla verktyg behövs för att öka de anställdas och företagets förnyelse- och omställningsförmåga. Facken inom industrin är övertygade om att satsningar på kompetensutveckling betalar sig.

² ECBs penningpolitik syftar till att upprätthålla prisstabilitet, vilket definieras som en inflationstakt nära men inte över två procent, dvs. strax under två procent på årsbasis.

Investeringsnivån bör kunna höjas ytterligare och det behövs ett långsiktigt industriellt perspektiv på företagens utveckling.

Viktigt att hålla fast vid inflationsmålet

I de tre senaste avtalsrörelserna har frågan om inflationsmålets betydelse för lönebildningen i Sverige haft stor betydelse. Bakgrunden var den låga inflationen och att Riksbanken under perioden 2011 till juli 2014 förde en penningpolitik som skapade oklarhet kring vad som styrde penningpolitiken.

Efter omfattande kritik och under trycket av fallande inflationsförväntningar lade Riksbanken om sin penningpolitik i juli 2014. Penningpolitikens fokus blev att nå inflationsmålet. Det innebar i sin tur att penningpolitiken blev betydligt mer expansiv. I de penningpolitiska rapporterna och i tal från Riksbankens direktionsledamöter utvecklade Riksbanken sin syn på samspelet mellan penningpolitik och lönebildning. Beskrivningar som stämde väl med Facken inom industrins uppfattningar. Vikten av ett bra samspel mellan lönebildning och penningpolitik underströks.

Industrins arbetsgivare och andra arbetsgivare fortsatte dock att kritisera Riksbanken också efter omläggningen av politiken 2014. Någon samsyn mellan parterna om inflationsmålets betydelse för lönebildningen kunde därför inte nås i avtalsförhandlingarna inför 2016 och 2017 års avtal.

Inför avtalsrörelsen 2020 är inflationstakten betydligt högre jämfört med de tre senaste avtalsrörelserna, och har legat nära målet under ett par år. De gör att frågan rimligen borde ha mindre betydelse. Olika uttalanden från arbetsgivarföreträdare tyder på att frågan ändå kan komma att bli viktig också i 2020 års avtalsrörelse.

Under alla omständigheter är det viktigt att de fackliga lönekraven och bedömningar av en avtalsuppgörelse utgår från Riksbankens inflationsmål.

Reallöneökning viktigt mål

Reallöneökning till medlemmarna är ett av Facken inom industrins viktiga mål och med utgångspunkt i de ekonomiska förutsättningar som nu råder bedömer vi att det är ett fullt rimligt krav som kan uppnås utan att konkurrenskraften försämras. Fortsatt reallöneökning, där vi utgår från att inflationsmålet uppfylls, innebär samtidigt att en nedväxling av löneökningstakten inte är rimlig. Mot bakgrund av analysen av konkurrenskraften finns det inte heller någon anledning att ytterligare anpassa löneökningstakten nedåt.

Vår bedömning är att det varken utifrån inflationsrestriktionen eller kravet på internationell konkurrenskraft finns skäl att sänka den svenska löneökningstakten. Inflationsmålet sätter en gräns neråt för löneökningstakten samtidigt som kravet på internationell konkurrenskraft sätter en gräns uppåt.

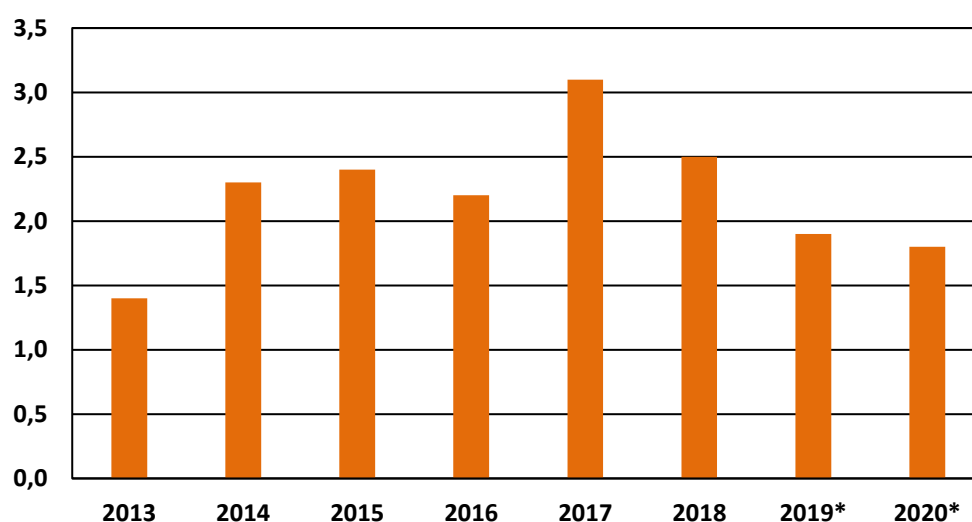
De senaste årens löneökningstakt ger reallöneökningar, är förenlig med en inflationsutveckling som är nära inflationsmålet och uppfyller kravet på internationell konkurrenskraft. I en osäker värld är det i sig ett argument för en liknande löneökningstakt som vi haft under de senaste åren. Därmed kan lönebildningen även fortsättningsvis bidra till stabilitet och förutsägbarhet.

2. Omvärlden

I det här kapitlet görs en internationell utblick med fokus på den ekonomiska utvecklingen i de regioner som är viktigast för svensk export. Framförallt belyses åren 2013-2020. Prognoser från IMF och Konjunkturinstitutet används för de två senaste åren. Vidare visas utvecklingen av svenska exportmarknader från 2013 och framåt.

Den globala ekonomin har varit märkbart dämpad efter den starka tillväxten under 2017 och första halvan av 2018. Den globala BNP-utvecklingen bromsar in i år och osäkerheten vad gäller global ekonomisk utveckling har ökat den senaste tiden, vilket försvagar tillväxtutsikterna. En bakomliggande orsak är en nedgång av de senaste årens starka investeringskonjunktur.

Diagram 2.1 BNP-utveckling i omvärlden enligt utrikeshandelsvägt index (KIX), procent

Källa: Konjunkturinstitutet *Prognos

Den ekonomiska tillväxten i de länder som är viktigast för svensk export har under de senaste tre åren legat runt 2,5 procent per år. Det är lägre än perioden före finanskrisen men högre än under perioden 2008-2013. Diagram 2.1 visar en avmattning för världsekonomin mellan 2018 och 2020 mätt med KIX-vikter³, dvs. om man väger samman omvärlden enligt betydelsen för svensk export. Det är osäkert hur länge tillväxten kommer att vara dämpad och när den kommer att vända uppåt. Både Internationella valutafondens och Konjunkturinstitutets prognoser är förknippade med stora osäkerheter.

2.1 Högkonjunkturen mattas av och osäkerheten ökar

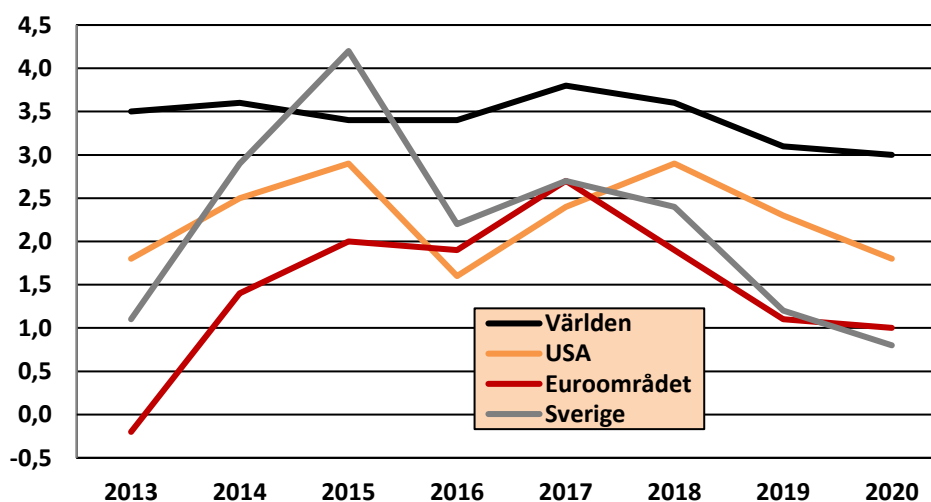
Efter en bred konjunkturuppgång har den globala ekonomiska utvecklingen saktat in under den andra halvan av 2018. Enligt Internationella valutafonden är det flera olika faktorer som påverkar stora ekonomier, såsom Kina, Tyskland, Italien, Japan, Storbritannien, som orsakar

³ KIX-vikter för olika länder tas fram av Konjunkturinstitutet och baseras på ländernas handel med Sverige vad gäller bearbetade varor och råvaror och länderns betydelse som konkurrent på Sveriges exportmarknader. BNP-utvecklingen i omvärlden mätt med KIX-index väger således samman BNP-tillväxten i Sveriges omvärld med hänsyn till ländernas betydelse som marknad för svensk export och konkurrentland till Sverige.

inbromsningen. Investeringar och efterfrågan på kapitalvaror har varit dämpad då företag och hushåll håller tillbaka sin långsiktiga konsumtion. Den globala tillväxten förväntas bli mer stabil under den senare delen av 2019. Prognosen är dock osäker och förutsätter stabilitet samt framsteg när det kommer till att lösa handelskonflikter. Ytterligare spänningar inom världshandeln och ökad osäkerhet kring policybeslut kan fortsättningsvis försvaga tillväxten.

Hittills har handelskonflikten mellan USA och Kina sannolikt hämmat tillväxt både genom påverkan på bland annat produktivitet⁴ och genom en negativ effekt på investeringar. Fram till nu har det införts tullar på insatsvaror och det är främst industrin som saktar in globalt till följd av tullarna medan det fortfarande går bra för tjänsteföretagen. Tullarnas effekt på inflationen är än så länge begränsad.

Diagram 2.2 BNP-utveckling 2013-2020, procent

Källa: Konjunkturinstitutet

Tillväxten i Europa började avta under första delen av 2018 och tillväxttakten ser ut att minska med 1,6 procentenheter mellan 2017 och 2019 (se diagram 2.2). Under 2020 förväntas Europas BNP-tillväxt ligga kvar på en procent. Den amerikanska ekonomin har vuxit relativt starkt sedan 2017 men väntas ha en lägre tillväxt under den senare delen av 2019 och även under 2020. Sammantaget kan tillväxtförväntningarna beskrivas som svaga och osäkra i förhållande till de senaste årens positiva utveckling.

År 2018 var den globala tillväxten 3,6 procent (se tabell 2.1). Konjunkturinstitutet prognosticerar i oktober 2019 en tillväxttakt på 3,1 procent för 2019 och 3 procent 2020. Internationella valutafondens prognos från oktober visar en tillväxt på 3 procent 2019 och en återhämtning till 3,4 procent 2020. Mycket av ökningen i global tillväxt 2020 i förhållande till 2019 är baserat på antaganden om stabilisering eller återhämtning i ansträngda ekonomier. Bland annat antar prognosen en fortgående policystimulering i Kina, förbättringar på den globala finansiella marknaden samt att den tillfälliga trögheten i tillväxt avtar i euroområdet. Längst ned i tabell 2.1 redovisas den KIX-vägda BNP-prognosen. Den visar en minskad tillväxt på strax under 2 procent både 2019 och 2020.

⁴ Höga handelsbarriärer gör handelsvaror mindre prisvärda, stör globala utbudskedjor, hämmar spridningen av nya teknologier vilket i sin tur minskar produktiviteten.

Tabell 2.1 BNP i utvalda länder och regioner

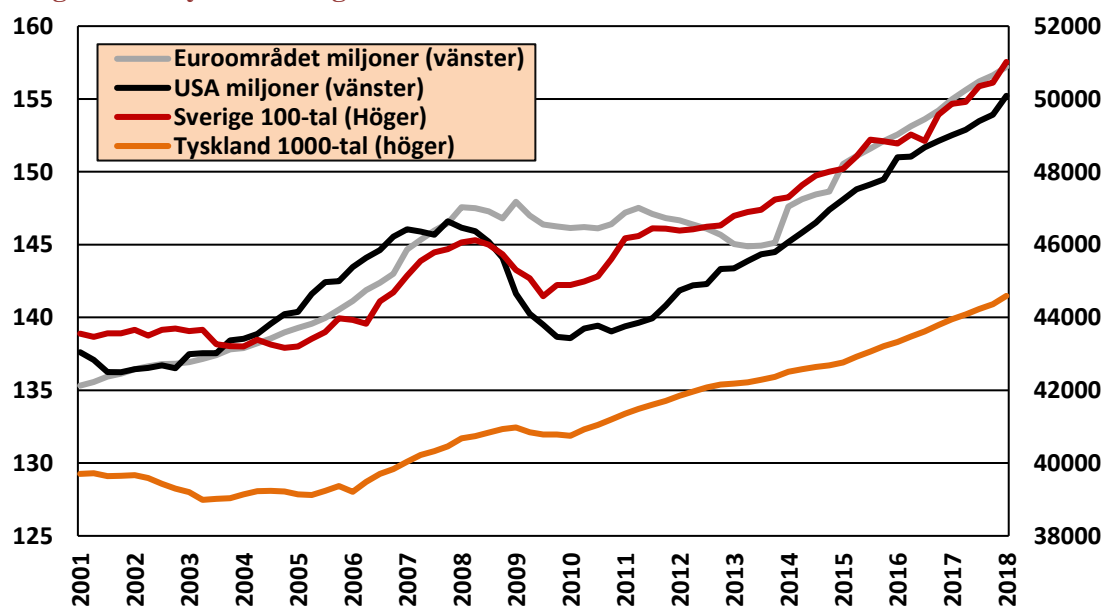
	2017	2018	2019*	2020*
Finland	3	1,7	1,3	1,3
Tyskland	2,8	1,5	0,5	0,7
Euroområdet	2,7	1,9	1,1	1,0
Danmark	2,3	1,5	1,9	1,4
Storbritannien	1,9	1,4	1,2	0,8
Sverige	2,7	2,4	1,2	0,8
Norge	2,7	1,6	1,2	1,8
USA	2,4	2,9	2,3	1,8
Kina	6,8	6,7	6,2	6,0
Världen	3,8	3,6	3,1	3,0
KIX-vägd	3,1	2,5	1,9	1,8

Källa: Konjunkturinstitutet

Produktivitetsutveckling globalt

Tillväxttakten i vår omvärld (definierad som KIX) ligger nu strax under snittet för den senaste sexårsperioden. Tillväxten de senaste åren består till stor del av en tydligt ökad sysselsättning (se diagram 2.3). Läget på arbetsmarknaden har förbättrats i många länder samtidigt som investeringstillväxten minskat, därför kommer tillväxten sannolikt att drivas mer av hushållens konsumtion än av investeringar.

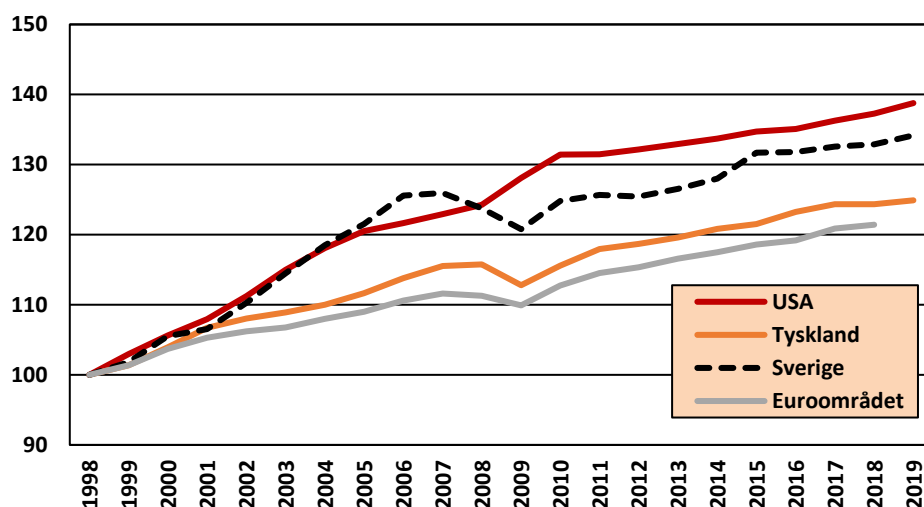
Diagram 2.3 Sysselsättning i utvalda områden och länder

Källa: Thomson Reuters Datastream

Diagram 2.4 visar produktivitetsutvecklingen i utvalda länder. Produktiviteten har ökat stadigt sedan finanskrisen. De senaste åren visar på en återhämtning jämfört med åren närmast finanskrisen. I förhållande till de andra länderna har Sverige och USA ett högt genomsnitt för hela perioden (1998-2019), framförallt i jämförelse med euroområdet. Efter finanskrisen har samtliga länder en långsammare produktivitetsutveckling.

Diagram 2.4 Produktivitetens utvecklingen för totala ekonomin, förädlingsvärde per timme, index 1998=100

Källa: Conference board för USA, Tyskland och Sverige. Eurostat för euroområdet.

Det finns ett antal tänkbara orsaker till den lägre produktivitetstillväxten. Olika forskare och prognosmakare lyfter fram olika faktorer. De flesta tycks vara överens om att den lägre investeringsnivån som följde efter finanskrisen är en orsak. En annan orsak är att spridningen av kunskap och ny teknik verkar ha minskat/går långsammare, bland annat som en följd av minskad handel. Andra lyfter fram finansiella faktorer som finanskrisens effekter på företagens finansiella ställning, rädsla och osäkerhet till följd av krisen, reell och upplevd ökad sårbarhet samt stramare kreditvillkor i vissa länder. En teori är att den mycket expansiva penningpolitiken stimulerat sysselsättningstillväxten samtidigt som omvandlingstrycket i ekonomierna minskat och därmed också produktivitetstillväxten. En ytterligare möjlig orsak som nämns är svårigheterna att mäta produktivitetens vinster av den tekniska utvecklingen.

Hur produktivitetens utvecklingen kommer att se ut framöver är svårt att säga. Den långsamma produktivitetens utvecklingen kan bero på att världsekonomin befinner sig i en ogynnsam fas av teknologivågen. Industrins ekonomiska råd har i sin rapport för 2019 uppmärksammat att teknikvågor som driver produktivitet är olika i olika näringsgrenar. Det finns studier som visar att produktivitetstillväxt är beroende av förhållandena i den enskilda branschen och att teknikspridningen sker ojämnt i tiden. Bland annat har tjänstenäringsgrenarna uppvisat högre produktivitet än industrin de senaste åren, vilket kan innebära att de haft större fördel av teknologispredningen under den senaste perioden. Det skulle kunna bero på att den nya generationen av digitalisering har fler användningsområden inom tjänster. Hur produktivitetens utvecklingen sett ut historiskt har ur det här perspektivet ett lågt förklaringsvärde.

Osäkerheter och risker

Prognoserna för den internationella ekonomin kännetecknas av en betydande osäkerhet. Internationella valutafonden bedömer att riskerna har tilltagit och att en viktig anledning är politiska beslut som påverkat marknaden och företagens förtroende.

Osäkerheter består bland annat av spänningar mellan USA och Kina vad gäller handel och teknologi, fortsatt oklarhet kring Brexit, finanspolitisk osäkerhet i Italien och USAs politik

(sanktioner) gentemot Iran. På medellångsikt skulle även klimatförändring och politisk oenighet genom ökad ojämlikhet kunna leda till lägre global tillväxt.

Handelskonflikten mellan Kina och USA som har trappats upp i flera omgångar, senast i september 2019, slår inte bara direkt mot handeln utan skapar även osäkerhet på stora delar av den globala marknaden. USA:s regering har meddelat att de kommer att utöka tullarna till att även inkludera kinesiska konsumtionsvaror den 15 december, vilket skulle innebära att i stort sett all import från Kina då är belagd med högre tullar. Det innebär att konsumentpriserna kan stiga fortare än annars och hushållens konsumtion minska. Det i sin tur påverkar USAs BNP-prognos negativt. Eventuellt kan även export av personbilar från EU och Japan komma att beläggas med ökade tullar under hösten 2019. Det skulle främst beröra Japan och Tyskland men kan även påverka Sverige negativt⁵.

Det råder stor osäkerhet om Storbritanniens utträde ur EU kommer att vara avtalslöst eller inte. Politisk oenighet i Storbritannien gör det svårt att enas kring ett framförhandlat avtal med EU. Skulle Storbritannien lämna EU utan avtal blir sannolikt de negativa konsekvenserna påtagliga, både för brittisk ekonomi och hela EU i och med den omfattande handeln som finns mellan Storbritannien och EU (se vidare avsnitt 2.2).

I Italien finns det fortsatta risker för statsfinansiella problem vilket skapar oro för den europeiska konjunkturen. Regeringens politik med stora planerade skattesänkningar vilket kan leda till stora budgetunderskott, högre statsobligationsräntor och att problemen i banksektorn förvärras. En utveckling som skulle få negativa konsekvenser även för övriga länder i euroområdet.

Fördjupning Tyskland

Tyskland är Sveriges största exportmarknad. 2018 var andelen svensk varuexport till Tyskland 11 procent. Det innebär att utvecklingen av tysk ekonomi är av stor betydelse för Sverige.

Som världens tredje största exportör drabbades tysk ekonomi hårt av den minskade tillväxten i global handel 2018. Avmattningen i världshandeln tillsammans med tillfälliga utbudstörningar ledde till en inbromsning och minskad BNP i slutet av 2018. I år har dessa hämmande omständigheter minskat men avmattningen av den internationella konjunkturen och världshandeln påverkar förtroendeindikatorer som försvagats kraftigt sedan i höstas. Osäkerheten kring Brexit och en eventuell handelskonflikt mellan EU och USA, som skulle ha betydande inverkan på den tyska ekonomin, oroar. Sammantaget dämpar detta investeringstillväxten framöver. Hushållens konsumtion håller uppe tillväxten, delvis på grund av att arbetsmarknaden fortsatt vara stark. Den låga arbetslösheten har bidragit till en ökad löneökningstakt, vilket i sin tur stimulerat konsumtionen. SEBs prognos från september 2019 är att den tyska ekonomin befinner sig i en avmattningsfas med låg tillväxt även nästa år.

Tysk industri

Tyska industrins andel av ekonomin utgör efter flera år av framgångar 27 procent⁶. Det kan jämföras med 20 procent för euroområdet som helhet. Den tyska tillverkningsindustrin, främst bilindustrin men även läkemedelsindustrin, har sedan andra kvartalet 2018 vikit ner. Nedgången

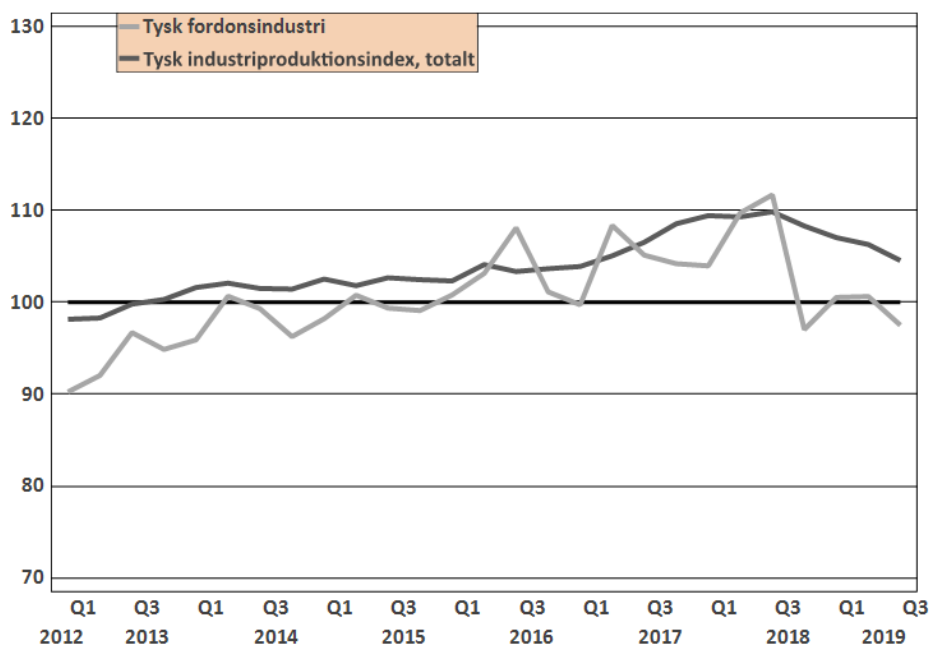
⁵ Ett fördjupat resonemang kring hur svensk industri påverkas av handelshinder finns i rapporten *Klimatet, teknologin, demografin och produktiviteten* skriven av Industrins Ekonomiska Råd oktober 2019.

⁶ Andel av förädlingsvärdet.

har de senaste månaderna fortsatt och det väcker frågor vad gäller spridningseffekter till resten av Europa.

Ur ett längre perspektiv blir dock bilden av den tyska industrin annorlunda. De senaste 20 åren har den tyska industrin utvecklats internationellt och, till skillnad från andra länder, ökat sin andel av ekonomin. Åren med global högkonjunktur har gynnat tysk exportindustri och framgångarna var som störst 2016-2017. Ur det perspektivet kan avmattningen delvis tolkas som en naturlig återgång på en lång tillväxtperiod. Ordernivåer och kapacitetsutnyttjande ligger fortfarande på nivåer som indikerar tillväxt.

Diagram 2.5 Industriproduktionsindex, total industri och fordonsindustri

Källa: Macrobond

Tysk bilindustri

Europa och framförallt Tyskland är en ledande global exportör av bilar. Fordonsindustrin står för nästan en femtedel av tysk export⁷. De relativt omfattande produktionskedjorna inom EU gör att spridningseffekterna till övrig tysk ekonomi och/eller andra länder inom EU är förhållandevis stora. Den tyska bilindustrin har därför stor betydelse för utvecklingen av Tysklands, och i förlängningen Europas, ekonomi. Sedan 2012 har försäljningsutvecklingen av bilar globalt varit god men faller nu i Kina, USA och Europa.

Den tyska bilindustrin tampas med ett antal strukturella och konjunkturella motgångar såsom hårdare utsläppskrav, elektrifiering, mättnad, handelskonflikt och Brexit. Det har bidragit till att den tyska bilexporten minskat med 19 procent de senaste två åren. Nya utsläppsregler under hösten 2018 skapade först en uppgång i försäljningen men föll sedan stort, merparten av det fallet har dock hämtats tillbaka. Det har även skett en strukturell omvandling som haft effekter på både producenter och konsumenter. Den stora fokuseringen på elbilar innebär kostnader för bilföretagen samtidigt som priserna är högre än för traditionella modeller. Elbilar kännetecknas av hög inköpskostnad, få delar och mer fokus på driften. Det kan komma att leda till förändrade

⁷ Räknat enbart i direkta effekter står bilindustrin för 5 procent av förädlingsvärdet.

produktionskedjor och även minska den globala handeln då färre bilrelaterade produkter behöver transporteras mellan olika länder. Hur mycket av den minskade tyska bilexporten som kan hämtas igen beror bland annat på hur företagen klarar av strukturomvandlingen i bilsektorn. En svag global efterfrågan från Kina och USA bromsar bilindustrin och i takt med att Kina och USA ser ut att bli mindre importberoende kommer det sannolikt gå långsamt att öka tillväxten⁸.

Tillväxtekonomierna

Tillväxtekonomierna bidrar till avmattningen av den globala tillväxten 2019 och den minskade tillväxten jämfört med 2018 beror bland annat på lägre tillväxt i Kina och recession i Turkiet. De finansiella förutsättningarna förbättrades under första delen av 2019 men är fortfarande snävare än under hösten året innan. Flera centralbanker har höjt sin styrränta på grund av oro för att de stigande oljepriserna under 2018 ska öka inflationen. Osäkerhet kring villkoren för global handel antas minska framöver och som följd väntas BNP i stora tillväxtekonomier som Indien och Brasilien växa aningen snabbare 2021-2023 jämfört med 2019-2020.

Kinas tillväxt väntas bli lägre 2019 och 2020 jämfört med 2018. En lägre tillväxttakt beror bland annat på omställning från investerings- och exportbaserad till mer konsumtionsbaserad tillväxt. Kina har även påverkats negativt av handelskonflikten med USA. Den kinesiska ledningen har till viss del kunnat motverka den svagare exportutvecklingen med expansiv finans- och penningpolitik, vilket riskerar att ytterligare öka skuldsättningen i Kina.

USA

God ekonomisk utveckling har lett till en minskad arbetslöshet i USA. Under 2018 har konsumtionen bidragit stort till den ekonomiska tillväxten medan investeringarna inte bidragit lika mycket som tidigare. Den utvecklingen väntas fortsätta 2019 och 2020. Tillväxten i industriproduktionen väntas bromsa in. Arbetsmarknadsläget är starkt och det bidrar till ökad konsumtion framöver. Lönerna ökar snabbare än tidigare och det råder låg arbetslöshet, den lägsta på 50 år. Utvecklingen hjälper Federal Reserve att hålla inflationen nära målet, trots dämpad tillväxt. Inflationen i USA stabiliseras på några års sikt men är historiskt sett låg. Den reala styrräntan är betydligt lägre än före finanskrisen samtidigt som USA befinner sig i en högkonjunktur.

Europa

BNP i euroområdet ökade relativt mycket under första delen av 2019. I år och nästa år kommer euroområdet som helhet att hjälpas av expansiv finanspolitik. Lågräntepolitiken håller i sig och arbetsmarknaden är fortsättningsvis stark. Tillväxten väntas ändå minska jämfört med 2018 och det trots en relativt snabb ökning av investeringar. Ökningstakten i investeringar mattas av 2020 och BNP-tillväxten stabiliseras. Avmattningen i konjunkturen beror delvis på de osäkerheter som är förknippade med villkoren för internationell handel.

Arbetslösheten i euroområdet har fallit sedan 2013 och är under 8 procent, den fortsätter att minska 2019 och 2020. Lönetillväxten är trots den starka arbetsmarknaden fortfarande dämpad och inflationen är låg. På några års sikt väntas inflationen i euroområdet stabiliseras på normala nivåer, men räntorna blir fortsatt låga sett ur ett historiskt perspektiv.

⁸ SEB, Nordic Outlook september 2019.

Storbritannien växte i relativt god takt i början av året, trots osäkerheterna kring Brexit. Tillväxten i Storbritannien har generellt sett varit dämpad sedan Brexitomröstningen 2016. Såväl oron kring Brexit som den internationella avmattningen har en negativ påverkan på Storbritannien. Enligt Konjunkturinstitutet väntas BNP-tillväxten bli relativt svag 2019 samt 2020 och prognosen förutsätter att en avtalslös Brexit går att undvika.

Norden

Norden väntas stå sig relativt bra med en stabil tillväxt som ligger över snittet på euroområdet. Medan Sverige och Finland bedöms få en lägre tillväxttakt 2019, väntas Norge och Danmark öka sin tillväxt efter ett svagare 2018. Arbetslösheten i de nordiska länderna är relativt låg.

Norsk tillväxt saktar in men fortsätter att växa, mycket på grund av högre investeringar i oljesektorn. Regeringen ökade de finanspolitiska stimulanserna i vårbudgeten vilket ökar tillväxten under andra halvan av 2019. Tillväxten 2019 väntas bli 2,2 procent. Försvagningen av kronan har hållit uppe utländsk efterfrågan och ökat konkurrenskraften. Sysselsättningen ökade under första halvan av 2019 och arbetslösheten har minskat de senaste två åren.

Finsk ekonomi hade en stark start på året och tillväxten väntas hamna på 1,5 procent 2019. Industriproduktionen har börjat sakta in medan tjänstesektorn har förbättrats något. Exporten har det senaste halvåret växlat upp medan importen varit svag. Sysselsättningen har sedan 2017 ökat men bromsar nu in. Arbetslösheten är fortsatt låg.

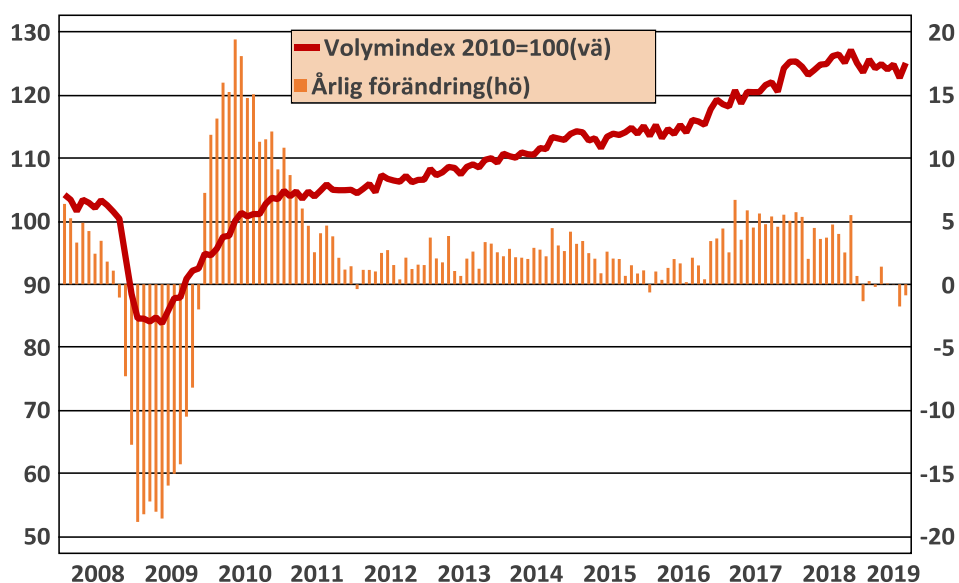
Danmarks tillväxt väntas under 2019 hamna strax under 2 procent trots svagare tillväxt i euroområdet. Utan en större global avmattning kommer sannolikt inhemska drivkrafter så som expansiv finanspolitik och inhemsk efterfrågan bidra till fortsatt tillväxt över genomsnittet i euroområdet. Sysselsättningen har mattats av men jobbtillväxten är fortsatt god, vilket bidrar till att drivkrafterna för konsumtion är fortsatt goda.

2.2 Världshandeln växlar ner

Inbromsningen av BNP-tillväxt i omvärlden och höjda tullar håller tillbaka tillväxten i världshandeln framöver. Global handel ökade med 3,4 procent under 2018 och det är en avmattning jämfört med föregående år. Inbromsningen är tydlig sista kvartalet 2018 i USA, Japan, euroområdet, Storbritannien och särskilt Kina. De svagare handelsmöjligheterna hämmar investeringar och den globala handeln väntas enligt Internationella valutafonden fortsätta sakta in ordentligt under 2019 (1,1 procent) för att sen återhämta sig under 2020 (3,2 procent).

Efter finanskrisen har den globala handeln haft en trendmässig ökningstakt runt 2 procent. Efter uppgångar under 2017 och 2018 har handeln nu växlat ner, vilket skedde även vid svackorna 2012 samt 2015-2016, och det beror på flera faktorer. Den utländska exportefterfrågan är dämpad, främst i Norden och euroområdet, och oron för handelshinder minskar utrikeshandeln bland viktiga svenska handelspartners som Tyskland och USA. Osäkerheten kring Brexit påverkar också svensk handel negativt. En viss osäkerhet väntas vara kvar under hela 2019 vilket ger en marknadstillväxt i Sverige på strax under 3 procent. Den dämpade utvecklingen kommer att fortsätta och exportmarknadstillväxten väntas bli svag även 2020 (se vidare kapitel 3.5 och 4.9).

Diagram 2.6 Världshandelns utveckling

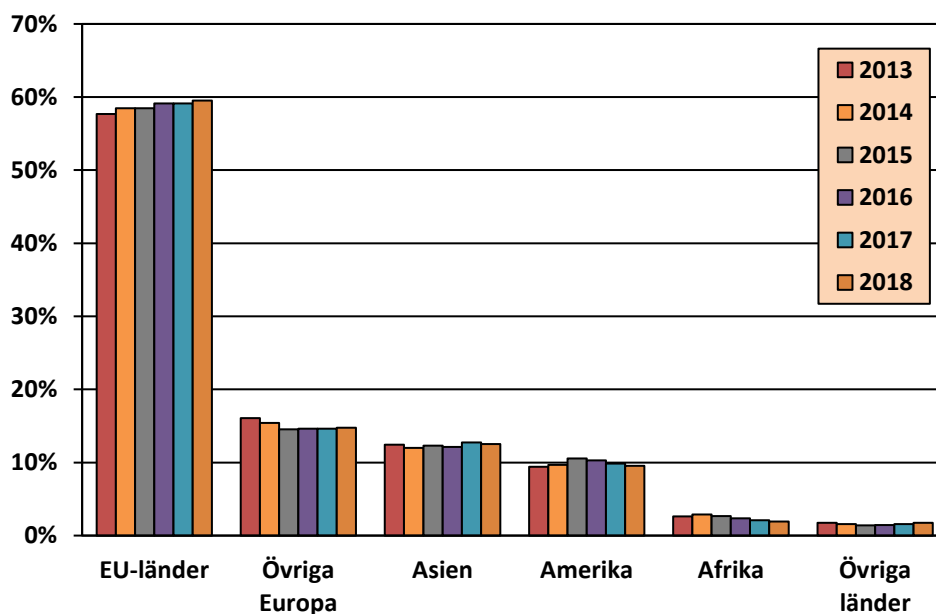

Källa: Macrobond

Svensk export går i huvudsak till länder i närområdet. De nordiska länderna står som mottagare av ungefär en fjärdedel av den svenska exporten hittills 2019, medan strax under en femtedel gick till Tyskland och Storbritannien. Bland de tio största exportländerna 2018 är det bara USA och Kina som inte hör till Europa.

Diagram 2.7 visar hur svensk varuexport fördelat sig mellan olika ländergrupper sedan 2013. Exporten till EU-länderna har ökat succesivt medan den minskat en aning till övriga Europa. Den har även svagt minskat till Amerika. I övrigt utvecklas fördelningen över svensk export stabilt.

Diagram 2.7 Svensk varuexport 2013-2018, andel till respektive område

Källa: SCB

Brexit

Hur Brexit kan komma att påverka svensk exportmarknad går inte att säga i nuläget, det beror bland annat på vilka tullsatser som kommer att gälla. Skulle Storbritannien lämna EU utan godkänt utträdesavtal kommer handelsrelationen med Storbritannien regleras av internationella principer och regler från exempelvis WTO. EU tillämpar då tredjehandsregler mot Storbritannien vad gäller tulltariffer, tullkontroller och kontroller av att EUs regler för varors beskaffenhet är uppfyllda. Det innebär mer tulladministration, tullkostnader samt tillstånd och licenser. Ett avtalslöst Brexit påverkar även andra regelverk som har inverkan på handeln med Storbritannien så som transport och logistik, produktregler för varor, möjligheter att överföra persondata, e-handel, tjänstehandel med mera. Ett ordnat utträde enligt avtalet som förhandlats fram innebär en övergångsperiod fram till och med 2020, med möjlighet till förlängning till och med 2022. Övergångsperioden ska ge tid för anpassning och landet fortsätter att bland annat vara en del av den inre marknaden och tullunionen, men deltar inte i EUs beslutsfattande. Förhandlingar om avtal som reglerar den framtida relationen mellan EU och Storbritannien kan inledas så fort Storbritannien har lämnat EU.

Mellan 2016 och 2018 minskade svensk varuexport till Storbritannien från dryga 7 procent till 5,7 procent. En indirekt förklaring till minskningen kan vara en försvagning av pundet i samband med att Brexit blev aktuellt 2016, vilket innebar att svenska varor blev dyrare i Storbritannien. Storbritanniens utträde kommer att påverka hela euroområdet export. Exempelvis har både Tyskland och Frankrike betydande handel med Storbritannien. Den oklara handelssituationen med Storbritannien har även lett till att företag inom EU tvekar inför investeringar i Storbritannien och brittiska producenter tvekar när det kommer till investeringar som syftar till att exportera till EUs marknad.

2.3 Sammanfattning

Den globala ekonomin har efter flera års god tillväxt växlat ner. 2018 minskade tillväxten något jämfört med ett starkt 2017, men ligger väl över snittet för den senaste sexårsperioden.

Bidragande orsaker till avmattningen har bland annat varit minskade investeringar och efterfrågan på kapitalvaror. Även en ökad osäkerhet kopplat till politiska beslut har verkat dämpande på den globala ekonomin, såsom handelskonflikter, statsfinansiella problem inom EU samt effekten av Brexit. Den globala tillväxttakten kommer fortsätta att vara dämpad under hela 2019 och 2020. Dock är prognosen förknippad med stora osäkerheter.

Den utländska exportefterfrågan är dämpad och oro för handelshinder minskar utrikeshandeln bland viktiga svenska handelspartners.

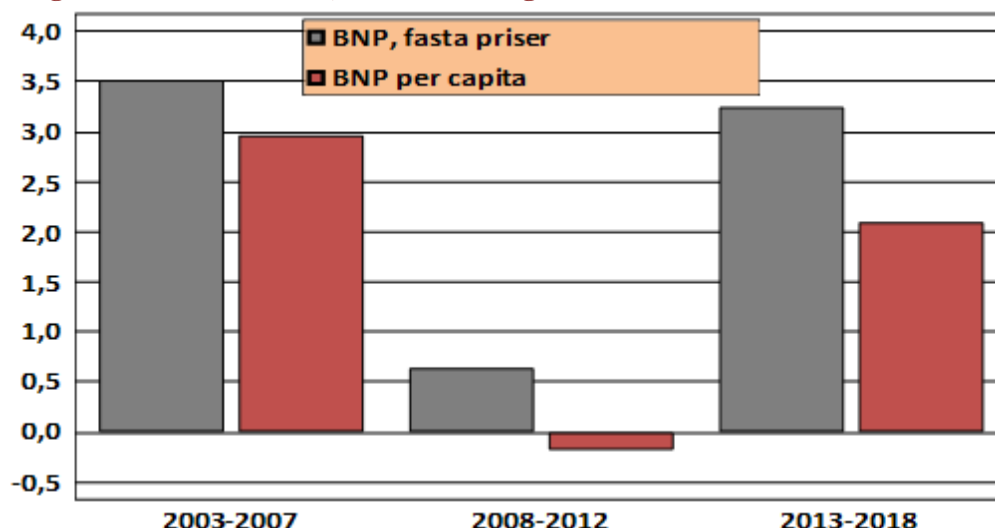
3. Sveriges ekonomi

I det här kapitlet görs en genomgång av den svenska ekonomiska utvecklingen under de senaste åren och hur de ekonomiska utsikterna ser ut för i år och nästa år. I kapitlet går vi igenom de olika komponenterna i BNP och hur de utvecklas. För den framåtblickande analysen används Konjunkturinstitutets senaste konjunkturprognos.

3.1 BNP-tillväxten i nivå med före finanskrisen

Sett i ett längre tidsperspektiv har den ekonomiska tillväxten under den nuvarande högkonjunkturen legat på ungefär samma nivå som under högkonjunkturen åren innan finanskrisen, med en BNP-tillväxt på lite drygt tre procent per år i snitt. Räknat per capita däremot, alltså per invånare, har tillväxttakten varit betydligt lägre under nuvarande konjunkturuppgång jämfört med den förra. Det förklaras framför allt av att produktivitetstillväxten under åren efter finanskrisen har varit lägre jämfört med perioden före, samt av en snabb befolkningstillväxt. Särskilt sedan 2016 har befolkningstillväxten varit ovanligt hög, samtidigt som produktionen inte har ökat i motsvarande omfattning.⁹

Diagram 3.1. BNP-tillväxt, kalenderkorrigerat

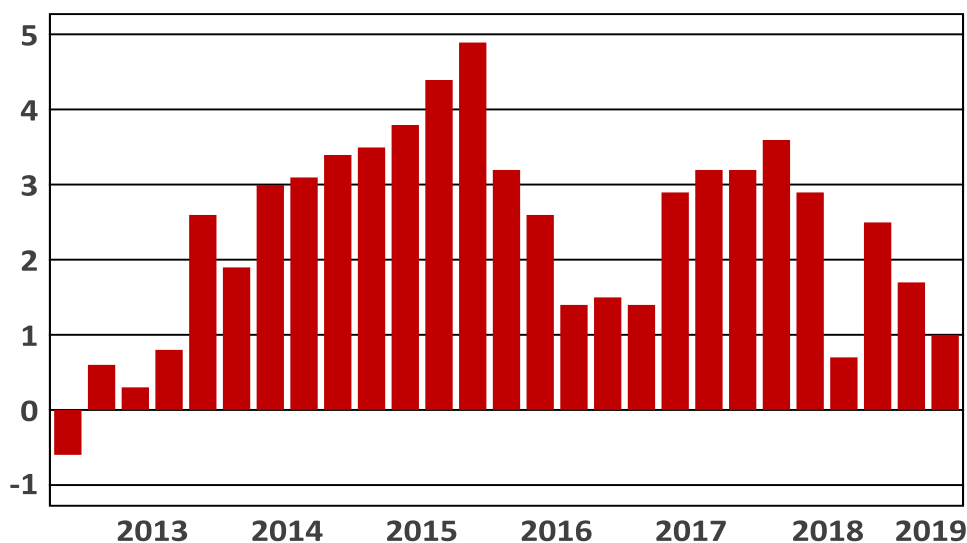

Källa: SCB och Macrobond

Ser vi till utvecklingen på senare tid så blev BNP-tillväxten för helåret 2018 2,5 procent. Slutspurten under det fjärde kvartalet blev stark, men drevs delvis av tillfälliga faktorer såsom lageruppyggnad. Under den första halvan av 2019 har BNP-tillväxten tydligt växlat ner och varit svag. Under både det första och det andra kvartalet ökade BNP endast med 0,1 procent jämfört med föregående kvartal. Mycket tyder på att konjunkturavmattningen kommer fortsätta under resten av 2019 och in i 2020. Enligt Konjunkturinstitutets prognos väntas svensk ekonomi växa med 1,2 procent i år och med 0,8 procent nästa år kalenderkorrigerat, medan BNP per capita väntas växa med 0,2 procent per år under både 2019 och 2020.

⁹ För vidare läsning, se Konjunkturläget oktober 2019, Konjunkturinstitutet, fördjupning om BNP per capita.

Diagram 3.2 BNP-tillväxt per kvartal, kalenderkorrigerat, årstakt, procent

Källa: SCB

Den lägre tillväxttakten är en följd av en svagare utveckling på en rad områden framöver. Exporttillväxten väntas växla ner, investeringarna väntas minska i år och nästa år, hushållen hålla lite hårdare i plånboken och de offentliga investeringarna endast växa svagt.¹⁰

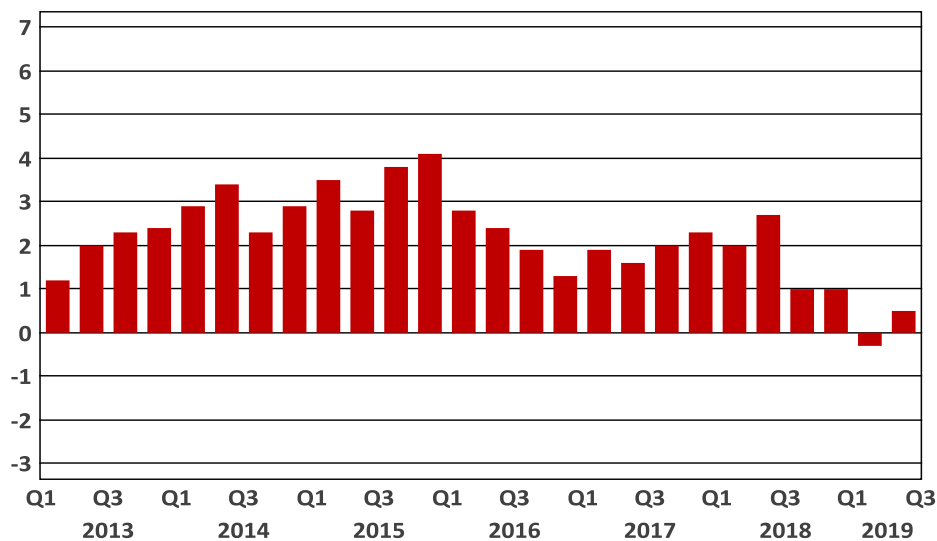
Osäkerheten kring utvecklingen i omvärlden utgör en nedåtrisk för prognosen. Om den globala konjunkturen blir svagare än förutspått leder det till svagare omvärldsefterfrågan, vilket får negativa konsekvenser för svensk ekonomi. I ett sådant alternativscenario väntas BNP-tillväxten hamna kring noll under 2020, men kan bli runt en halv procent om ökade finanspolitiska stimulanser sätts in för att motverka den svagare omvärldsutvecklingen.

3.2 Hushållen växlar ner sin konsumtionstillväxt

Hushållens konsumtionstillväxt utvecklades svagt under andra halvan av 2018 och det första kvartalet 2019. Den lägre konsumtionstillväxten drevs åtminstone inledningsvis av minskad bilförsäljning efter en skattedriven bilköpstopp under det andra kvartalet 2018. Hushållens konsumtion repade sig under andra kvartalet 2019 och växte då med en procent jämfört med föregående kvartal. Det finns en del som tyder på att konsumtionstillväxten fortsätter att växa under resten av året i relativt god takt, som god detaljhandelsförsäljning under sommarmånaderna och ett lyft i SCB:s konsumtionsindikator. Samtidigt är hushållen pessimistiska både om utvecklingen för sin egen och för Sveriges ekonomi. Hushållskonsumtionen bedöms växa lite långsammare under resten av året än under andra kvartalet, men tillväxten kommer ur ett historiskt perspektiv ligga på en normal nivå. Nästa år påverkas hushållens konsumtion negativt av ökande arbetslöshet. Samtidigt ger skattesänkningar viss stimulans till hushållskonsumtionen.

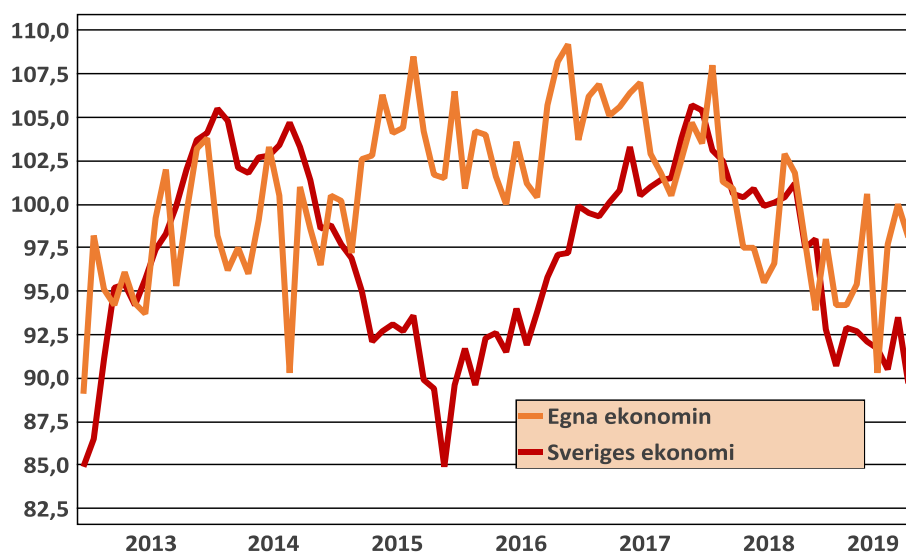
¹⁰ Prognosen utgår ifrån att Storbritannien inte lämnar EU utan ett avtal, och att handelskonflikten mellan USA och Kina inte trappas upp mer än vad som redan är känt. Prognosen tar höjd för att USA inför tullar på fler varor från Kina i december som aviserat, men inte ytterligare upptrappningar. Se vidare kapitel 2.

Diagram 3.3 Hushållens konsumtion, % förändring jämfört med samma kvartal föregående år

Källa: SCB

Diagram 3.4 Hushållens konfidensindikator, Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer

Källa: Konjunkturinstitutet

3.3 Svag utveckling av offentlig konsumtion

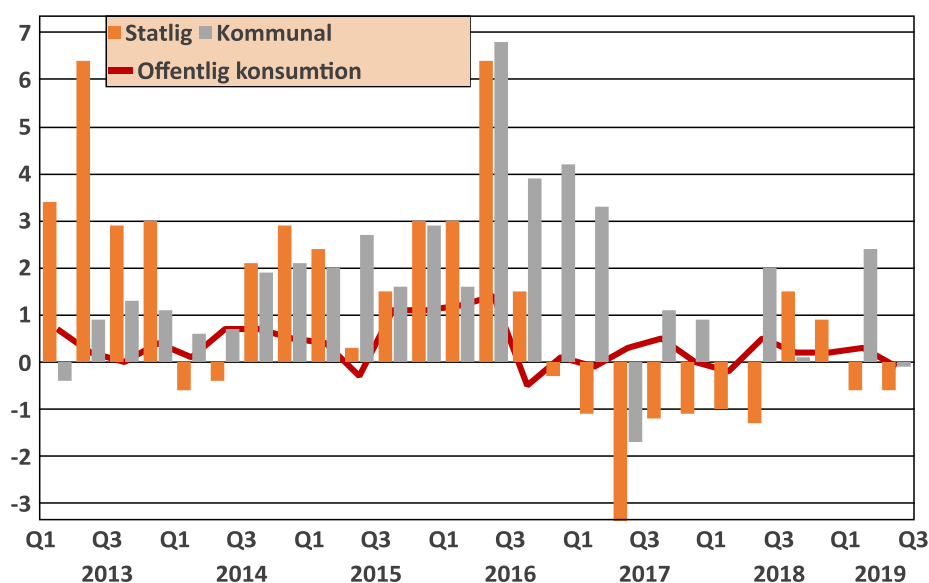
Den offentliga konsumtionen har utvecklats svagt de senaste två åren, vilket framför allt berott på minskade kostnader för migration efter en topp under 2015 och 2016. Den offentliga konsumtionen steg med endast 0,1 procent under 2017 och med 0,4 procent 2018. Den offentliga konsumtionstillväxten förväntas fortsätta att öka i en långsam takt ur ett historiskt perspektiv, med 0,6 procent i år och 0,7 procent nästa år.

Regeringens höstbudget innehöll en del satsningar på statliga verksamheter, såsom polis och rättsväsende, men samtidigt sker en budgetåtstramning på arbetsmarknadsområdet. Sammantaget väntas därför den statliga konsumtionen utvecklas svagt. På den kommunala sidan

finns ett underliggande behov, på grund av demografiska faktorer, av ökad kommunal konsumtion. Samtidigt påverkar konjunkturavmattningen kommunernas ekonomi. Höstbudgeten innehöll dock ökade statsbidrag till kommunerna.

Konjunkturinstitutets prognos bygger på antagandet att den offentliga konsumtionen ligger på nivåer som bibehåller personaltäthet inom offentligt finansierade verksamheter samt ger en standardhöjning i linje med det historiska mönstret. Trots detta blir alltså den sammantagna offentliga konsumtionstillväxten relativt låg i ett historiskt perspektiv.

Diagram 3.5 Utvecklingen av statlig, kommunal och offentlig konsumtion. Kvartal jämfört med samma kvartal ett år tidigare, %

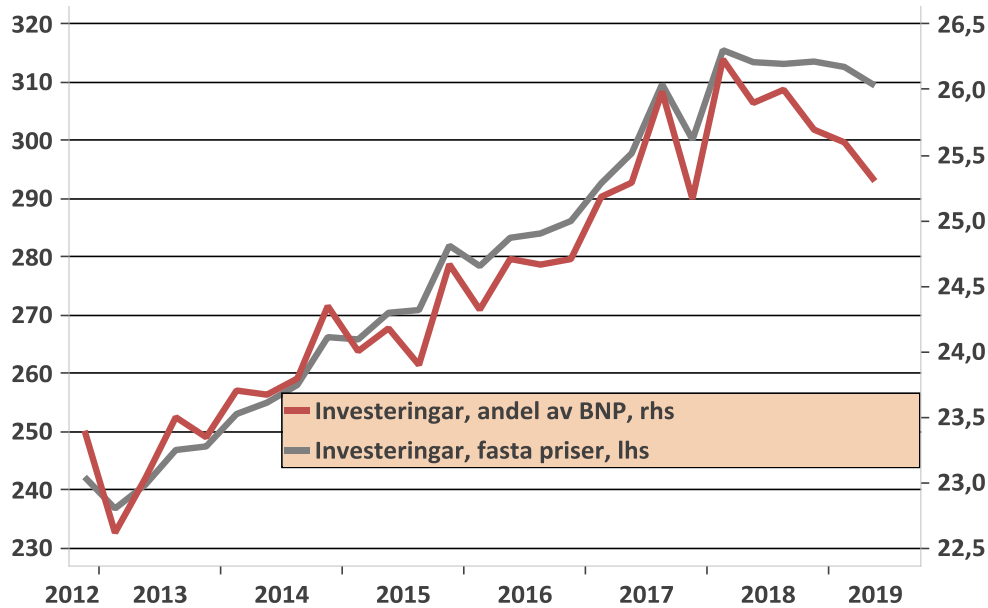
Källa: SCB

3.4 Bostadsbyggandet sänke för investeringarna

De totala fasta bruttoinvesteringarna ökade kraftigt mellan 2013 och 2018, både räknat i fasta priser och som andel av BNP. Sedan första kvartalet 2018 har dock trenden vänt och särskilt under första halvan av 2019 så minskade de totala investeringarna räknat i fasta priser.

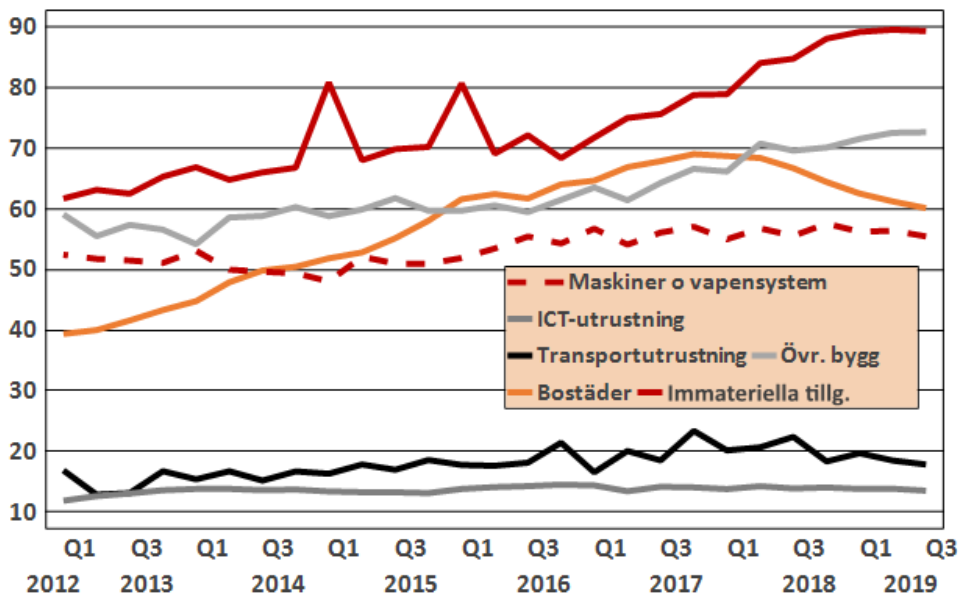
Fallet i investeringarna under 2018 och 2019 drevs av fallande bostadsinvesteringar. Det verkar dock också ha skett en viss nedgång i investeringarna i transportutrustning, och möjligen även i maskininvesteringar även om förändringarna här är förhållandevis små. Investeringarna i immateriella tillgångar, som under de senaste åren har ökat kraftigt har tydligt planat ut under slutet på 2018 och in i 2019. Samtidigt har investeringarna i annat byggande än bostäder fortsatt att öka under både 2018 och under första halvan av 2019. Den utvecklingen har framför allt drivits av ökade infrastrukturinvesteringar och behov på kommunal nivå av lokalinvesteringar. När det gäller bostadsinvesteringarna förväntas de fortsätta att falla ytterligare ett par kvartal innan de stabiliseras och planar ut på en lägre nivå under nästa år. Däremot väntas andra typer av bygginvesteringar fortsätta att växa svagt tack vare ökade infrastruktursatsningar.

Diagram 3.6 Fasta bruttoinvesteringar, som andel av BNP och säsongrensat, fasta priser

Källa: SCB

Diagram 3.7 Fasta bruttoinvesteringar, fasta priser, olika tillgångsslag, miljarder kr

Källa: SCB

Näringslivets investeringar har fallit sedan början på 2019. Även här är minskade bostadsinvesteringar den främsta anledningen, men även i övriga tjänstebranscher och inom industrin sjönk investeringarna. De senaste åren har industrin gått starkt och investerat stort i utbyggd kapacitet, vilket gör att investeringarna nu ligger på en hög nivå. Industrins investeringar förväntas minska under nästa år. Även inom tjänstenäringarna (exkl. bostäder) är investeringsnivån för närvarande hög. Här väntas investeringarna fortsätta att växa i år och nästa år, men i betydligt lägre takt än under de senaste åren. Den offentliga sektorn väntas öka sina investeringar i långsam takt framöver. Kommunsektorn har de senaste åren gjort stora investeringar och ligger därmed redan på höga investeringsnivåer, vilket gör att de kommunala

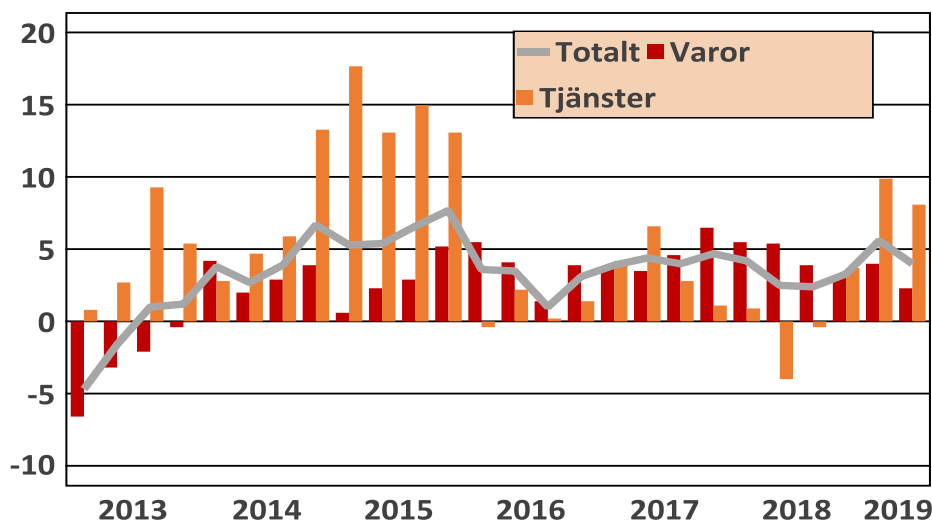
investeringarna väntas falla något framöver. Det kompenseras i viss mån av tillväxttakten i de statliga investeringarna ökar i år och nästa år till följd av ökade investeringar i infrastruktur och försvar.

Sammantaget väntas de fasta bruttoinvesteringarna minska med 1,4 procent i år och med 0,8 procent nästa år, och därmed för båda åren utgöra ett sänke för den ekonomiska tillväxten.

3.5 Avmattning av exporttillväxten efter gynnsamma år

Svensk export fortsatte att utvecklas relativt väl under slutet på 2018 och början på 2019. Det andra kvartalet uppvisade dock exporten nolltillväxt, men utrikeshandelsstatistiken från sommaren tyder på att exporten kommer växa med en procent under det tredje kvartalet. Exporttillväxten förväntas växla ner till 0,5 procent per kvartal, vilket kan jämföras med att den genomsnittliga exporttillväxten per kvartal sedan 1993 har varit 1,3 procent.

Diagram 3.8 Sveriges export av varor och tjänster, förändring jämfört med samma kvartal föregående år

Källa: SCB

Det är positivt att svensk export väntas fortsätta att växa, om än i långsammare takt, trots den globala konjunkturavmattningen. En förklaring är starkt utgångsläge när det gäller orderböckerna på många håll inom industrin samt att vissa exportnischer väntas fortsätta utvecklas väl trots den allmänna avmattningen i efterfrågan. Samtidigt är den övergripande bilden att orderingången nu dämpas inom industrin. Det är också värt att komma ihåg att Sverige har ett antal år med mycket god exportutveckling. Varuexporten hade vid inledningen på 2019 ökat 20 kvartal i rad, sedan början på 2014. Det har dock skett en succesiv inbromsning i ökningstakten av varuexporten sedan toppnoteringarna under 2017. När det gäller tjänsteexporten växte den starkt under första halvan av 2019 jämfört med samma period 2018.

Importtillväxten bedöms bli låg under resten av 2019 och 2020, eftersom inhemsk efterfrågan och investeringar utvecklas svagt. Sammantaget gör det att nettoexporten, som avgör bidraget av exporten till BNP, väntas växa med 1,2 procent i år och 0,5 procent nästa år.

Diagram 3.9 KI:s barometerindikator, industrins ordergång

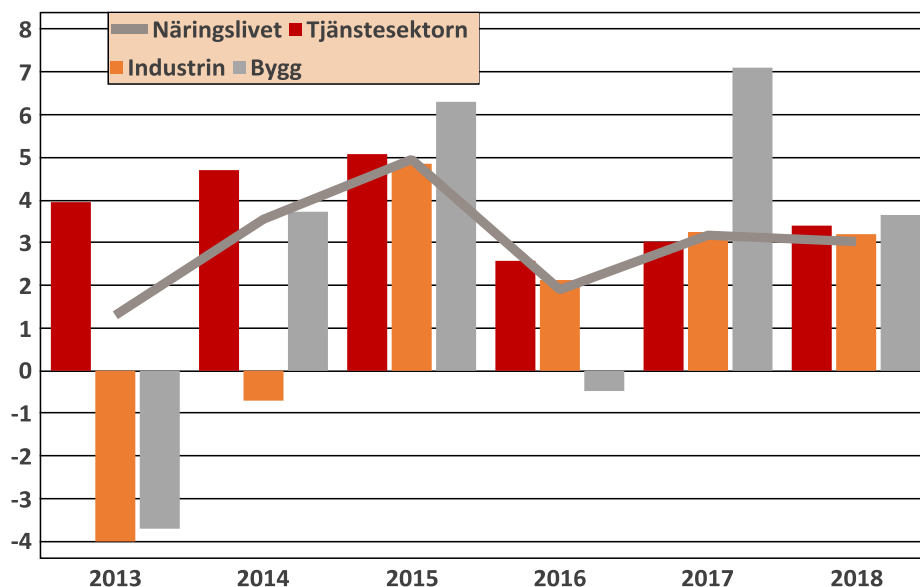

Källa: Konjunkturinstitutet

3.6 Näringslivets produktion och produktivitet

Näringslivet som helhet hade under 2017 och 2018 en stadig produktionstillväxt på tre procent, efter att ha toppat på 5 procent tillväxt under 2015. För hela perioden 2013 till 2018 så har tjänstesektorn haft en snabbare produktionstillväxt än industrin, på i genomsnitt 3,8 procent jämfört med 1,5 procent för industrin. Siffran för industrin tyngs dock av den dåliga utvecklingen under 2013 och 2014, då produktionen backade för industrin. De senaste åren har industrin och tjänstesektorns produktion vuxit i ungefär samma takt.

Diagram 3.10 Årlig förändring i produktion, hela näringslivet

Källa: SCB

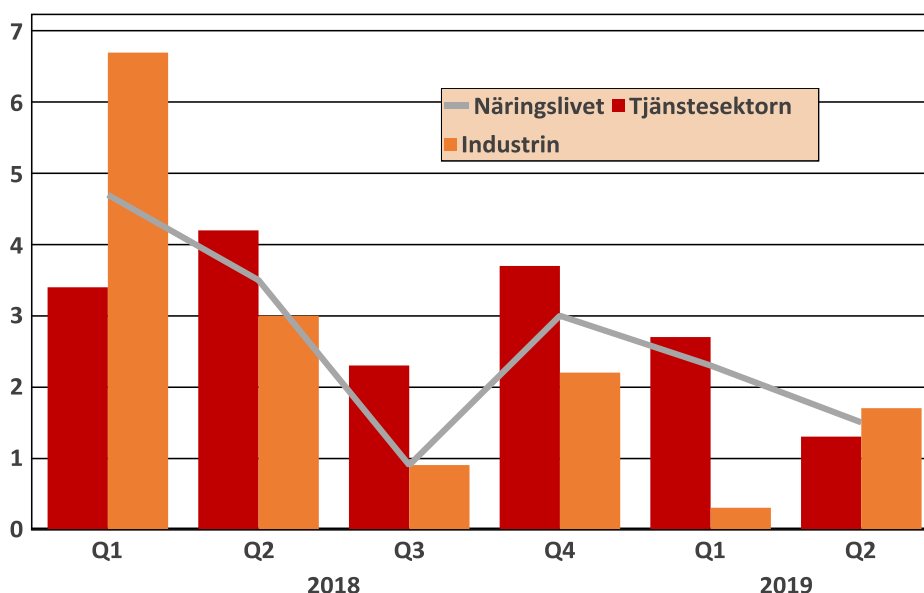
Under det första halvåret 2019 låg näringslivets produktionstillväxt sammantaget på runt två procent jämfört med samma period 2018, men var högre under det första kvartalet och lägre

under det andra. Industrins produktionstillväxt var något lägre än den för näringslivet i stort och växte med en procent under det första halvåret.

Kapacitetsutnyttjandet inom gruv- och tillverkningsindustrin fortsatte att vara högt under första halvan av 2019, och låg för branschen som helhet kring 91 procent. Fordonsindustrin har fortsatt att ligga på imponerande höga nivåer, med ett kapacitetsutnyttjande på 97 procent under det andra kvartalet. Även maskinvaruindustrin låg högt, på 95 procent. Minskande ordergång gör att kapacitetsutnyttjandet så småningom kan väntas sjunka något, från höga nivåer. På sina håll så kommer dock kapacitetsbrist att fortsätta att vara en begränsande faktor för produktionen, men vartefter kan efterfrågan förväntas bli en allt mer avgörande faktor för industrins produktionsutveckling.

Näringslivets produktion förväntas ökar med 1,6 procent i år och 0,9 procent nästa år. Industriproduktionen växer också enligt prognosen båda åren, men i något långsammare takt än för näringslivet som helhet.

Diagram 3.11 Årlig förändring i produktion per kvartal, näringslivet, tjänstesektorn och industrin

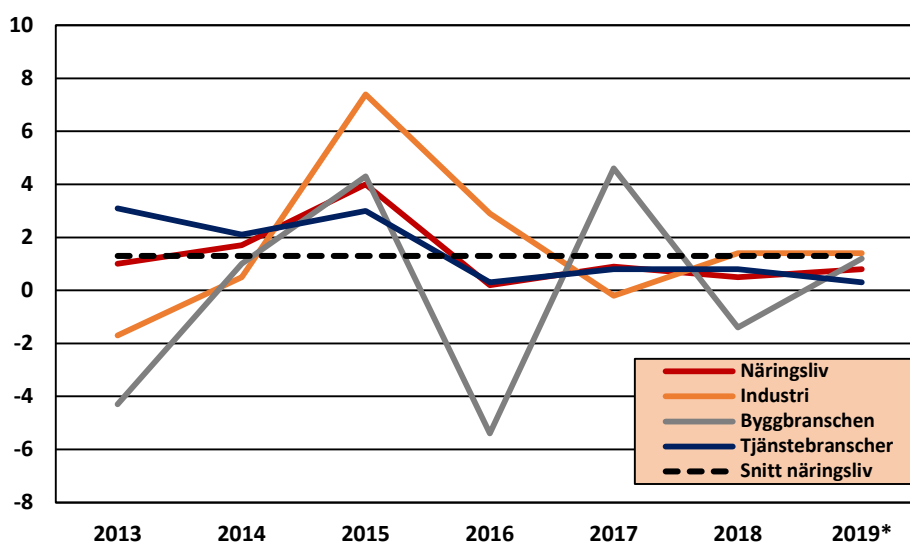

Källa: SCB

När det gäller produktivitetstillväxten inom näringslivet under perioden 2013 till 2018 kan man konstatera att industrin har haft en högre sammantagen produktivitetstillväxt än tjänstesektorn och byggsektorn. Den drevs framför allt av ett stort produktivitetstillväxtlyft inom fordonsindustrin 2014-2016. Produktiviteten inom byggsektorn har utvecklats mycket svagt under perioden.

Näringslivets produktivitetstillväxt landade 2018 på 0,5 procent. Utvecklingen tyngdes rejält av byggsektorn, som hade negativ produktivitetstillväxt under en stor del av året. En förklaring är sannolikt att minskad produktion av bostäder inte matchades med motsvarande kostnadsneddragningar. Samtidigt har produktivitetstillväxten i byggsektorn varit dålig under lång tid, både i goda och mindre goda tider, och produktiviteten i sektorn är idag lägre än innan finanskrisen.

Diagram 3.12 Årlig förändring i produktivitet i näringslivet.

Källa: SCB

Efter en stark produktivitetstillväxt inom industrin under inledningen på 2018 så försämrades produktiviteten under den andra halvan av 2018 och under första kvartalet 2019. Tack vare den starka inledningen så landade industrins produktivitetstillväxt 2018 ändå på 1,3 procent. Under andra kvartalet i år ökade produktiviteten igen.

Inom tjänstesektorn drivs produktivetsförbättringarna framför allt av två branscher; IT- och telekomsektorn samt detalj- och partihandeln som båda hade en produktivitetstillväxt på mellan 3 och 4 procent under 2018. De är också de två största tjänstbranscherna. Inom branschen transport och lager har dock produktiviteten utvecklats negativt de senaste åren. Även branschen företagstjänster produktivitet har utvecklats svagt de senaste året och utgjorde ett sänke under 2018. Sammantaget ökade produktiviteten med 0,7 procent i tjänstesektorn under 2018. Utvecklingen under 2019 har hittills varit svag, särskilt inom IT och telekom, företagstjänster och transport och lager. Detaljhandeln har dock lyckats fortsätta sin positiva produktivitetstrend.

Sammantaget förväntas näringslivets produktivitet öka med 0,8 procent i år och 1,1 procent nästa år.

3.7 Sammanfattning

Svensk BNP har mellan 2013 och 2018 växt i ungefär samma takt som 2003-2007, men räknat per invånare så har tillväxten varit lägre under den senare perioden. Det beror framför allt på en lägre produktivitetstillväxt och snabbare befolkningsökning.

2018 blev den ekonomiska tillväxten 2,5 procent. Under första halvåret 2019 har tillväxten tydligt mattats av. Svensk ekonomi förväntas växa med 1,2 procent i år och med 0,8 procent nästa år. Nedväxlingen beror på svag investeringsutveckling, att hushållen håller lite hårdare i plånboken, lägre exporttillväxt och svag offentlig konsumtionsutveckling. Näringslivets produktion växlar också ner, samtidigt som näringslivets produktivitet ökar till 1,1 procent nästa år.

4. Industrins konkurrenskraft

I detta kapitel görs en genomgång av ett antal indikatorer som Facken inom industrin använder för att bedöma utvecklingen av svensk industris konkurrenskraft. Jämförelser görs över tid och med några viktiga konkurrentländer.

4.1 Ökande industriproduktion

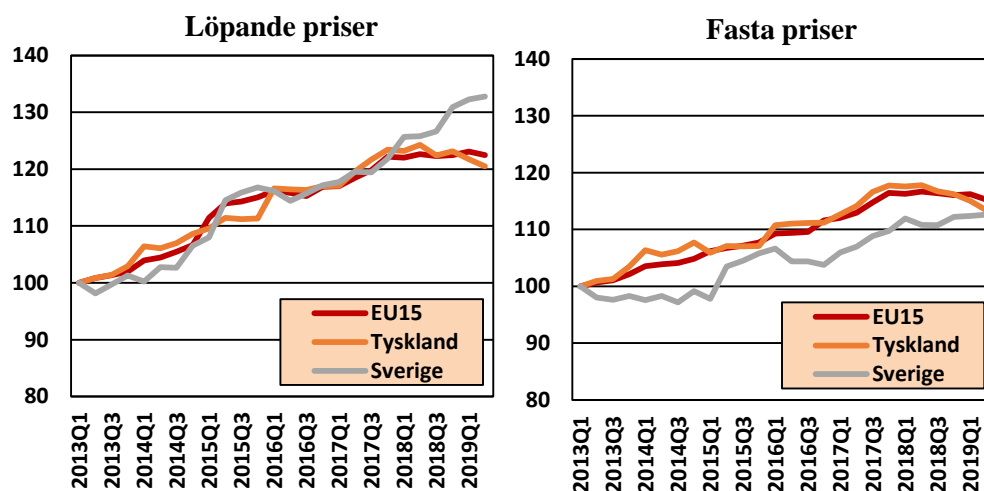
Utvecklingen av industriproduktionen mäts i antingen löpande eller fasta priser (det vill säga utvecklingen justerad för prisförändringar). Beroende på vilket av dessa mått som används blir bilden som ges olika. I detta avsnitt redovisas därför kvartalsstatistik över utvecklingen enligt båda måtten (diagram 4.1).

Mellan första kvartalet 2013 och andra kvartalet 2018 har produktionen för svensk industri mätt i löpande priser ökat stadigt i takt med Tyskland och EU15. Sedan tredje kvartalet 2018 har industriproduktionen i euroområdet mattats av och till och med sjunkit i Tyskland, medan produktionen har fortsatt stiga i Sverige.

När produktionen mäts i fasta priser ser utvecklingen delvis annorlunda ut. På det stora hela har Sverige utvecklats i takt med Tyskland och EU15 under den studerade perioden men under 2013 och 2014 ökade industriproduktionen i långsammare takt än i Tyskland och EU15. Under 2015-2017 steg svensk produktion i fasta priser för att plana ut under 2018 och 2019.

Både tysk och europeisk industri har i stort utvecklats väl och utvecklingen har huvudsakligen varit uppåtgående under perioden. Tysk industriproduktion förklarar en stor del av hela utvecklingen i EU15 under perioden.

Diagram 4.1 Produktionsutvecklingen¹¹ i tillverkningsindustrin, 2013K1-2019K2, index 2013K1=100

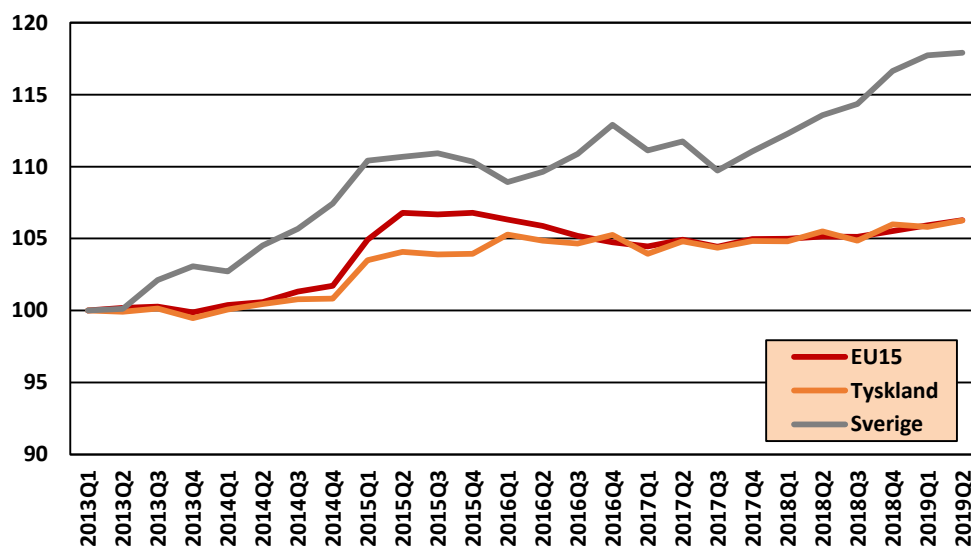
Källa: Eurostat och egna beräkningar.

¹¹ Säsongrensat och kalenderkorrigerat.

I industrin i Tyskland och EU15 har produktionsutvecklingen, sett över hela perioden mätt i löpande priser, varit något högre än mätt i fasta priser. I Sverige var produktionsutvecklingen mätt i löpande priser betydligt högre än mätt i fasta priser. Att produktionen ökar snabbare i löpande än i fasta priser förklaras av att priserna (förädlingsvärdepriserna) stiger.

Förädlingsvärdepriset tas fram som kvoten mellan förädlingsvärdet (dvs. produktion minus insatsförbrukning) mätt i löpande priser och förädlingsvärdet mätt i fasta priser. Ett stigande pris på bruttoproduktionen höjer förädlingsvärdepriset, medan ett stigande pris på förbrukningen ger ett lägre förädlingsvärdepris. Förädlingsvärdeprisets utveckling visar därmed hur mycket av prisökningarna som företagen faktiskt kan tillgodogöra sig. Ett stigande förädlingsvärdepris innebär att priset ökar på det företaget producerat. Det innebär ett utökat utrymme för löner och vinster.

Diagram 4.2 Utveckling av förädlingsvärdepriser¹² i tillverkningsindustrin, 2013K1-2019K2, index 2013K1=100

Källa: Eurostat och egna beräkningar.

Diagram 4.2 redovisar förädlingsvärdeprisutvecklingen för tillverkningsindustrin jämfört med första kvartalet 2013. Mellan första kvartalet 2013 och andra kvartalet 2019 ökade svenska förädlingspriser med 18 procent medan priserna för Tyskland och EU15 ökade med runt 6 procent. Förädlingsvärdepriserna i Tyskland och EU15 har följts åt väl med en förhållandevis långsam men jämn ökningstakt under perioden.

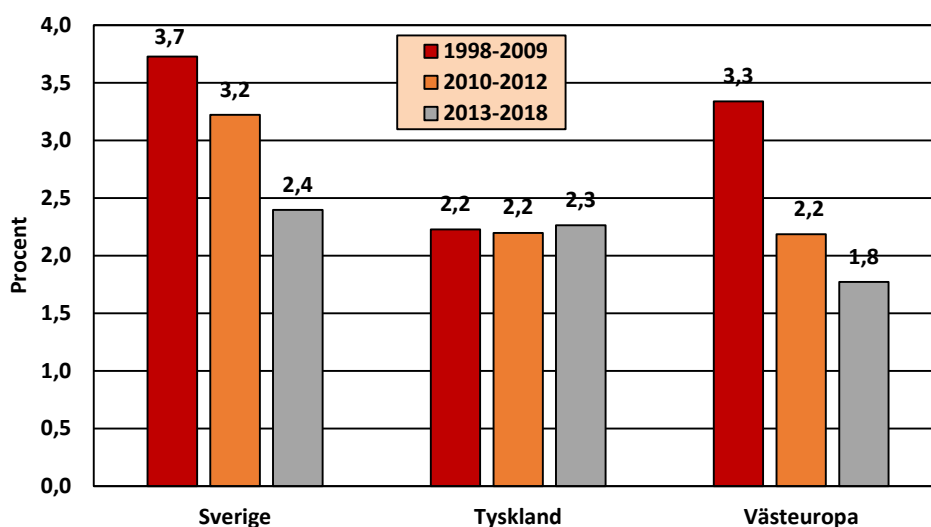
Under 2018 och första hälften av 2019 har de svenska förädlingspriserna växlat upp ökningstakten rejält jämfört med Tyskland och EU15 som haft en mycket flackare utveckling. Detta beror till stor del på att den svenska kronan har försvagats.

¹² Säsongrensat och kalenderkorrigerat.

4.2 Något snabbare ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige än i Västeuropa

Diagram 4.3 visar den genomsnittliga årliga ökningen av arbetskraftskostnaden i Sverige, Tyskland och Västeuropa (KIX-vägt¹³) uppdelat på tre olika perioder mätt i respektive lands nationella valuta. Efter finanskrisen har arbetskraftskostnadernas ökningstakt sjunkit i både Sverige och Västeuropa. För de västeuropeiska länderna som grupp sjönk ökningstakten från 3,3 procent till 2,2 procent mellan perioderna 1998-2009 och 2010-2012. Därefter sjönk ökningstakten ytterligare och landade på 1,8 procent per år under perioden 2013-2018.

Diagram 4.3 Procentuell årlig ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige, Tyskland och Västeuropa (nationell valuta) 1998-2018

Källa: Eurostat Labour cost index (LCI)

Ökningstakten för de svenska arbetskraftskostnadernas har minskat över tid. Snabbast ökningstakt var under perioden 1998-2009, då arbetskraftskostnaderna ökade med 3,7 procent per år. Under åren kring finanskrisen sjönk ökningstakten till 3,2 procent per år. Efter finanskrisen skedde en nedväxling av ökningstakten och sett över hela perioden 2013-2018 var den 2,4 procent per år.

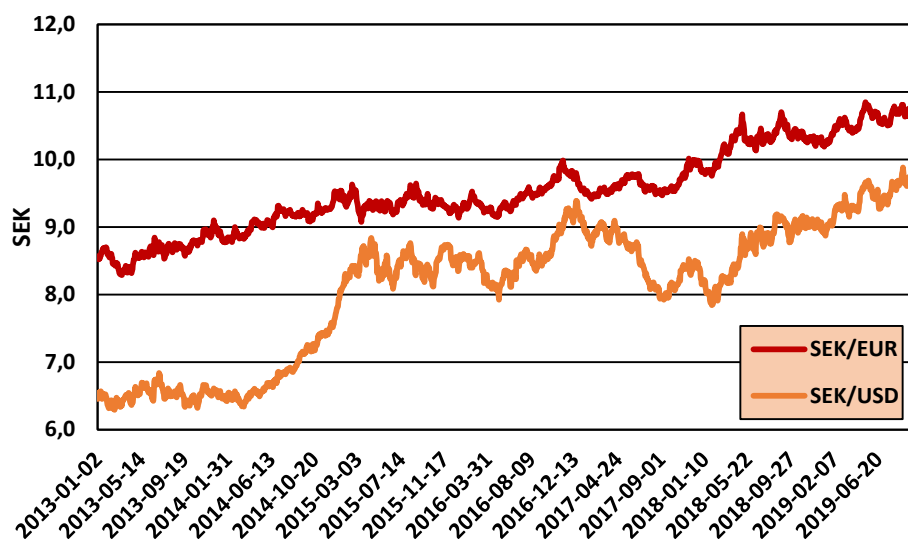
I Tyskland har utvecklingen varit på 2,2 procent i snitt per år under de två första perioderna och 2,3 procent under den sista. Tyskland är Sveriges viktigaste konkurrentland och väger därmed tyngst vid beräkning av den västeuropeiska ökningstakten.

¹³ Med Västeuropa avses Belgien, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland, Österrike, Danmark, Storbritannien och Norge. De redovisade siffrorna är KIX-vägda genomsnitt, där länderna ges olika vikt utifrån deras betydelse som marknad för svensk export och konkurrentland till Sverige.

4.3 Stora svängningar i växelkursen

Eftersom Sverige har rörlig växelkurs är växelkursen en viktig komponent i bedömningen av konkurrenskraften. Sedan mitten av 2013 har den svenska kronans kurs mot euron och dollarn försvagats rejält, se diagram 4.4. Det är inte bara mot dollarn och euron som kronan har tappat i värde, utan även mot andra valutor. Jämfört med norska kronan och brittiska pundet är dock kronförsvagningen inte lika stor. Ett sätt att se hur kronan utvecklas är att jämföra mot ett valutakursindex som är en sammanvägning av olika valutor. Riksbankens KIX-index är ett valutakursindex som också visar att kronan trendmässigt har försvagats sedan 2013.

Diagram 4.4 Den svenska kronans kurs gentemot euron och dollarn, dagsdata

Källa: Riksbanken

Generellt sett gynnas de svenska exportföretagen av en svag krona eftersom det sänker prisnivån på svenska varor och tjänster i utlandet och därmed leder till ökad försäljning. Detta gäller dock inte alla företag i och med att exporten kan ha innehåll som är importerat, och som med en svag kronkurs får en högre prisnivå.

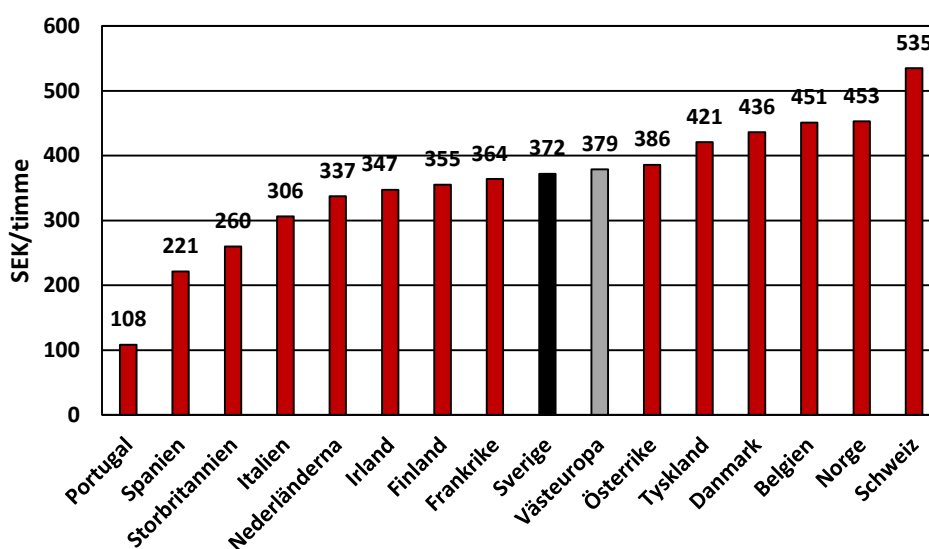
Små öppna ekonomier som den svenska får ofta en försvagad valuta när den globala ekonomiska osäkerheten är stor. Detta kan förklara delar av försvagningen det senaste året men inte att kronan försvagats trendmässigt över en längre period. Utvecklingen hänger också ihop med Riksbankens expansiva penningpolitik. En annan viktig förklaring är att det senaste decenniet har inflationen stigit snabbare i Sverige än i euroområdet.

I ett längre perspektiv har kronan försvagats och är nu enligt de flesta bedömare på en svagare nivå än sin långsiktiga jämviktsnivå. Växelkurser drivs av faktorer som relativ produktivitet och bytesförhållande på längre sikt.

4.4 Stärkt kostnadsläge gentemot Västeuropa mätt i gemensam valuta

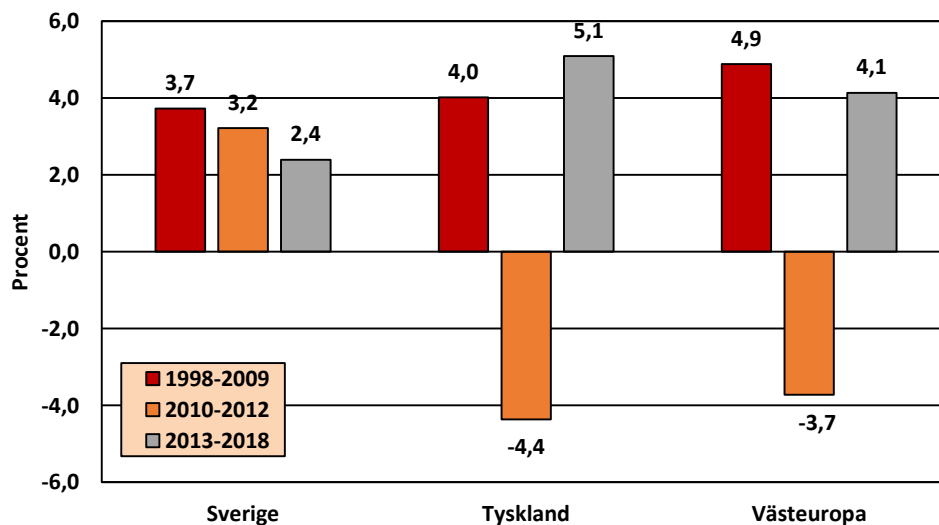
I detta avsnitt tittar vi på arbetskraftskostnader i gemensam valuta, dvs. i svenska kronor. Jämförelse av arbetskraftskostnader mellan länder visar att växelkursen har stor inverkan. I diagram 4.5 visas 2018 års genomsnittliga arbetskraftskostnader per timme i gemensam valuta. Den lägsta genomsnittliga arbetskraftskostnaden återfinns i Portugal med 108 kronor per timme medan Schweiz hade de högsta arbetskraftskostnaderna med 535 kronor per timme. Den genomsnittliga arbetskraftskostnaden i Sverige var 372 kronor per timme och i Västeuropa 379 kronor per timme.

Diagram 4.5 Arbetskraftskostnad per timme, tillverkningsindustrin Västeuropa 2018 (gemensam valuta SEK/h)

Källa: Conference Board och Eurostat LCI

Diagram 4.6 Ökning av arbetskraftskostnaden i Sverige, Tyskland och Västeuropa 1998-2018 (gemensam valuta SEK), procent

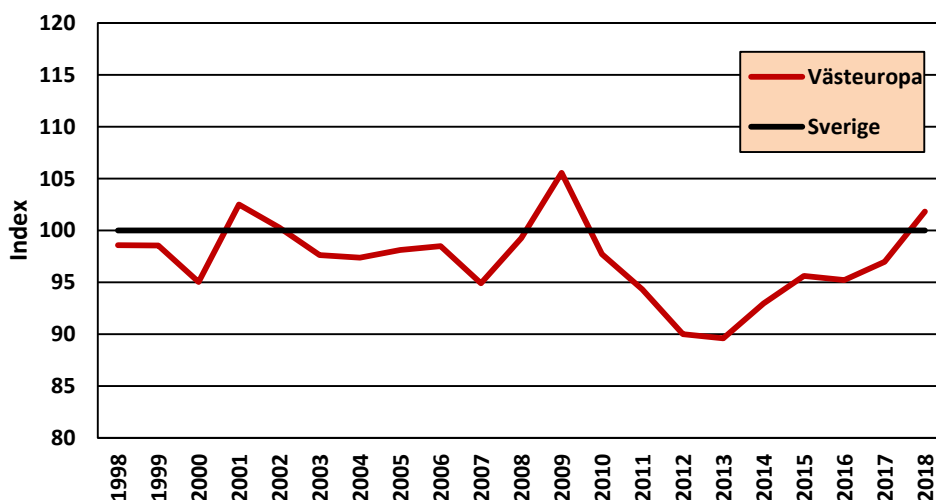
Källa: Eurostat LCI

Diagram 4.6 visar ökningen av arbetskraftskostnaden mellan 1998-2018 uppdelat på tre perioder, mätt med svenska kronor som gemensam valuta. Diagram 4.6 kan jämföras med diagram 4.4, som visar ökningen av arbetskraftskostnaden i nationell valuta. Vid jämförelse av de två diagrammen blir det tydligt att förändringen i växelkurserna haft stor inverkan under perioden.

Den stärkta kronkursen under början av decenniet slog igenom kraftigt på arbetskraftskostnaderna 2010-2012. Arbetskraftskostnaderna i Tyskland minskade med i genomsnitt 4,4 procent per år mätt i svenska kronor, jämfört med en årlig ökning om 2,2 procent mätt i nationell valuta. För Västeuropa i sin helhet minskade arbetskraftskostnaderna med 3,7 procent per år, mätt i svenska kronor, under perioden 2010-2012. Det ska jämföras med 2,2 procent ökning räknat i nationell valuta.

Under 2013-2018 har arbetskraftskostnaderna ökat betydligt snabbare i Västeuropa och i synnerhet Tyskland än i Sverige, mätt i svenska kronor (gemensam valuta). I Sverige ökade arbetskraftskostnaderna med 2,4 procent per år 2013-2018. I Tyskland var ökningstakten 5,1 procent (2,3 procent i nationell valuta) och i Västeuropa 4,1 procent (1,8 procent i nationell valuta). Denna utveckling har förbättrat Sveriges relativa kostnadsläge.

Diagram 4.7 Sveriges relativa arbetskraftskostnad jämfört med Västeuropa 1998-2018, Sverige=100¹⁴

Källa: Conference Board, Riksbanken, Eurostat LCI och egna beräkningar

I diagram 4.7 presenteras de västeuropeiska ländernas arbetskraftskostnader i förhållande till de svenska. Under större delen av perioden, fram till finanskrisen, har skillnaden mellan Sverige och Västeuropa varit liten. De relativa arbetskraftskostnaderna i Sverige var mestadels omkring två till tre procentenheter högre än genomsnittet för Västeuropa. En något högre ökning av arbetskraftskostnaden i Sverige uppvägs under denna period av en något försvagad växelkurs.

I samband med att den svenska kronan försvagades kraftigt under 2001 respektive 2009 var arbetskraftskostnaderna i Sverige lägre än i Västeuropa. Under perioden 2011-2013 skedde

¹⁴ I detta diagram ingår även Schweiz i Västeuropa.

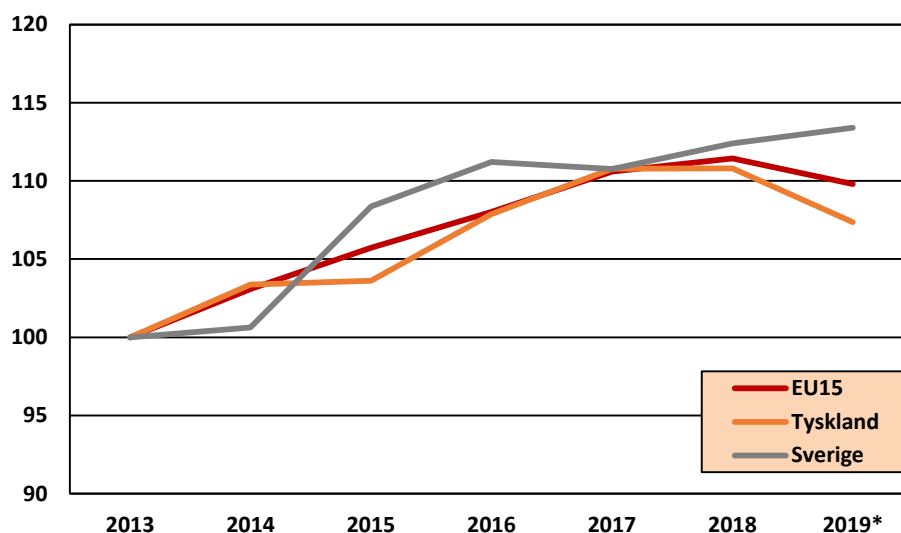
istället en förstärkning av kronkursen vilket fick till följd att den relativa arbetskraftskostnaden för Västeuropa sjönk och svenska arbetskraftskostnader blev relativt höga. Kronan stärktes mot euron med nära tio procent. 2012 och 2013 var det svenska relativa kostnadsläget drygt 10 procent över genomsnittet för Västeuropa.

2014 vände trenden och den relativa arbetskraftskostnaden mellan Sverige och Västeuropa minskade för att 2015 stanna upp på en nivå omkring 4-5 procent över den västeuropeiska, där den befunnit sig till och med 2017. Även om Sverige på senare år uppvisat en snabbare ökning av arbetskraftskostnaderna än Västeuropa mätt i nationell valuta, har det vägts upp av en svag svensk krona vilket har förstärkt Sveriges relativa kostnadsläge gentemot Västeuropa mätt i gemensam valuta.

4.5 Svensk produktivitetstillväxt något snabbare än i Tyskland och EU15

Diagram 4.8 jämför produktivitetstillväxten inom svensk tillverkningsindustri med utvecklingen i Tyskland och EU15 under perioden 2013-2019. Svensk produktivitetstillväxt har under denna period utvecklats något snabbare än Tyskland och EU15. Mellan 2013-2018 ökade svensk produktivitet sammanlagt med drygt 12 procent medan EU15 och Tyskland ökade med drygt 11 respektive knappt 11 procent. Sedan första kvartalet 2018 har produktiviteten i Tyskland och EU15 börjat vika nedåt samtidigt som den svenska positiva utvecklingen har fortsatt.

Diagram 4.8 Produktivitetstillväxt inom tillverkningsindustrin, index 2013=100, 2013-2019¹⁵

Källa: Eurostat samt egna beräkningar. 2019* baseras på kvartal 1 och 2.

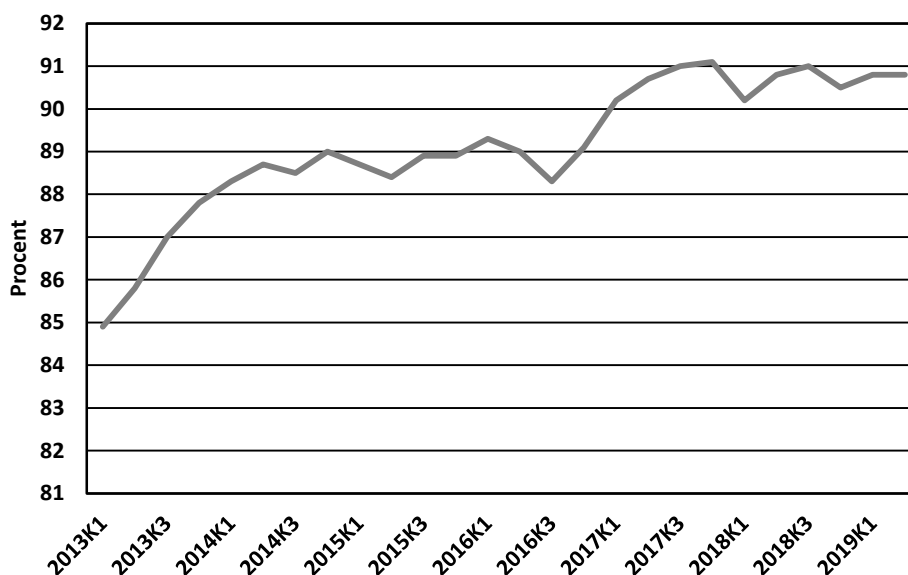
¹⁵ Säsongrensat och kalenderkorrigerat.

4.6 Högt kapacitetsutnyttjande

Om kapacitetsutnyttjandet skulle ligga på hundra procent betyder det att industrin producerar för sin fulla potential för att möta efterfrågan¹⁶. Kapacitetsutnyttjandet i svensk industri har legat stadigt över 90 procent sedan första kvartalet 2017 (se diagram 4.9). Nivån går att jämföra med tiden under den förra högkonjunkturen. Den bransch som står för det högsta kapacitetsutnyttjandet är industrin för motorfordon på 96,9 procent och industri för investeringsvaror på 94,7 procent.

När det gäller produktionsvolymen har störst ökning de senaste åren skett inom fordonsindustrin, men även inom stålindustrin, trävaruindustrin samt gruv- och mineralutvinningsindustri har produktionen ökat. Den höga kapacitetsutnyttjandegraden har varit drivande i ökningen av investeringar de senaste åren.

Diagram 4.9 Industrins kapacitetsutnyttjande, kvartalsvis i procent 2013K1-2019K2

Källa: SCB

4.7 Hög investeringsnivå jämfört med konkurrentländer

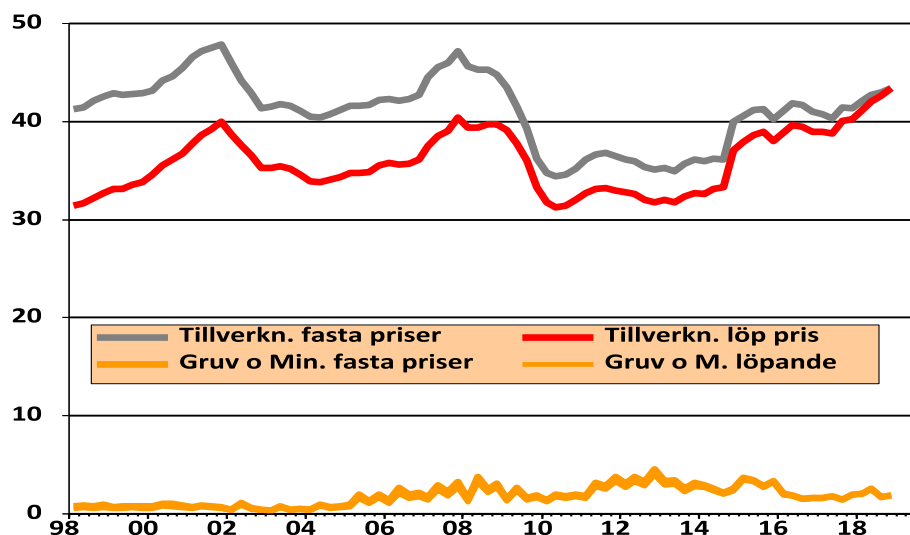
Investeringarna har totalt sett minskat i Sverige och det är framförallt bostadsbyggandet som bromsat in, men även en minskning av investeringar i maskiner har skett. Enligt SCB:s Investeringsenkäten, för andra kvartalet 2019, stod fastighetsbolagen och fastighetsförvaltarna för de högsta investeringarna på 35,4 miljarder vilket motsvarar 38 procent av investeringarna på totalen, därefter kommer industrin på 18,4 miljarder, 20 procent av de totala investeringarna. I industribranschen ingår tillverkningsindustrin och även energisektorn.

I Investeringsenkäten redogörs det för materiella tillgångar där byggnader och anläggningar ingår, men i diagram 4.10 som bygger på SCB:s nationalräkenskaper, är även immateriella

¹⁶ Vad som är full potential ändras över tid, då industrier läggs ned och andra dyker upp. Exempelvis är det större chans att närma sig full potential ifall många industrier lagts ner och landet går in i en högkonjunktur.

tillgångar medräknade, såsom forskning och utveckling (FoU). Investeringarna i tillverkningsindustrin minskade kraftigt efter finanskrisen och höll sig på en likartad nivå fram till 2014 då de ökade och har sedan fortsatt uppåt under 2019 (diagram 4.10). För gruvindustrin skedde det en snabbare uppgång i investeringarna efter finanskrisen, vid 2012¹⁷.

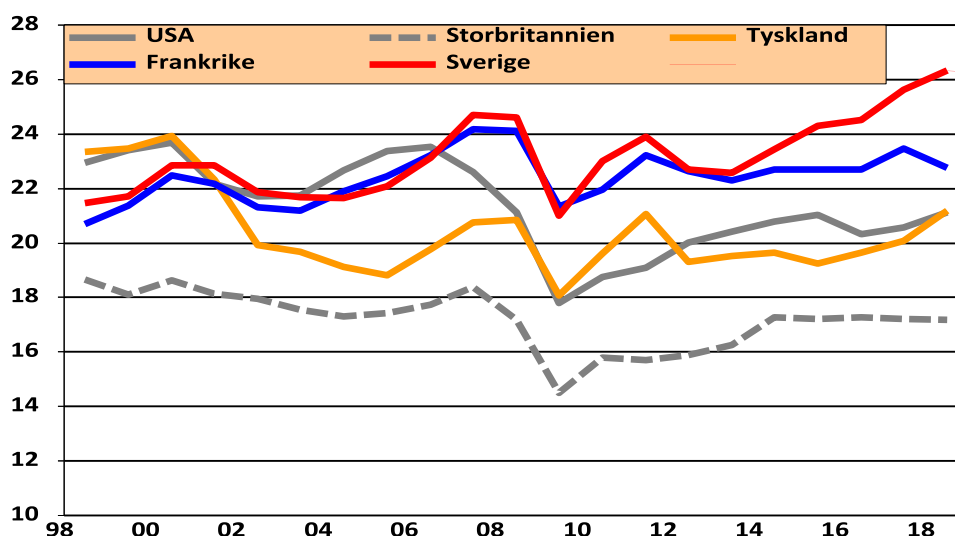
Diagram 4.10 Investeringar per kvartal, miljarder kronor

Källa: Refinitiv Datastream och SCB

Då det inte finns någon statistik att tillgå över investeringarna i tillverkningsindustrin i ett internationellt perspektiv utan endast för hela ekonomier redovisas de totala bruttoinvesteringarnas andel av BNP (investeringkvoten) i diagram 4.11 för Sverige, USA, Frankrike, Tyskland och Storbritannien.

Diagram 4.11 Investeringar som andel av BNP, hela ekonomin, procent, 1998-2018

Källa: Refinitiv Datastream och IMF

¹⁷ Löpande och fasta priser ligger på en likvärdig nivå för gruvindustrin i diagrammet och är därför svåra att särskilja.

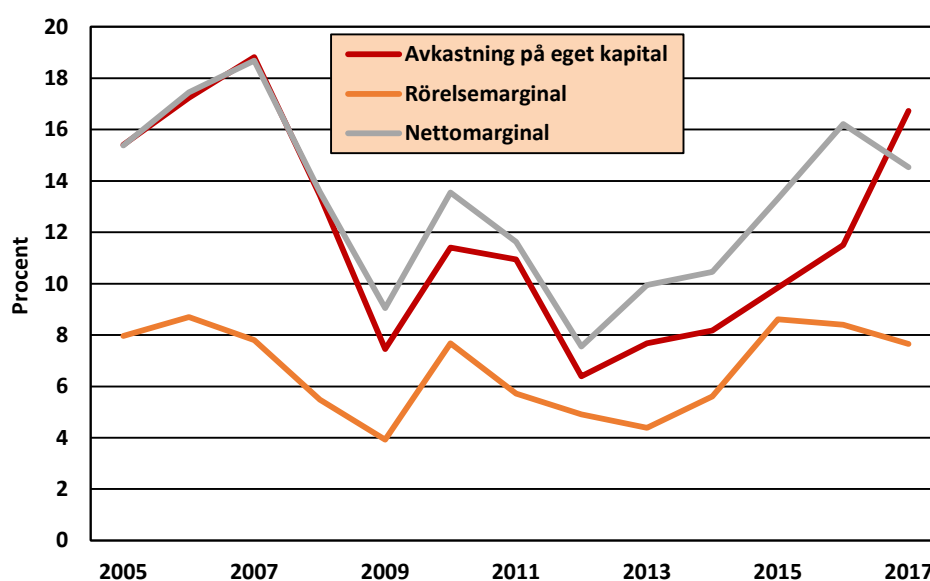
Sveriges investeringskvot uppgår till cirka en fjärdedel vilket är en relativt hög nivå jämfört med de andra länderna¹⁸. Sedan 2013 har andelen ökat. Sverige och Frankrike följde varandra relativt väl åt fram till 2013, sedan har inte Frankrikes investeringsandel ökat i samma takt som Sveriges. De tyska investeringarna låg på en femtedel som andel av BNP år 2017 och har sedan ökat. I USA minskade investeringsandelen kraftigt i samband med finanskrisen, men därefter har det varit en stigande trend och ligger på samma nivå som Tyskland, strax ovanför en femtedel. Storbritannien har den lägsta investeringsandelen i diagrammet och den sjönk kraftigt efter finanskrisen för att sedan stiga, men har inte riktigt nått upp till 18 procent som före krisen. Sett till investeringarna har Sverige stått sig stark jämfört med andra länder.

4.8 Fortsatt god lönsamhet

Lönsamhet och vinster kan mätas på flera olika sätt. I detta avsnitt redovisas vinst- och lönsamhetsmått baserat både på företagsekonomisk data och nationalräkenskaperna.

I diagram 4.12 redovisas utvecklingen av tre företagsekonomiska nyckeltal sett till tillverkningsindustrin, framräknade från SCB:s Företagens ekonomi. Lönsamhetens koppling till konjunkturutvecklingen blir tydlig i diagrammet, med ett kraftigt fall i samband med finanskrisen och en fortsatt negativ utveckling i samband med lågkonjunkturen i eurokrisens spår.

Diagram 4.12 Vinst och lönsamhet inom tillverkningsindustrin, 2000-2017, procent

Källa: SCB, Företagens ekonomi och egna beräkningar

Både nettomarginalen¹⁹ och avkastningen på eget kapital steg mellan 2012 och 2016, sedan föll nettomarginalen och avkastningen på eget kapital ökade i en brantare takt. Rörelsemarginalen²⁰ vände uppåt 2013 men började sedan minska efter 2015. Nivån på måtten är nu högre än

¹⁸ Sveriges höga investeringar har delvis berott på bostadsbyggandet.

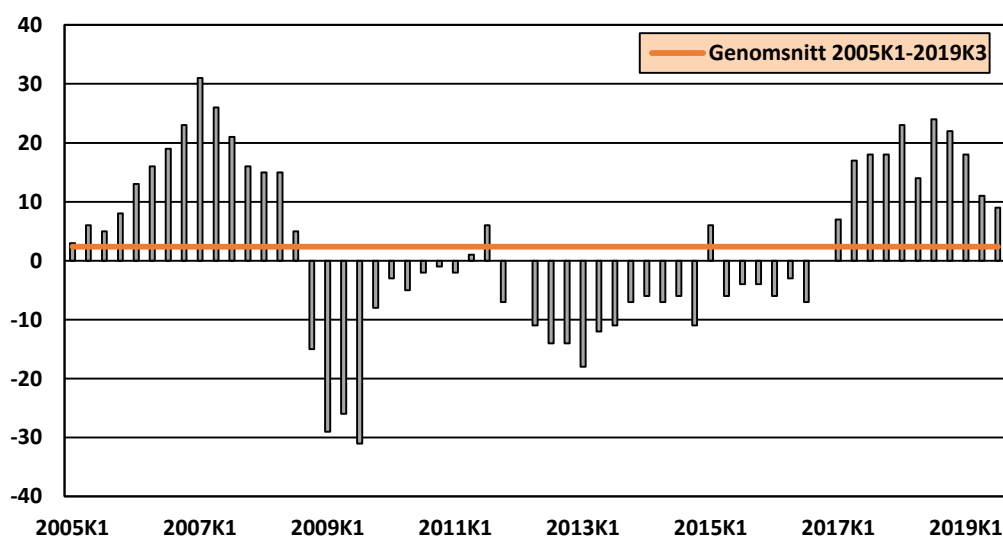
¹⁹ Nettomarginalen visar resultat efter skatt i förhållande till omsättningen.

²⁰ Rörelsemarginalen visar rörelsens resultat i förhållande till omsättningen.

genomsnittet för hela 2000-talet trots de exceptionellt höga siffrorna i början av perioden, strax före IT-krisen 2001. Sammantaget sett till de tre nyckeltalen tyder utvecklingen på en förstärkt lönsamhet i industrin under de senaste åren.

I diagrammet ovan (4.12) finns det endast siffror fram till 2017, i Konjunkturbarometern finns mer aktuella uppgifter om lönsamhetsläget. I Konjunkturinstitutets Konjunkturbarometern ombeds företagen att själva skatta sin lönsamhet. I diagram 4.13 redovisas nettot mellan de som bedömer lönsamheten som god och de som bedömer den som dålig. Före finanskrisen var uppfattningen om lönsamheten positiv sedan kom en period då den var övervägande negativ, emellertid hamnade den på positiva nivåer igen från fjärde kvartalet 2016 som är jämförbara med före finanskrisen.

Diagram 4.13 Lönsamhet inom tillverkningsindustrin, nulägesomdöme, 1998K1-2019K3

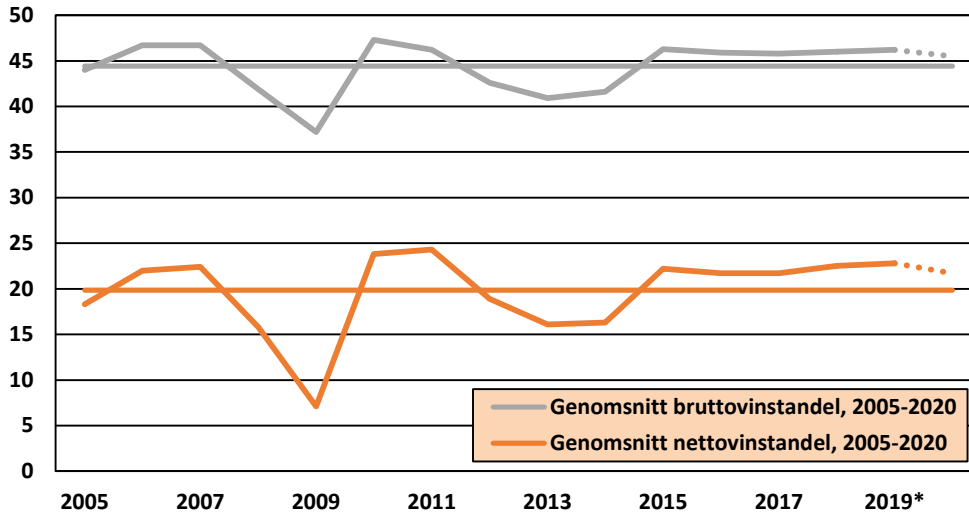

Källa: Konjunkturinstitutet

Utöver de företagsekonomiska mått som redovisades i diagram 4.12 och företagens egna lönsamhetsbedömningar i diagram 4.13 så går det även att ta fram makroekonomiska vinst- och lönsamhetsmått från nationalräkenskaperna. Ett sådant mått är vinstandelen. Det förädlingsvärde, dvs. produktionen minus insatsförbrukningen, som skapas i ett företag går antingen till vinster eller arbetskraftskostnader. Genom att sätta dessa i relation till förädlingsvärdet fås vinstandelen och arbetskostnadsandelen. Om vinstandelen ökar så sker det på bekostnad av arbetskostnadsandelen och tvärtom.

I diagram 4.14 redovisas utvecklingen av bruttovinstandelen respektive nettovinstandelen i industrin. Bruttovinstandelen utgör vinstandelen före kostnader för kapitalförslitning. Från år 2015 ligger brutto- och nettovinstandelen över genomsnittet sedan 2005. Nettovinstandelen ligger lite högre från snittet än vad bruttovinstandelen gör, vilket kan bero på att kapitalförslitningsandelen förändrats i utlandet eller i Sverige, enligt Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport 2019. Både brutto- och nettovinstandelen förutspås att kommande år ligga på en likvärdig nivå med en svagt minskande trend.

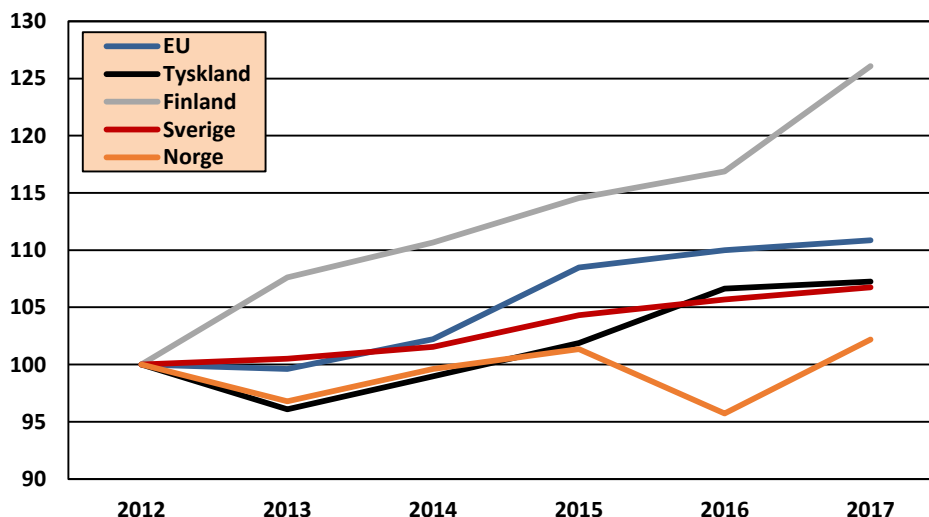
Diagram 4.14 Brutto- och nettovinstandel i industrin, 2005-2020

Källa: Konjunkturinstitutet, prognosdatabasen

Vinstandelen internationellt²¹ sett skiljer sig åt och det är därför svårt att direkt jämföra procentandelar i olika länder. I diagram 4.15 är vinstandelens utveckling som procent av förädlingsvärdet indexerat till 2012 och där står Finland för den största ökningen fram till 2017. Sveriges ökning var näst högst fram till 2014 då EU ökade till högre grad, vid 2015 minskade EU sin ökning men har ändå legat på en andraplats efter Finland. Efter 2016 ökade Tyskland mer än Sverige. Norge har haft en större variation i sin vinstandel. Fram till 2015 följde Norge och Tyskland varandra väl, men under 2016 sjönk vinstandelen för Norge för att under 2017 stiga. Slutsatsen blir att utvecklingen av svensk industris vinstandelar inte ser ut att avvika i någon större utsträckning jämfört med viktiga konkurrentländer.

Diagram 4.15 Vinstandel i industrin, procent av förädlingsvärde, 2012-2017, index 2012=100

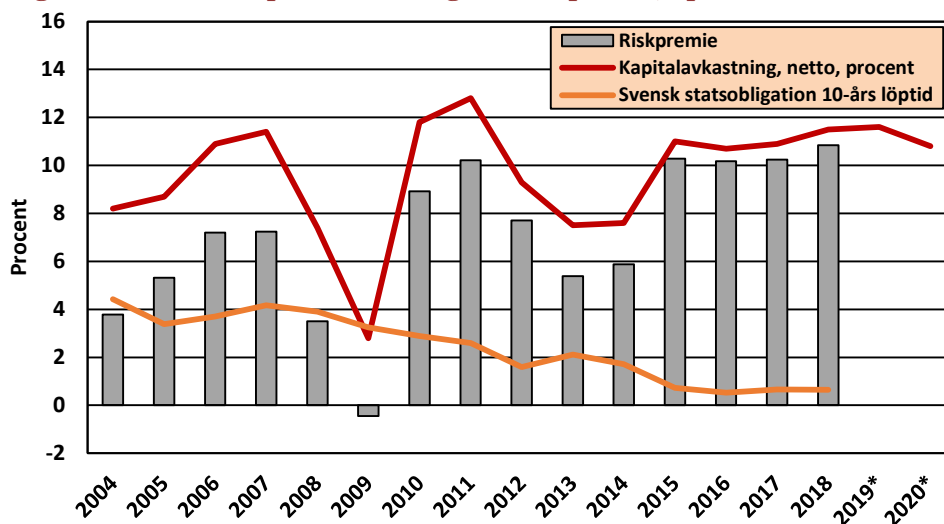

Källa: Eurostat

²¹ I Eurostats data räknas inte löneskatterna som en arbetskraftskostnad vilket Konjunkturinstitutet gör. Vinstandelen från Eurostat kan därmed hamna högre och för Sveriges del variera mer över tid.

Ytterligare ett relevant mått för att bedöma industriföretagens vinster och lönsamhet är kapitalavkastningen. Liksom vinst- och arbetskostnadsandelar så kan kapitalavkastningen räknas fram från nationalräkenskaperna. Definitionen skiljer sig på flertalet punkter från olika företagsekonomiska mått på kapitalavkastning, vilket kan vara bra att ha med sig.

Diagram 4.16 Nettokapitalavkastning och riskpremie, i procent

Källa: Konjunkturinstitutet, prognosdatabasen och Riksbanken

I diagram 4.16 redovisas utvecklingen av nettokapitalavkastningen²² i industrin jämfört med avkastning på en riskfri placering. I diagrammet representeras en riskfri placering av räntan på svenska statsobligationer med 10 års löptid. Skillnaden mellan nettoavkastningen i industrin och avkastningen på en riskfri placering utgör en riskpremie och är den extra avkastning som en investerare får för att ta en risk. I detta fall risken att investera i svenska industrin jämfört med att göra en riskfri placering i svenska statsobligationer.

Nettokapitalavkastningen inom industrin låg på drygt 10 procent under förra högkonjunkturen 2006 och 2007. Därefter minskade avkastningen dramatiskt under finanskrisen, under 2010-2011 skedde en rekyl, varefter kapitalavkastning föll igen och låg på cirka åtta procent 2013 och 2014. Under perioden 2015-2018 har nettokapitalavkastning inom industrin legat runt 11 procent, dvs. på samma nivå som högkonjunkturåren 2006 och 2007. Konjunkturinstitutets prognos för 2019 och 2020 är att avkastningen ska ligga kvar på ungefär samma nivå.

Parallellt med upp- och nedgångar i nettokapitalavkastningen har avkastningen på riskfria investeringar i form av svenska statsobligationer under lång tid trendmässigt sjunkit. Från nivåer runt 4 procent under åren före finanskrisen till något över noll 2018²³. Detta gör sammantaget att riskpremien under de senaste fem åren legat på historiskt höga nivåer, runt 10 procent, vilket är väsentligt högre under förra högkonjunkturen.

²² Nettokapitalavkastning beräknas som nettodriftöverskott (förädlingsvärde minus arbetskostnad för anställda samt kapitalförslitning) som procentandel av realkapitalstocken.

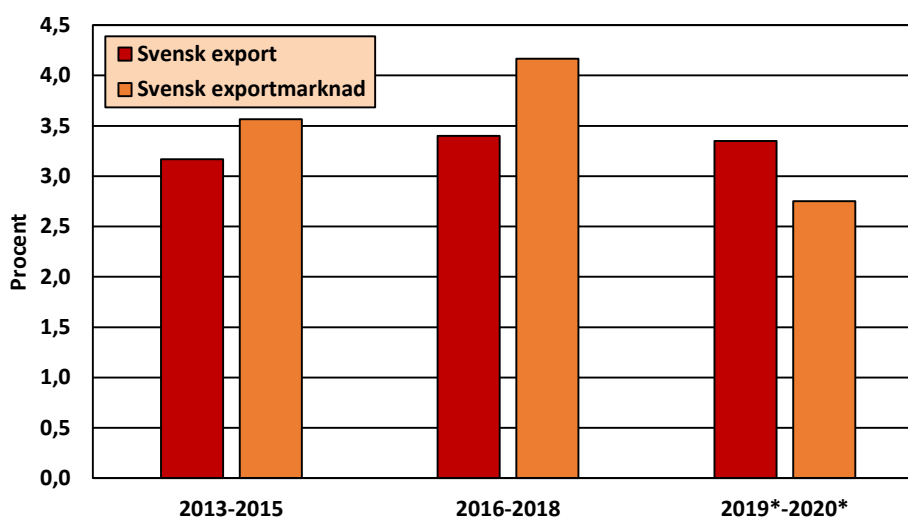
²³ Räntan på 10-åriga svenska statsobligationer har fortsatt sjunka under 2019 och är sen sommaren negativ.

4.9 Små förändringar av svenska marknadsandelar

Hur svensk export utvecklas i relation till tillväxten av den svenska exportmarknaden är en indikator på svensk konkurrenskraft. Om exporten utvecklas mer långsamt än exportmarknaden kan det tyda på att Sverige mister exportmarknadsandelar. Ur ett internationellt perspektiv är marknadsandelar ett nollsummespel, och det som har skett är att mer utvecklade länder har förlorat marknadsandelar till tillväxtekonomier sedan 1990-talet samtidigt som den globala ekonomin vuxit. Därför kan det vara svårt att dra några slutsatser om den svenska konkurrenskraften genom att endast titta på Sveriges marknadsandelars utveckling²⁴.

När exporten växer mer än marknaden betyder det att ett land tar marknadsandelar. I diagram 4.17 syns det att exportmarknaden ökade mer än exporten 2013-2015, dock ökade exporten mer 2014 och 2015 men utfallet 2013 sänker snittet för perioden. År 2013 utvecklades exporten betydligt sämre än marknaden, vilket delvis har sin förklaring i den starka växelkurs för kronan som rådde under året. Därefter skedde det omvända med en försvagad växelkurs och en export som växte mer än exportmarknaden fram till 2016 då exportmarknaden ökade snabbare. Även perioden 2016-2018 ökade exportmarknaden snabbare än svensk export.

Diagram 4.17 Marknadstillväxt och svensk export av varor och tjänster, 2013-2020, årssnitt per period, procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet, prognosdatabasen

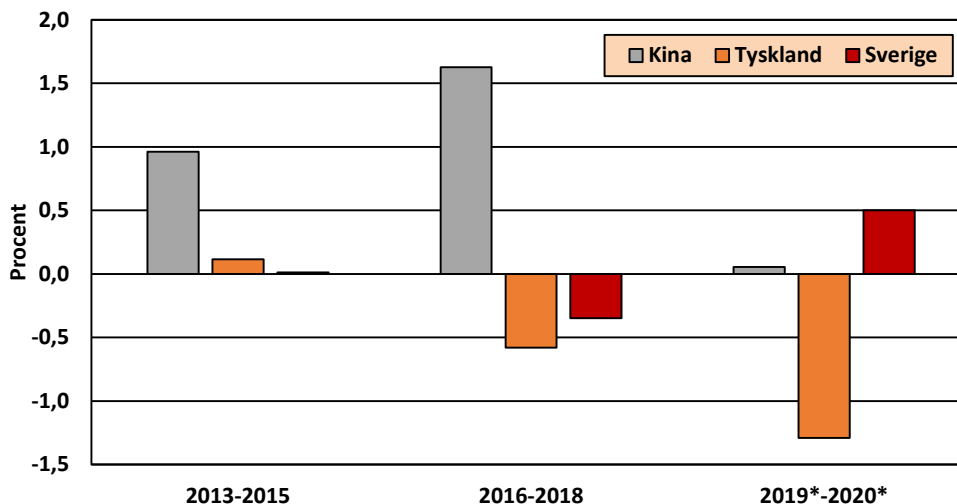
I diagram 4.18 visas marknadsandelsutvecklingen i Sverige, Kina och Tyskland. Enligt OECD tog Sverige marknadsandelar 2014-2015 och 2018. Bilden avviker kraftigt från hur det hade sett ut om några tidigare årtal valts ut. Under perioden 2000-2007 växte exempelvis de kinesiska marknadsandelarna med i genomsnitt omkring 15 procent årligen, medan Sverige i princip genomgående tappade marknadsandelar.

Den tyska utvecklingen representerade ett land vars exportutveckling stod sig relativt väl trots ett ökat konkurrenstryck från växande länder i främst Asien. Däremot ökade Tysklands marknadsandelar marginellt 2013-2015 och tappade sedan marknadsandelar under perioden 2016-2018. I diagram 4.18 över perioden 2013-2015 framgår att Kina tog marknadsandelar och

²⁴ För vidare läsning, se Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport 2019.

i synnerhet 2013 som hämtade upp minskningen under 2015. Andelen ökade 2017 men har sedan minskat en aning 2018 men för perioden 2016-2018 tog Kina marknadsandelar. Sveriges exportandel minskade en aning under 2016 och 2017, vilket sänkte utvecklingen under perioden 2016-2018. Jämfört med andra länder har Sverige stått sig bra sett till utvecklingen i marknadsandelar.

Diagram 4.18 Utveckling av marknadsandelar för Sverige, Tyskland och Kina, 2013-2020, årssnitt per period, procentuell förändring

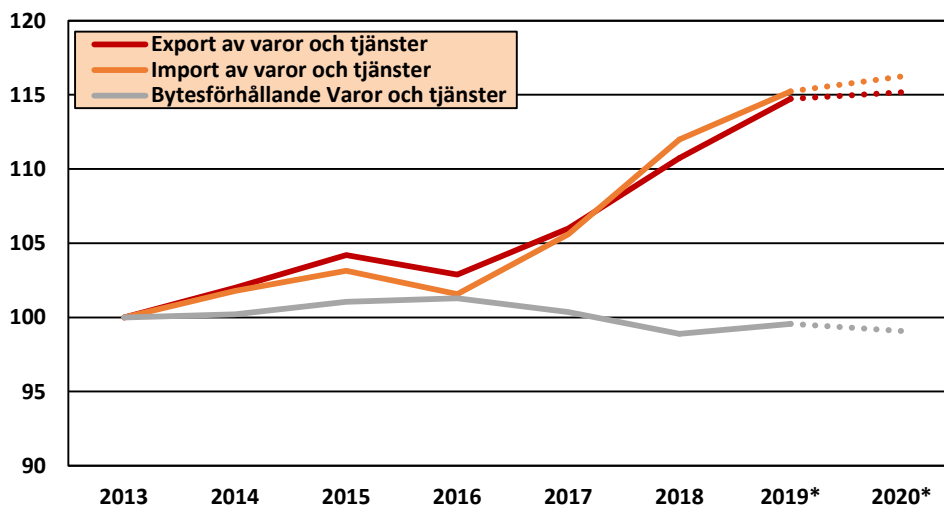

Källa: OECD External-Trade-and-Payments. Prognos för år 2019-2020

4.10 Bytesförhållandet är i stort sett oförändrat

Utvecklingen av priset på den svenska exporten påverkar exportföretagens betalningsförmåga. Däremot har exportprisernas utveckling ingen direkt påverkan på den svenska inflationen. Importprisutvecklingen har däremot en stor påverkan på konsumentpriserna och det inverkar också på företagets betalningsförmåga. Hur mycket beror på hur beroende företagen är av importerade produkter.

Diagram 4.19 Bytesförhållande, export- och importpriser

Källa: Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

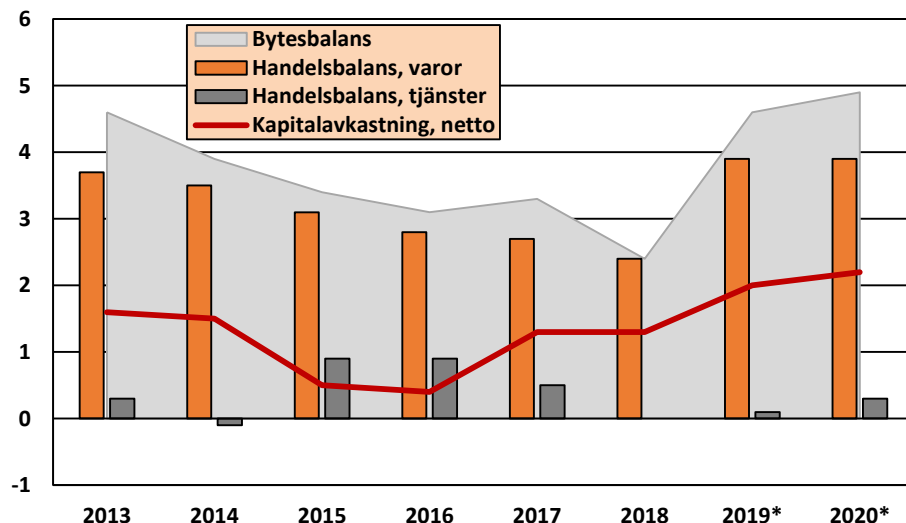
Skillnaderna mellan export- och importprisutvecklingen benämns bytesförhållandet²⁵. Om exportpriserna ökar mer än importpriserna förbättras det svenska bytesförhållandet. Det skapar ett reall löneutrymme. Och omvänt gäller att det reala löneutrymmet minskar om bytesförhållandet försämras.

Diagram 4.19 visar prisutvecklingen på Sveriges totala export respektive import av varor och tjänster samt bytesförhållandet utveckling med 2013 som basår (index=100). Förändringen av export- och importpriserna följer ett likartat mönster. Både export och importpriserna har stigit relativt mycket från 2016 fram till idag med en prognostiserad avmattning framöver. Eftersom export och importpriserna ökar ungefär lika mycket så blir effekten att bytesförhållandet i stort sett är oförändrat.

4.11 Bytesbalansen

Bytesbalansen visar skillnaden mellan vad som produceras och vad som förbrukas i ett land. Den består av fyra delar: handelsbalansen²⁶, tjänstebalansen²⁷, faktorinkomster²⁸ och löpande transfereringar²⁹. När bytesbalansen är positiv betyder det att landet har ett positivt sparande gentemot utlandet. Så har varit fallet för Sveriges del sedan mitten av 1990-talet. Från 2006 har dock bytesbalansöverskottet minskat för nästan varje år.

Diagram 4.20 Bytesbalansen i relation till BNP i procent, 1998-2020

Källa: Konjunkturinstitutet Prognosdatabasen

²⁵ ”Terms of trade” på engelska

²⁶ Varuexport minus varuimport. I handelsbalansen som avser varor ingår även merchanting.

Merchanting innebär att svenska företag köper och säljer produkter som tillverkas i utlandet och sedan säljs utomlands utan att passera den svenska gränsen. Marginalen mellan inköps- och försäljningspriset bokförs som merchanting i varuförmedlarens land.

²⁷ Tjänsteexport minus tjänsteimport.

²⁸ Avkastning på kapital och löner.

²⁹ Bidrag och avgifter till internationella organisationer liksom bistånd.

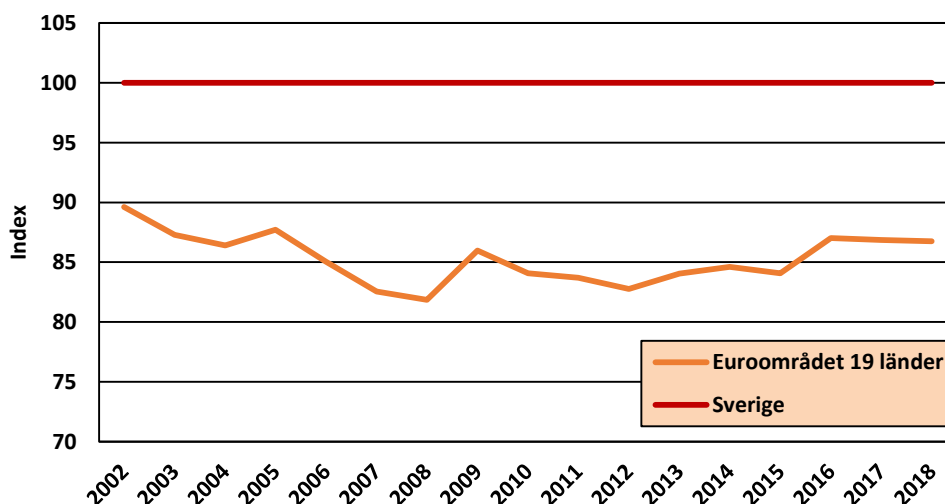
Det är svårt att säga om ett överskott är bra eller dåligt för ett land då det är många delar som ingår som betyder olika beroende på det ekonomiska läget. Däremot är inte tvära kast att föredra vilket heller inte den svenska bytesbalansen visar på.

Diagram 4.20 visar att bytesbalansen har överskott. Utvecklingen mellan handelsbalansen för varor och tjänster skiljer sig åt eftersom det skett ett skifte dem emellan, då tjänsterna efter 2005 trendmässigt ökat har varorna gått åt motsatt håll. Dock visade tjänsterna på ett underskott 2014 och hamnade 2018 på noll. Kapitalavkastningen visar även på ett överskott då Sverige har gjort stora investeringar i utlandet som sedan har hämtats hem. Första halvåret av 2019 var det framförallt handelsbalansen och primärinkomsten som var de bidragande faktorerna till överskottet i bytesbalansen³⁰. Bytesbalansen förutspås att öka under 2019 och 2020.

4.12 Bruttonationalinkomst

BNI står för bruttonationalinkomst och innehåller samma komponenter som bruttonationalprodukten (BNP) med den skillnaden att även nettofaktorinkomster, som bland annat är löner, aktier och räntor, från utlandet är medräknade. Det är således ett inkomstmått som visar in- och utflödet från Sverige för att ta reda på den reala inkomsten för ett lands invånare och vilken levnadsstandard dessa har. Utifrån ett löntagarperspektiv är BNI ett bra mått på Sveriges konkurrenskraft. Dessutom visar höga bruttonationalinkomster på hög produktivitet.

Diagram 4.21 Bruttonationalinkomst i Sverige jämfört med EU19, 2002-2018, Sverige =100

Källa: OECD, National Accounts

I diagram 4.21 presenteras ett genomsnitt för de 19 länderna som ingår i euroområdets bruttonationalinkomst mätt i amerikanska dollar per capita i förhållande till den svenska under perioden 2002-2018. Det visar på att Sveriges BNI per invånare ligger på en högre nivå under samtliga år med en starkare utveckling fram till finanskrisen. Därefter har skillnaden i nivå varit ganska konstant förutom en mindre försämring 2016 för Sveriges del.

³⁰ Se SCB:s statistiknyhet för bytesbalansen 2019-09-03

4.13 Sammanfattning

Flera indikatorer pekar på att svensk industri har stärkt sin konkurrenskraft. Sedan 2013 har industriproduktionen i Sverige ökat i takt med Tyskland och EU15 mätt i fasta priser men något snabbare mätt i löpande priser. Produktiviteten har utvecklats något snabbare i Sverige jämfört med EU15 och Tyskland. Förädlingsvärdepriserna har stigit snabbare i Sverige. Svensk industri har legat på höga investeringsnivåer de senaste åren, särskilt de immateriella.

Mellan 2013-2018 har de svenska arbetskraftskostnaderna mätt i nationell valuta utvecklats ungefär i samma takt som Tyskland men snabbare än Västeuropa. I gemensam valuta har arbetskraftskostnaderna utvecklats långsammare i Sverige, vilket till stor del har att göra med den försvagade kronkursen. 2018 fick man betala 372 kr i arbetskraftskostnad per timme i svensk tillverkningsindustri, jämfört med 379 kronor i Västeuropa och 421 kr i Tyskland. De senaste åren har Sverige stärkt sitt relativa kostnadsläge gentemot Västeuropa.

En genomgång av olika indikatorer visar att lönsamheten är god för Sveriges industriföretag. Sedan 2016 är det fler företag som bedömer sin lönsamhet som god, jämfört med perioden efter finanskrisen då bedömningen var övervägande negativ. Både brutto- och nettovinstandelen har ökat och ligger över genomsnittet sedan 2005.

Den svenska exporten växer ungefär i takt med exportmarknaderna och Sverige spås ta marknadsandelar. Bytesförhållandet utvecklas stabilt. Även bytesbalansen fortsätter att vara positiv gentemot utlandet och förutspås att öka 2019 och 2020.

Fortsatt god utveckling för storföretagen

I detta avsnitt görs en sammanställning av nyckeltal för omsättning och redovisad vinst hos 19 av de största industriföretagen för första halvåret 2019. VD-citat från företagens halvårsbokslut belyser den ekonomiska situationen.

De stora industribolagen har redovisat interimrapporter för det tredje kvartalet sedan analysen gjordes. Interimrapporterna visar att storföretagen fortsätter redovisa en god ekonomisk utveckling även för det tredje kvartalet. Det innebär att det tredje kvartalet vidimerar slutsatsen från första halvåret. I rapporterna framgår dock en viss avmattning från en hög nivå i orderingsgången.

Industribolagens siffror och nyckeltal är hämtade från respektive företags delårsbokslut för halvåren 2017, 2018 och 2019. De nyckeltal som redovisas är omsättning och rörelseresultat före avskrivningar, räntor och skatt. Det kan finnas en viss osäkerhet i underlaget eftersom de redovisade siffrorna justeras i efterhand och därför skiljer sig något mellan årsboksluten. De företag som redovisas är: Volvo Group, Volvo Cars, Ericsson, Scania, Electrolux, Essity, Sandvik, Atlas Copco, SKF, Assa Abloy, SSAB, Astra Zeneca, Autoliv, Boliden, Husqvarna, Alfa Laval, Epiroc, Trelleborg och SAAB.

Satsningen på hållbar utveckling ger konkurrenskraft

Företagen ger i kraft av sin storlek stor samhällsekonomisk nytta med direkta och indirekta spridningseffekter på den övriga ekonomin. Storföretagen står också för huvuddelen av det svenska näringslivets samlade investeringar i FoU och har cirka 80 procent av industrins sysselsatta med forskarutbildning. En viktig framgångsfaktor är att möta marknadens efterfrågan av produkter som ger mindre ekologiska fotavtryck, vilket också är lönsamt och ger konkurrenskraft. Ett exempel är Scania som hösten 2019 genomför en klimatdag för att manifestera betydelsen av företagets satsning på miljön och VD Henrik Henriksson skriver i ett pressmeddelande:

“Now we are taking yet another step and we choose training as our course of action for our Climate Day since we believe that increasing knowledge about climate change is crucial to be able to deliver on the Paris agreement.”

Detta är en framgångsfaktor vilket illustreras av resultatet för halvårsbokslutet 2019.

“Scania increased its net sales to a record high SEK 77.3 billion in the first six months of 2019, an increase of 17 percent compared to the previous year. Earnings rose to a new all-time high of SEK 9,444 billion.”

Omsättningsökning

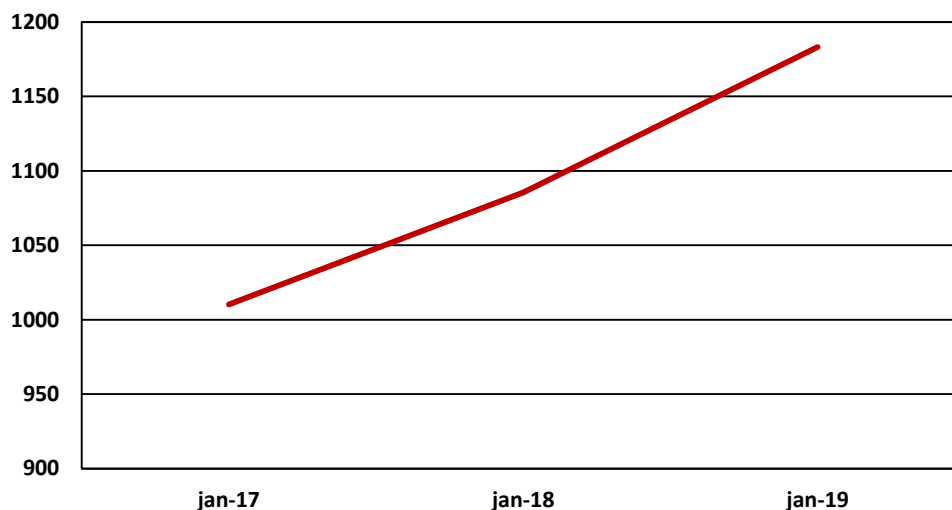
Trots ett upptrappat handelskrig mellan USA och Kina, global osäkerhet samt det oklara läget kring Brexit ökar 17 av de 19 företagen sin omsättning det första halvåret 2019. Det är bara Autoliv och Boliden som minskar sin omsättning jämfört med samma period föregående år.

VD på Ericsson Börje Ekholm konstaterar:

”Tillväxten ökar inom 5G. Initialt kommer 5G att utgöra en kapacitetsförbättring i storstadsområden. I framtiden förväntas nya, spännande innovationer för 5G i och med användning inom Sakernas internet, där man utnyttjar den hastighet, svarstid och säkerhet som

5G kan tillhandahålla. Hittills har vi tillhandahållit lösningar för nästan två tredjedelar av alla kommersiellt lanserade 5G-nät.”

Diagram 1. Sammanlagd omsättning i miljarder kronor i 19 företag under första halvåret 2017, 2018 och 2019

Källa: Egen beräkning baserat på företagens delårsbokslut

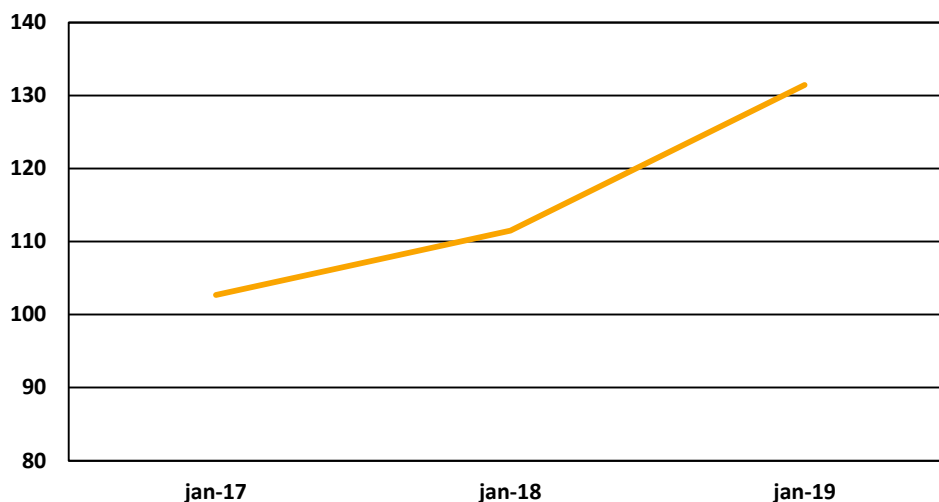
Vinst

Företagen redovisar ökade vinster. Av de 19 företagen är det 15 som har ökat sina vinster under andra halvåret 2019 jämfört med samma period föregående år och fyra som minskat sina vinster. De fyra företagen är Volvo Cars, SSAB, Autoliv och Boliden. Som exempel på vinstökning redovisas kommentarer från VD:ar i Alfa Laval och Essity:

”Fakturering och rörelseresultat visade fortsatt tillväxt i kvartalet och båda nådde nya rekordnivåer. Orderboken är på en mycket hög nivå och utgör en stabil bas för faktureringsutvecklingen framöver.” Tom Erixon VD Alfa Laval

”During the quarter the Group continued to report strong organic net sales growth and the adjusted EBITA margin rose. The implemented price increases had a positive impact on both organic net sales growth and profitability.” Magnus Groth VD Essity”

Diagram 2. Sammanlagd vinst innan räntor och skatt (EBIT) i miljarder kronor i 19 företag under första halvåret 2017, 2018 och 2019

Källa: Egen beräkning baserat på företagens delårsbokslut

Sammanfattning

De stora industriföretagen har trots en global oro och osäkerhet fortsatt god utveckling där 17 av de 19 redovisade företagen har haft omsättningsökning under första halvåret 2019. Företagen går också ekonomiskt bra och 15 av de 19 företagen ökar vinsten under samma period. Det bör poängteras att exportföretagens vinster har påverkats positivt av den svaga svenska kronan under perioden.

Omsättningsökningen är dock inte bara en effekt av den försvagade kronan utan också av att företagen satsar på hållbar omställning och det ger ekonomisk avkastning. De stora bolagen ligger också i den tekniska frontlinjen globalt, vilket ger positiva försäljningseffekter. Ett exempel är Ericsson som redovisar att de levererat lösningar för nästan två tredjedelar av alla samtliga kommersialiserade 5G-nät.

Industriföretagens framgångar ger också positiva spridningseffekter till den övriga svenska ekonomin.

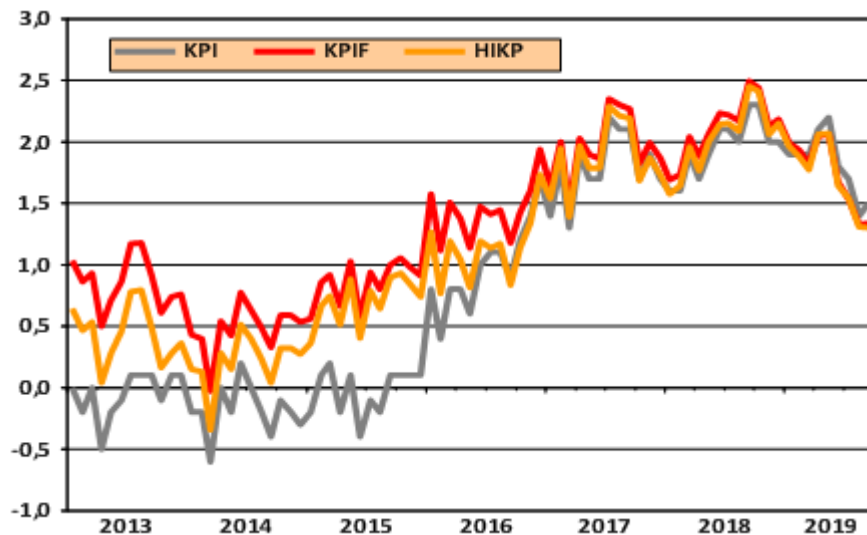
5. Inflation

I kapitel 5 beskrivs och analyseras prisutvecklingen samt utvecklingen av räntor och penningpolitik i Sverige. Jämförelser görs också med utvecklingen i omvärlden.

5.1 Inflationen omkring målet

Under de senaste tre åren har konsumentpriserna ökat med omkring två procent. Detta oavsett vilket av måtten KPI, KPIF och HIKP³¹ som används. KPIF, som numera är Riksbankens så kallade målvariabel, har under denna period i genomsnitt stigit med 1,9 procent. De senaste månaderna har ökningstakten varit något lägre³² och under delar av 2017 och 2018 låg inflationen något över målet.

Diagram 5.1 Konsumentpriser, 12 månaders takt, Jan 2013 – sept 2019

Källa: Refinitiv Datastream, SCB och Eurostat

Riksbankens mål är att KPIF ska öka med 2 procent per år. Samtidigt förväntar sig ingen att inflationen³³ varje månad ska vara exakt 2 procent. Så exakt går det inte att styra prisutvecklingen. En viss variation över tid är oundviklig. Under de senaste tre åren har ökningstakten varierat mellan 1,3 och 2,5 procent. I praktiken innebär det att inflationen, under de senaste tre åren, varit vid målet.

Inflationstakten under de senaste tre åren skiljer sig påtagligt från utvecklingen under perioden 2013 till 2015. Då ökade inflationen i genomsnitt med 0,7 procent. En viktig förklaring till skillnaden är att Riksbanken under en period lät faktorer som privat skuldsättning och utveckling av olika tillgångspriser påverka penningpolitiken. Det gjorde att målet för penningpolitiken blev oklar. Sommaren 2014 lade Riksbanken om inriktningen på penningpolitiken och sedan dess

³¹ Se faktaruta för mer information om de tre måtten KPI, KPIF och HIKP.

³² Ändrad metod för mätning av pris för tandvård, som infördes 1 juli 2019, bidrog till 0,2 procent lägre KPI och KPIF inflation. Denna engångseffekt kommer succesivt att försvinna ur KPI under en 24 månaders period.

³³ Det finns många mått på prisförändringar. När vi använder begreppet ”inflationstakt” avser vi utvecklingen av KPIF i årstakt.

har Riksbanken varit tydlig med att det är inflationsmålet som styr penningpolitiken. Det började ge effekt under andra delen av 2015.

Fakta om KPI, KPIF och HIKP

Det vanligaste måttet på inflation är förändringar i konsumentprisindex (KPI). Samtidigt har KPI egenskaper som inte gör KPI helt lämpligt att använda som målvariabel för penningpolitiken. Sedan hösten 2017 använder därför Riksbanken ett annat mått på inflationen KPIF (KPI med fast ränta) som målvariabeln för penningpolitik. På längre sikt blir inflationen mätt med KPI respektive KPIF densamma.

Boendeposten i KPI påverkas inte bara av ränteförändringar utan även av förändringar av lånestocken. När huspriserna stiger ökar lånestocken och därmed ökar både KPI och KPIF. Beräkningen av detta sker med en teknik som gör att husprisförändringar kommer med i beräkningen med en betydande fördröjning. Det gör att redan inträffade värdeförändringar successivt höjer KPI. Den posten i KPI (ränta på kapitalstocken) bidrar för närvarande med mellan 0,2 och 0,3 procent av inflationstakten och ingår i såväl KPI som KPIF.

HIKP¹ är ett mått på konsumentprisutvecklingen som utvecklats inom EU för att få ett konsumentprisindex som är jämförbart mellan EU:s olika medlemsländer. HIKP används också som målvariabel av ECB (Europeiska centralbanken). En betydelsefull skillnad mellan KPI och HIKP är att KPI-posterna för egna hem till största del inte ingår i HIKP. Dessutom ingår vissa poster i HIKP som inte ingår i KPI. Det gäller exempelvis barnomsorg, äldreomsorg och patientavgifter på sjukhus, samt fond- och värdepapperstjänster.

Konsumentprisutvecklingen uppdelat på olika komponenter

Prisutvecklingen kan analyseras på en mängd olika sätt. I tabell 5.1 visas en uppdelning av konsumentprisutvecklingen på varor, tjänster, boende, energi respektive prisförändringar till följd av ränteförändringar³⁴. Som framgår av tabell har prisförändringar till följd av förändringar av räntekostnader och energipriser varit betydligt större än för hela KPI respektive KPIF.

³⁴ Mer finns att läsa om räntekostnader till följd av ändrad räntesats respektive ändrad kapitalstock i faktarutan ”Fakta om KPI, KPIF och HIKP”.

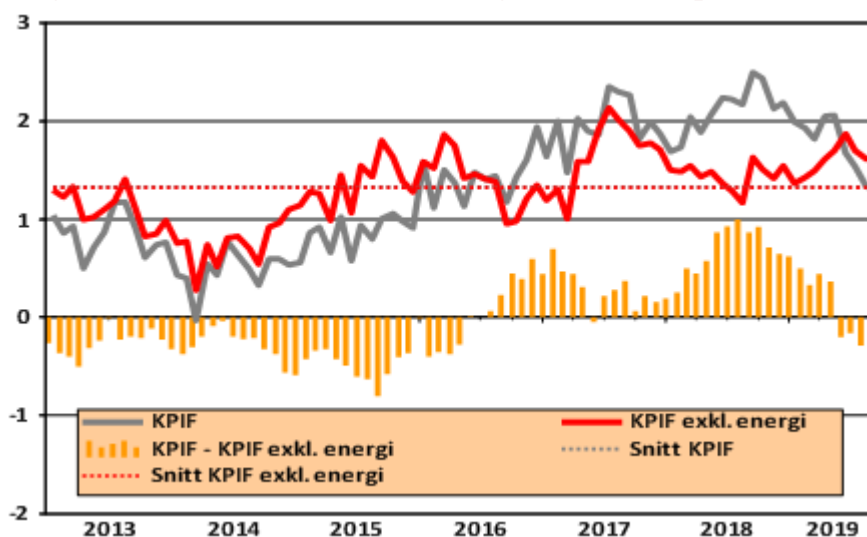
Tabell 5.1 Konsumentprisutvecklingen uppdelat på olika komponenter

	Vikt	2017	2018	2019	2020
KPI	100	1,8	2,0	1,8	1,5
Räntekostnader, räntesats		-3,0	-4,9	2,0	-1,3
KPIF	100	2,0	2,1	1,7	1,5
Varor ³⁵	44	0,4	0,6	1,0	0,9
Tjänster	30	2,8	1,9	1,9	2,5
Boende exkl. ränte- kostnad o energi	15	1,4	1,8	2,0	1,7
Energi	7	5,8	10,5	3,3	-0,8
Räntekostnader kapitalstock	3	9,4	7,1	5,8	5,2
KPIF exkl. energi	93	1,7	1,4	1,6	1,7

Källa: Konjunkturinstitutet

Energipriser

Energipriserna uppvisar ibland stora svängningar på kort tid. Det gör att det finns skäl att fånga upp just energiprisernas inverkan på inflationen. Av den orsaken tar SCB kontinuerligt fram ett mått på KPIF exkl. energi. Även om KPIF och KPIF exkl. energi följer ett likartat mönster är skillnaden mellan måtten ibland betydande. Trots att energikomponentens vikt i KPIF endast är 7 procent blir genomslaget i hela KPIF av förändringar i energipriserna ofta åtskilliga tiondelar och ibland även upp till en procentenhet (se diagram 5.2).

Diagram 5.2 KPIF och KPIF exkl. energi, jan 2013 – sept 2019

Källa: Refinitiv Datastream, SCB och Eurostat

Eftersom energipriserna ibland drar upp KPIF och ibland sänker KPIF tar en hel del av svängningarna ut varandra. Under perioden 2013 till september 2019 har KPIF och KPIF exkl. energi haft samma ökningstakt, sett över hela perioden. Utvecklingen har dock varit olika under

³⁵ OBS! Tjänster i KPI är **inte** densamma som tjänsteindex.

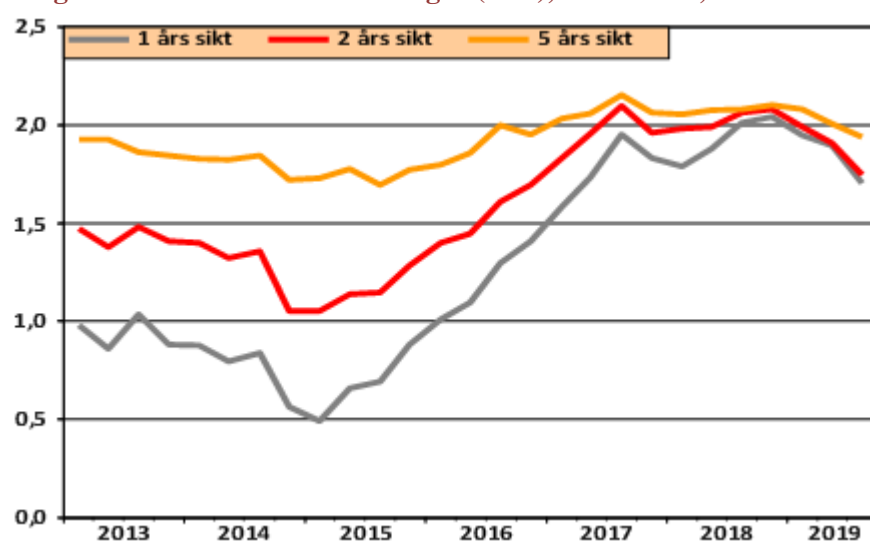
den första respektive andra delen av perioden. Från 2013 till sommaren 2016 hade KPIF exkl. energi, i genomsnitt, en ökningstakt som var en halv procent högre än KPIF. Från sommaren 2016 till september 2019 var utvecklingen den omvända. Då ökade KPIF, i snitt 0,4 procent mer än KPIF exkl. energi. Under de senaste fyra månaderna har KPIF exkl. energi uppvisat en högre ökningstakt än KPIF.

Priset på råolja är en stor och betydelsefull post i energikomponenten. Förändringar av råoljepriset påverkar direkt och indirekt många priser som både konsumenter och företag möter. Under period 2013 till hösten 2019 har oljepriset varierat kraftigt. Under 2013 och fram till sommaren 2014 låg priset på råolja kring 100 US dollar per fat. Därefter föll priset kraftigt ner till som lägst kring 25 dollar per fat i januari 2016. Senaste halvåret har oljepriset varierat mellan 55-70 dollar per fat. Oljepriset är känsligt för olika politiska händelser och de oljeproducerande ländernas beslut om hur mycket olja de ska producera.

Inflationsförväntningar

Konsumenter, företag och andra ekonomiska aktörers förväntningar på utvecklingen av inflationen har stor betydelse för hur inflationen faktiskt kommer att utvecklas. Mätningar av inflationsförväntningarna görs uppdelat på olika mått, tidshorisonter och olika aktörer³⁶. Diagram 5.3 visar förväntningar på KPI-inflationen. Som framgår av diagram 5.3 föll inflationsförväntningarna fram till 2015 för att sedan vända upp. Omsvängningen sammanfaller med Riksbankens omläggning av penningpolitiken.

Diagram 5.3 Inflationsförväntningar (KPI), kvartalsvis, 2013 – kv. 3/2019

Källa: Refinitiv Datastream och Prospera

Sedan 2017 har inflationsförväntningarna legat i närheten av inflationsmålet på 2 procent. En viss nedrevidering av inflationsförväntningarna, framförallt på kort sikt, har skett under de senaste månaderna. En tänkbar förklaring är att den förväntade dämpningen av konjunkturen för med sig en något lägre inflationsutveckling.

³⁶ Data i diagram 5.3 gäller för alla olika grupper som Prospera delar upp sin mätning på, dvs. inköpschefer, penningmarknadsaktörer och representanter för arbetsmarknadens parter.

Inflationsprognoser

En annan källa som kan användas för att bedöma den framtida inflationen är olika konjunkturbedömares prognoser. I tabell 5.2 visas det genomsnittliga inflationsutfallet för 2017 och 2018 samt Riksbanken och Konjunkturinstitutets senaste prognoser för inflationsutfallet 2019 och 2020.

Tabell 5.2 Inflationsprognoser, årlig procentuell förändring

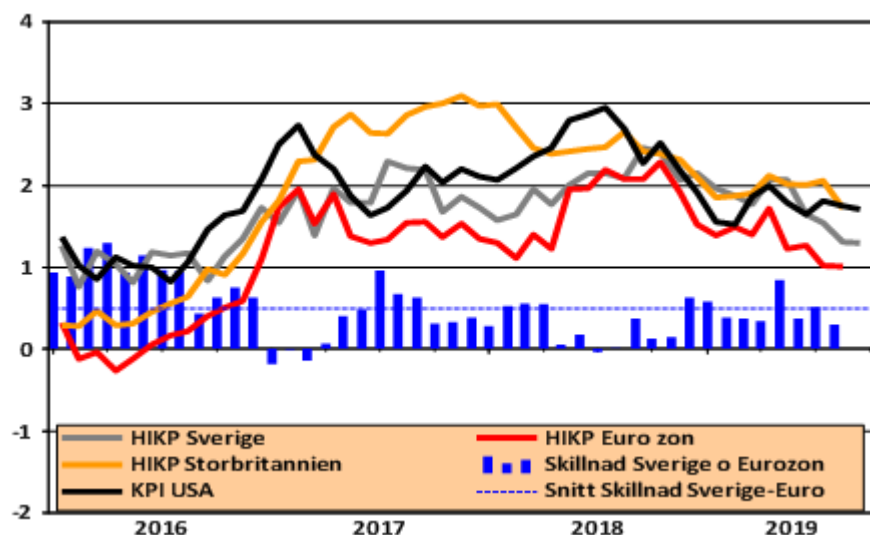
	2017 - 2018	2019	2020
Konjunkturinstitutet (okt)			
KPI	1,9	1,8	1,5
KPIF	2,1	1,7	1,5
Riksbanken (okt)			
KPI	1,9	1,8	1,9
KPIF	2,1	1,7	1,8

Källa: Konjunkturinstitutet och Riksbanken

Inflationen i andra länder

Utvecklingen av konsumentpriserna i flera andra länder, som är viktiga för Sverige som handelspartners, följer ett liknande mönster som det svenska (diagram 5.4). Men det finns också skillnader. I diagram 5.4 visas konsumentprisutvecklingen i euroområdet, USA, Storbritannien och Sverige från 2013 fram till september 2019³⁷.

Diagram 5.4 Konsumentpriser i olika länder - 12 mån takt. Jan 2013 – sept 2019

Källa: Refinitiv Datastream, SCB och Eurostat

Inflationen i Storbritannien och USA är genomgående högre än den i euroländerna. Under perioden 2013 och 2014 var inflationstakten lägre i Sverige än i euroområdet. Det beror främst på att den Svenska Riksbanken då förde en stramare penningpolitik än ECB. Från januari 2016 fram till september 2019 har ökningstakten, mätt i tolv månaderstakt, i snitt varit 1,9 procent i USA och Storbritannien jämfört med 1,2 procent i euroområdet och 1,7 procent i Sverige. Det

³⁷ Augusti 2019 för euroområdet och Storbritannien.

innebär att inflationstakten i Sverige varit en halv procent högre än i euroområdet³⁸ i snitt efter att Riksbanken lade om sin politik och fokuserade på inflationsmålet. Sett över hela perioden var ökningstakten i Sverige 0,2 procentenheter högre än i euroområdet.

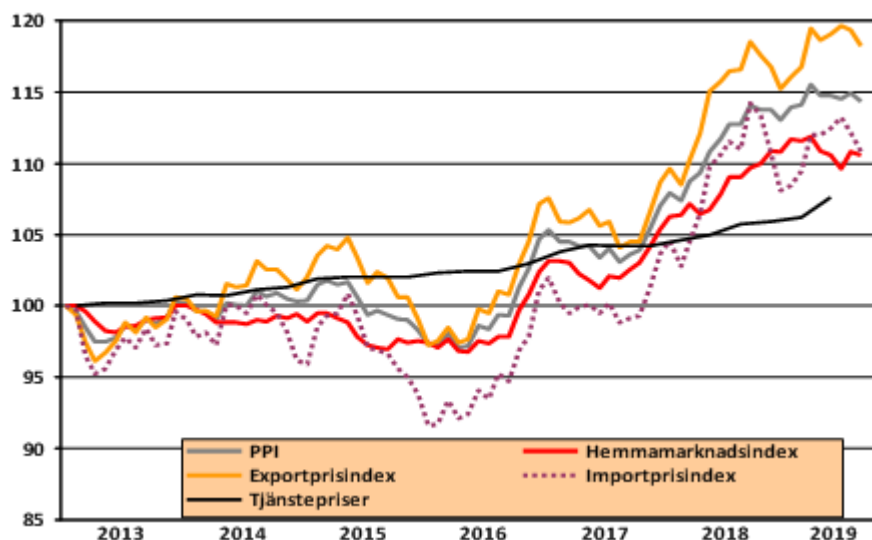
5.2 Prisutveckling ur företagens perspektiv

Konsumentpriser mäter utvecklingen av priserna på de varor och tjänster som hushållen konsumerar. Detta avsnitt fokuserar istället på prisutvecklingen på producentpriser och förädlingsvärdepriser - priser av stor betydelse för företagen.

Snabb ökning av producentpriserna

Producentprisindex (PPI) mäter prisutvecklingen på tillverkade produkter och erhålls genom en sammanvägning av de två serierna hemmamarknadsindex och exportprisindex.³⁹ PPI omfattar produkter som producerats inom näringsgrenarna A-E⁴⁰.

Diagram 5.5 Producentpriser jan 2013 – augusti 2019, jan 2013 = index 100

Källa: Refinitiv Datastream och SCB

PPI föll något de första månaderna 2013 för att därefter stiga i måttlig takt fram till mitten av 2015 varefter PPI föll. Från andra delen av 2016 steg PPI kraftigt fram till februari 2017, föll sedan tillbaka något under första delen av 2017 för att sedan stiga kraftigt på nytt från hösten 2017. Från bottennoteringarna under första halvåret 2016 till augusti 2019 har PPI, export- och importprisindex ökat med cirka 20 procent. Hemmamarknadsindex har också ökat kraftigt om än något långsammare med cirka 15 procent.

³⁸ Mätt med HIKP även för Sverige.

³⁹ PPI används som benämning på ett antal olika prisindex och mäter prisutvecklingen i producent- och importled. Priserna mäts i det första distributionsledet då produkterna levereras från svenska producenter respektive första inköpsledet då produkterna kommer in i Sverige. Prisutvecklingen redovisas dels som ett genomsnitt för samtliga produkter och dels uppdelat på olika produktgrupper. PPI omfattar produkter som producerats inom näringsgrenarna A-E.

⁴⁰ SPIN A-E, produkter från jordbruk, skogsbruk och fiske, utvinning och mineral, tillverkningsindustrin, el, gas värme och kyl samt vattenförsörjningstjänster avloppsrening, avfallshantering och sanering.

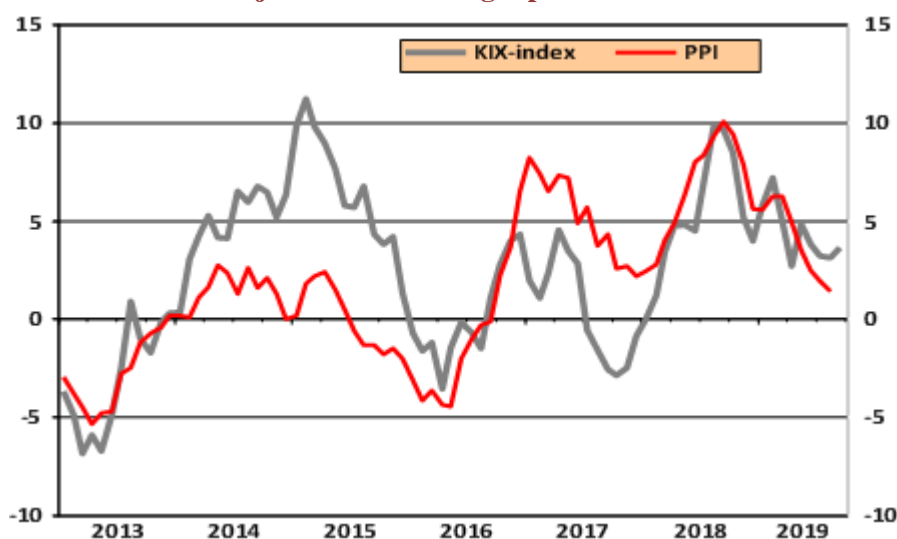
Sedan några år tillbaka publicerar SCB också ett producentprisindex för tjänster, tjänsteprisindex (TPI). TPI har utvecklats betydligt långsammare och mer stabilt. Sedan 2013 har TPI ökat med knappt 8 procent.

En faktor av stor betydelse för utvecklingen av PPI är växelkursen. När värdet på den svenska kronan sjunker stiger priset på de produkter som företag och hushåll i Sverige importerar från utlandet. När den svenska kronans värde stiger gäller det omvända.

En förklaring till den snabba ökningen av producentpriser, såväl exportpriser som importpriser, är att värdet på den svenska kronan har försvagats. Priset på de produkter som tillverkas i Sverige men säljs i utlandet bestäms till stor del av priset på de marknader där de säljs. Det innebär att priset, mätt i svenska kronor, ökar när den svenska kronans växelkurs försvagas och minskar när växelkursen stärks.

Det medför att det finns ett samband mellan utvecklingen av producentpriser och växelkurs. Styrkan i detta samband kan variera över tid. Under den här studerade perioden har sambandet varit väldigt tydligt. I diagram 5.6 visas förändringen av KIX-index⁴¹ respektive producentprisindex (PPI) mätt som procentuell förändring de senaste tolv månaderna.

**Diagram 5.6 Samvariation producentpriser och KIX-index.
12 månaders takt – jan 2013 t.o.m. aug/sept 2019**

Källa: Refinitiv Datastream och Sveriges Riksbank

Under perioden maj 2016 till augusti 2019 då såväl export- som importprisindex ökat med cirka 20 procent sjönk KIX-index med omkring 15 procent.

Förädlingsvärdepriser

Prisförändringen på de produkter som företagen förädlar benämns förädlingsvärdepris (FV-pris). Förenklat kan man beskriva utvecklingen av FV-priset som förändringen av priset på det företagen säljer (output) justerat för prisförändringarna på de varor företagens köper in

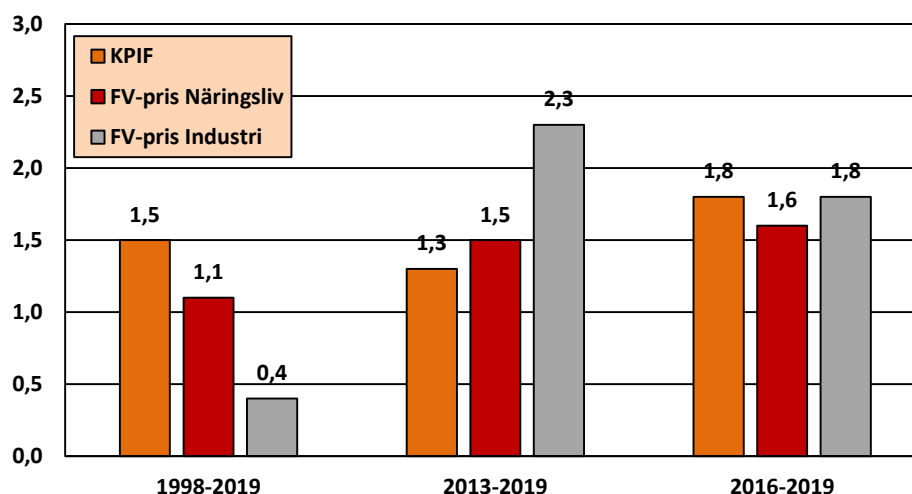
⁴¹ KIX-index är ett valutakursindex som beskriver utvecklingen av värdet på den svenska kronan baseras på valutor från OECD-länderna samt Kina, Indien, Brasilien och Ryssland. Ländernas vikt beror på ländernas betydelse som handelspartners med och konkurrenter till Sverige.

(insatsvaror). FV-prisets utveckling är en av flera nyckelfaktorer vid en bedömning av företagets betalningsförmåga och är därför viktigt vid en bedömning av hur mycket lönerna kan öka.

FV-prisernas utveckling skiljer sig från konsumentprisernas förändring. Det beror på att det är prisförändringar på olika ”varukorgar” som mäts. Exempelvis ingår importerade varor i den varukorg som bestämmer konsumentprisernas utveckling. FV-priserna mäter bara prisutvecklingen på inhemsk produktion. I näringslivets FV-pris ingår prisutvecklingen på olika investeringsvaror. I konsumentpriskorgen ingår bara konsumtionsvaror.

FV-prisets utveckling kan variera relativt mycket mellan enskilda år. Det gäller inte minst industrins FV-pris. Det kan därför vara bra att titta på utvecklingen i genomsnitt under några år. Diagram 5.7 visar utvecklingen under perioderna 1998-2019, 2013-2019 respektive 2016-2019. FV-priset för hela näringslivet⁴² har ökat med 1,6 procent under perioden 2016-2019 och med 1,8 procent i industrin. Det kan jämföras med KPIF som ökade med 1,8 procent under samma period.

Diagram 5.7 Utveckling av förädlingsvärdepris

Källa: Konjunkturinstitutet

Som framgår av diagram 5.7 har skillnaderna mellan KPIF och FV-pris för näringslivet inte varit så stort under de aktuella perioderna. Däremot har FV-priset för industrin varierat mer. Konjunkturinstitutet gör med jämna mellanrum uppskattningar av vilken ökningstakt av FV-priset för näringslivet som är förenligt med Riksbankens inflationsmål. Enligt deras senaste uppskattning⁴³ är inflationsmålet på 2 procent mätt med KPIF förenligt med en ökningstakt av FV-pris för näringslivet som ligger några tiondelar lägre.

Enhetsarbetskraftskostnad och löneinflationen

Utvecklingen av löner och totala arbetskraftskostnader är en faktor av stor betydelse för inflationen. Hur mycket inflation en löneökning skapar beror på löneökningarnas effekt på företagets prissättning och produktivitetsutvecklingen. I vissa lägen ökar företagen sina försäljningspriser mer än vad lönekostnader och andra insatsvarukostnader motiverar. Det leder

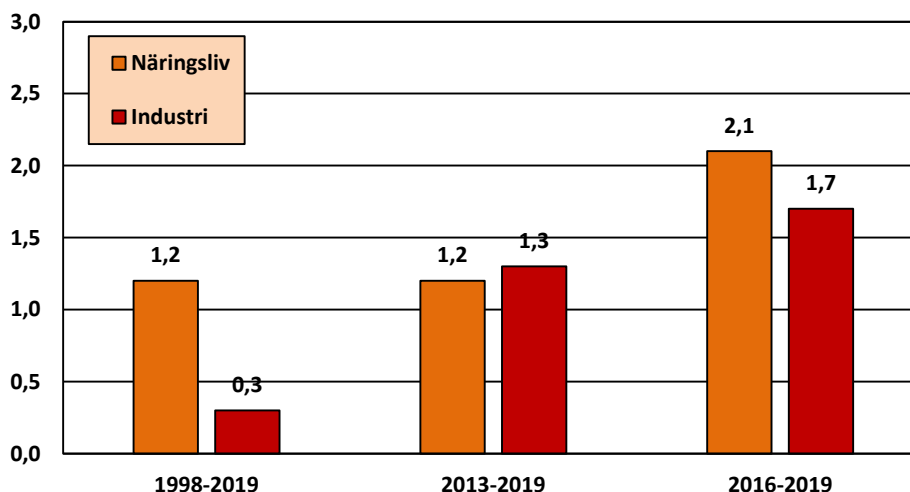
⁴² Näringslivet avser näringslivet exkl. småhus och fritidshus.

⁴³ Se Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport, oktober 2019.

då till högre vinster och i andra situationer är läget det omvända. Hur företagen agerar avspeglas också i utvecklingen av förädlingsvärdepriset.

Arbetskostnaden per timme justerat för produktivitetens utvecklingen benämns enhetsarbetskraftskostnaden⁴⁴. Ibland används också begreppet löneinflation. Många företags prissättning och produktivitetens utveckling uppvisar tydliga konjunkturella svängningar. Det innebär att också löneinflationen varierar över konjunkturen. För att bedöma löneinflationens utveckling bör man därför titta över en längre period, exempelvis över en konjunkturcykel.

Diagram 5.8 Löneinflation/enhetsarbetskraftskostnad⁴⁵

Källa: Konjunkturinstitutet

Enhetsarbetskraftskostnaden/löneinflationen, i hela näringslivet, har ökat med i genomsnitt 1,2 procent från 1998 till 2019. Utvecklingen är ungefär densamma före och efter finanskrisen. Till följd av den kraftiga turbulensen under finanskrisen 2008-2011 kan resultat dock variera relativt mycket beroende på val av start och slutår. Under de fyra senaste åren, perioden 2016-2019⁴⁶, har enhetsarbetskraftskostnaden ökat med i genomsnitt 2,1 procent per år och över den något längre perioden 2013-2019 är ökningen i snitt varit 1,2 procent per år. Sett över perioden 2011-2018, vilket skulle kunna sägas representera en konjunkturcykel, har enhetsarbetskraftskostnaden ökat med 1,6 procent per år.

5.3 Penningpolitisk omsvängning

För ett år sedan var penningpolitiken i omvärlden (USA och euroområdet) inriktad på fortsatt normalisering. Efter den kraftigt expansiva penningpolitiken som följde i finanskrisens spår hade en omsvängning mot något mindre expansiv penningpolitik inletts. Centralbanken i USA (FED⁴⁷) gick före och hade redan i december 2015 inlett en serie höjningar av styrräntan (se diagram 5.9). I december 2018 höjde FED ett ytterligare steg till intervallet 2,25–2,5 procent.

⁴⁴ Ibland används förkortningen ulc, istället för enhetsarbetskraftskostnaden. Ulc står för "unit labour cost" vilket är enhetsarbetskraftskostnad på engelska.

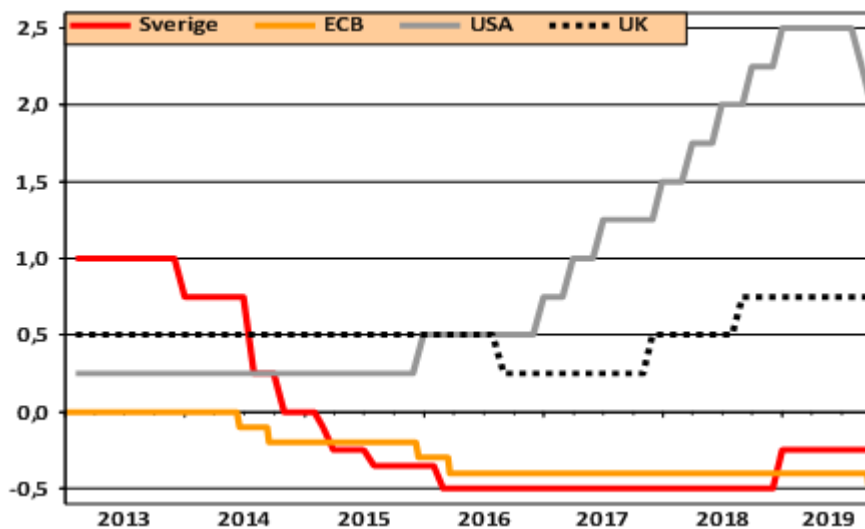
⁴⁵ Näringslivet avser näringsliv exkl. småhus och fritidshus ej kalenderkorrigerade värden. Enhetsarbetskraftskostnaden för industrin avser kalenderkorrigerade värden.

⁴⁶ Konjunkturinstitutets prognos för 2019.

⁴⁷ FED = Federal Reserve (centralbankssystemet i USA)

Även ECB⁴⁸ började under 2018 signalera en omsvängning mot en något mindre expansiv penningpolitik även om inga ränteändringar gjordes.

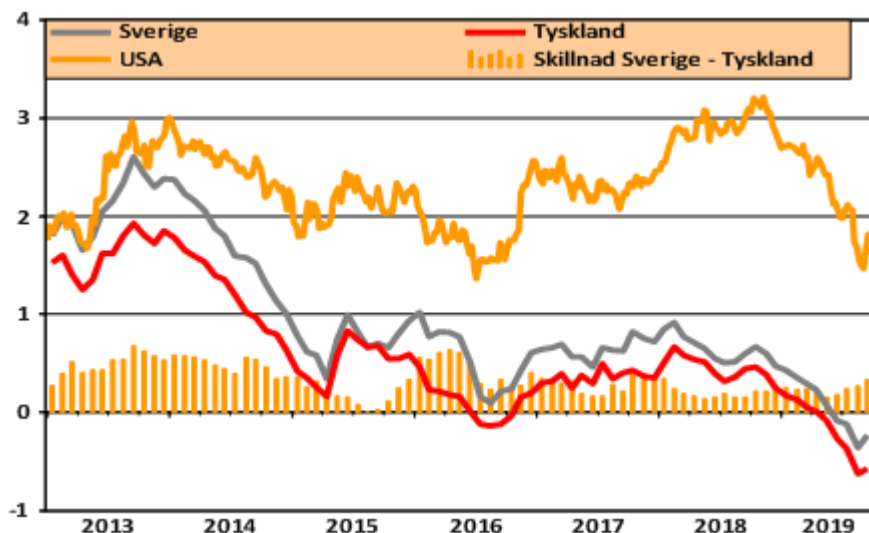
Diagram 5.9 Centralbankers styrräntor, jan 2013 – sept 2019

Källa: Refinitiv Datastream, SCB och Eurostat

Under 2019 har så en ny omsvängning skett. Såväl marknadsräntor som FED:s och ECB:s policyräntor har sänkt. FED sänkte sin styrränta med 0,25 procent i juli 2019 och med ytterligare 0,25 procent i september ner till ett intervall om 1,75–2 procent. Det var första gången FED sänkt styrräntan sen 2008. ECB sänkte sin så kallade depositionsränta med 0,1 procent i september till minus 0,5 procent. Centralbankerna har också kommunicerat att de är beredda på att vidta ytterligare åtgärder om inflation och konjunktur utvecklas på ett sätt som kräver det.

Diagram 5.10 Ränta på 10-åriga statsobligationer, jan 2013 – sept 2019

Källa: Refinitiv Datastream, SCB och Eurostat

Även marknadsräntorna har sjunkit. På ett knappt år har räntan på 10-åriga statsobligationer sjunkit med över en procentenhet i Sverige, Tyskland och USA. Det innebär att räntan på 10-

⁴⁸ ECB = Europeiska Centralbanken

åriga statsobligationer i både Tyskland och Sverige hamnat under noll. Svenska och tyska staten får således betalt för att de lånar. I USA har räntan på 10-åriga statsobligationer fallit från en nivå kring 3 procent under stora delar av 2018 till mellan 1,5 och 2 procent under 2019.

Räntan på 10-åriga svenska statsobligationer ligger genomgående något högre än räntan på tyska 10-åriga statsobligationer. I snitt är skillnaden under perioden 2013 till september 2019 cirka 0,3 procentenheter.

Riksbanken i valet och kvalet

Svenska Riksbanken höjde sin styrränta från -0,5 procent till -0,25 procent i slutet av 2018 och har även signalerat att de avser att höja styrräntan ytterligare. Det innebär att Riksbanken går lite på tvärs med FED och ECB. I samband med Riksbankens penningpolitiska beslut i oktober 2019 anger Riksbanken att det mest sannolika är att reporäntan höjs med 0,25 procent till 0 procent i december.

Osäkerheten kring konjunktur- och inflationsutvecklingen i både Sverige och omvärld gör att Riksbankens samtidigt garderar sig för att exempelvis en ännu snabbare avmattning av konjunkturen kan få till följd att penningpolitiken behöver ändras. Prognosen för räntebanan indikerar att Riksbanken, efter en höjning i december, kommer att låta reporäntan ligga kvar på den nivån under en längre tid.

Utvecklingen av inflationen under de senaste tre åren stärker Riksbankens trovärdighet. Med en penningpolitik som i en situation med vikande konjunktur och fallande inflationssiffror innebär ytterligare en räntehöjning ökar risken för att denna trovärdighet äventyras.

Under alla omständigheter lär räntorna, såväl i Sverige som internationellt, under den närmaste tiden fortsätta ligga på historiskt låga nivåer. Motiven för arbetsmarknadens parter att utgå från inflationsmålet är också fortsättningsvis starka. Utvecklingen under de senaste tre åren har stärkt argumenten för ett sådant förhållningssätt.

5.4 Sammanfattning

Konsumentpriserna i Sverige har under de senaste tre åren ökat med omkring två procent per år. De senaste månaderna har ökningstakten varit något lägre och under delar av 2017 och 2018 låg inflationen något över målet.

Utvecklingen av konsumentpriserna i flertalet andra länder, som är viktiga för Sverige som handelspartners, följer ett liknade mönster som det svenska. Men det finns också skillnader. Inflationen i Storbritannien och USA är genomgående högre än i euroländerna. Efter Riksbankens penningpolitiska omsvängning och fokusering på inflationsmålet, kring sommaren 2014, har också konsumentpriserna i Sverige ökat snabbare än i euroområdet. Sedan 2016 har inflationstakten i Sverige i snitt varit omkring en halv procentenhet⁴⁹ högre än i euroområdet.

Producentpriserna (PPI) har haft en snabb ökning under de senaste åren. Från nivån under första halvåret 2016 till augusti 2019 har PPI, export- och importprisindex ökat med cirka 20 procent.

⁴⁹ Perioden 2016 till augusti 2019

Hemmamarknadsindex har också ökat kraftigt om än i något långsammare takt, cirka 15 procent. Industrins förädlingsvärdepriser har ökat med 2,3 procent per år under perioden 2013 till 2019⁵⁰. Motsvarande siffra för hela näringslivet förädlingsvärdepris har varit 1,5 procent.

Den europeiska centralbanken och USA centralbank har under senare tid, i takt med avmattningen i konjunkturen och minskat pristryck, åter styrt om penningpolitiken i en mycket expansiv riktning. Räntor lär fortsätta att vara låga under lång tid.

Enhetsarbetskraftskostnaden (löneinflationen) har stigit med drygt två procent per år under de senaste åren men sett till utvecklingen över hela konjunkturcykeln ligger ökningstakten snarast runt 1,5 procent.

Prognoserna pekar på att inflationen den närmaste tiden fortsatt kommer att ligga något under två procent. Erfarenheterna visar samtidigt att prognoser snabbt kan ändras. Facken inom industrin brukar utgå från Riksbankens inflationsmål som en viktig förutsättning inför en avtalsrörelse. Utvecklingen under den senaste avtalsperioden är ett starkt argument för att fortsätta och hålla fast vid ett sådant förhållningssätt.

⁵⁰ Inklusive Konjunkturinstitutets prognos för 2019

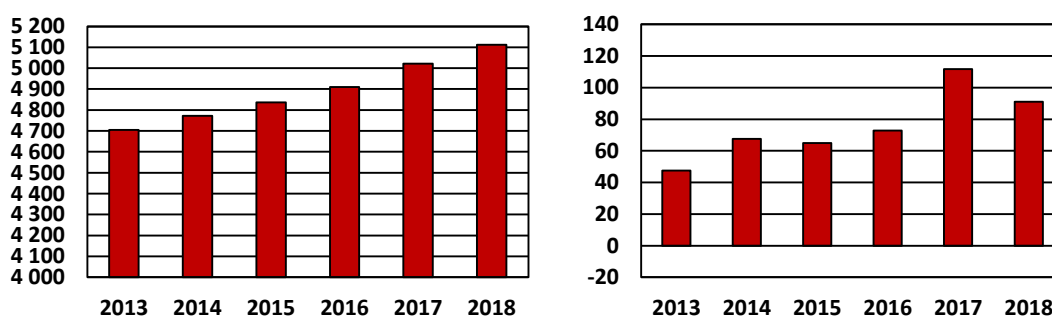
6. Sysselsättning och arbetsmarknad

I detta kapitel analyseras utvecklingen av sysselsättning och arbetslöshet, både totalt i hela ekonomin och i industrin, samt utvecklingen rörande varsel, företagens brist på arbetskraft samt matchningen på arbetsmarknaden.

6.1 Sysselsättningen har ökat mer än väntat

Antalet sysselsatta har ökat stadigt de senaste åren. Under 2017 och 2018 var ökningen cirka 100 000 personer per år, vilket var ungefär dubbelt så mycket än vad som på förhand prognosticerades. Det totala antalet sysselsatta överstiger nu fem miljoner personer. Omkring en fjärdedel av ökningen skedde i offentlig sektor och tre fjärdedelar i det privata näringslivet, varav merparten i byggsektorn samt i olika tjänstebranscher. En stor del av ökningen har kommit bland utrikes födda.

Diagram 6.1 Antal sysselsatta i Sverige, 15-74 år, personer i tusental respektive förändring från föregående år i tusental

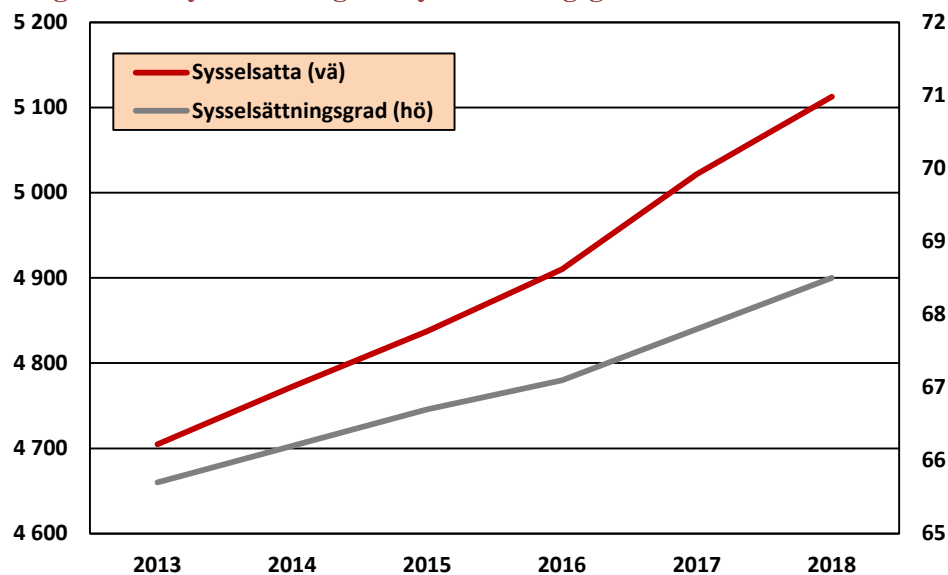

Källa: Konjunkturinstitutet

Under 2019 ser det ut att ha skett en inbromsning i sysselsättningsökningen och utvecklingen framöver väntas vara svagare än under de senaste åren. Hur stor inbromsningen i sysselsättningen varit under 2019 är dock svårt att säga. Utfallsdata från SCB:s Arbetskraftsundersökning (AKU), vilken är den officiella statistiken över sysselsättning och arbetslöshet, har visat på en snabbt sjunkande ökningstakt av antalet sysselsatta och en snabb ökning av antalet arbetslösa under 2019. SCB har dock meddelat att de har upptäckt brister i datainsamlingen vilket lett till att dessa förändringar har överskattats. Hur stort felet är har dock ännu inte redovisats. Först när reviderade siffror publiceras vet vi mer om hur utvecklingen varit enligt de officiella måtten på sysselsättning och arbetslöshet. Enligt SCB:s kortperiodiska sysselsättningsstatistik, som kvartalsvis mäter antalet anställda på arbetsmarknaden, dämpades ökningstakten av antalet anställda under det första halvåret 2019 jämfört med utvecklingen under 2017-2018, men var fortfarande på höga nivåer ur ett historiskt perspektiv.

Även befolkningen i arbetsför ålder har ökat i relativt snabb takt de senaste åren. Ökningen var dock inte lika stor som för sysselsättningen vilket gjorde att sysselsättningsgraden, som uttrycker antalet sysselsatta i relation till befolkningen, steg från knappt 66 procent 2013 till drygt 68 procent 2018. Befolkningen väntas framöver att fortsätta öka i relativt god takt medan sysselsättningsökningen avtar, vilket sannolikt kommer leda till att även sysselsättningsgradens ökningstakt blir lägre.

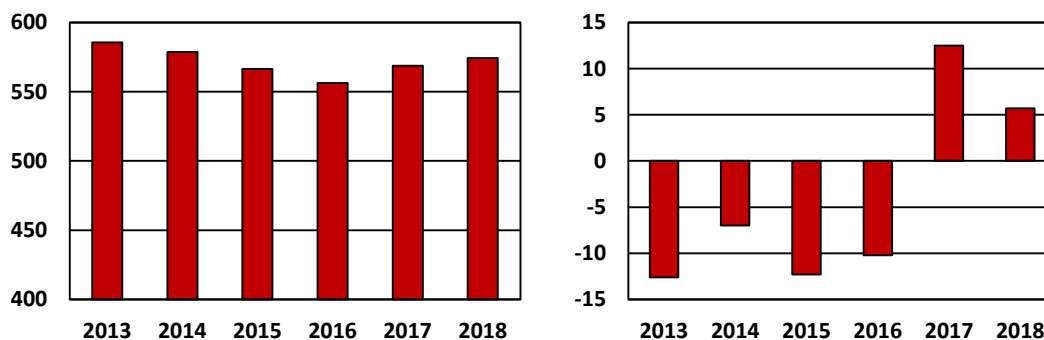
Diagram 6.2 Sysselsättning och sysselsättningsgrad

Källa: Konjunkturinstitutet

Industriysselsättningen ökade under 2017 och 2018 efter flera års nedgång. Antalet anställda inom industrin ökade med nästan 20 000 personer mellan 2016 och 2018. Det var första gången sedan finanskrisen som antalet industrianställda ökade. Två tredjedelar av ökningen har kommit inom fordonsindustrin. I övriga delbranscher har antalet anställda visat mindre förändringar mellan dessa år.

Diagram 6.3 Antal sysselsatta i industrin, 15-74 år, personer i tusental respektive förändring från föregående år i tusental

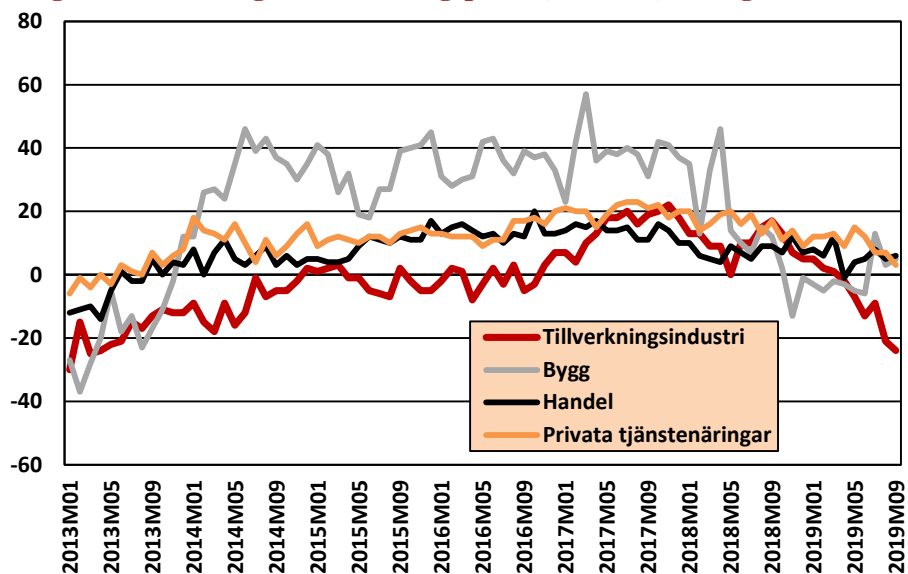
Källa: Konjunkturinstitutet

Statistiken ger inte en helt rättvisande bild av industrins betydelse för antalet sysselsatta i Sverige. En del av industriysselsättningen har exempelvis påverkats av att verksamhet som tidigare bedrevs inom industriföretagen nu har outsourcats till andra företag utanför industrin. I andra fall har verksamheten avknoppats i separata företag som inte definieras som industri, trots att industriföretagen är den enda kunden för det nya avknoppade företaget. Det totala antalet personer vars sysselsättning är beroende av industrin är drygt 800 000.⁵¹

⁵¹ Se till exempel Facken industris rapport ”Utvidgad industri och internationellt konkurrensutsatt sektor”, november 2018.

Under det första halvåret 2019 har antalet anställda inom industrin, enligt den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken, ökat med cirka 5 000 personer jämfört med motsvarande period föregående år. I Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer har dock industriföretagens anställningsplaner skruvats ned i rask takt under året och sedan april har det varit fler företag som anger att de kommer minska än som anger att de kommer öka antalet anställda framöver. Det indikerar att antalet industrianställda kommer att minska något framöver.

Diagram 6.4 Företagens anställningsplaner, netttotal, säsongrensade månadsvärden

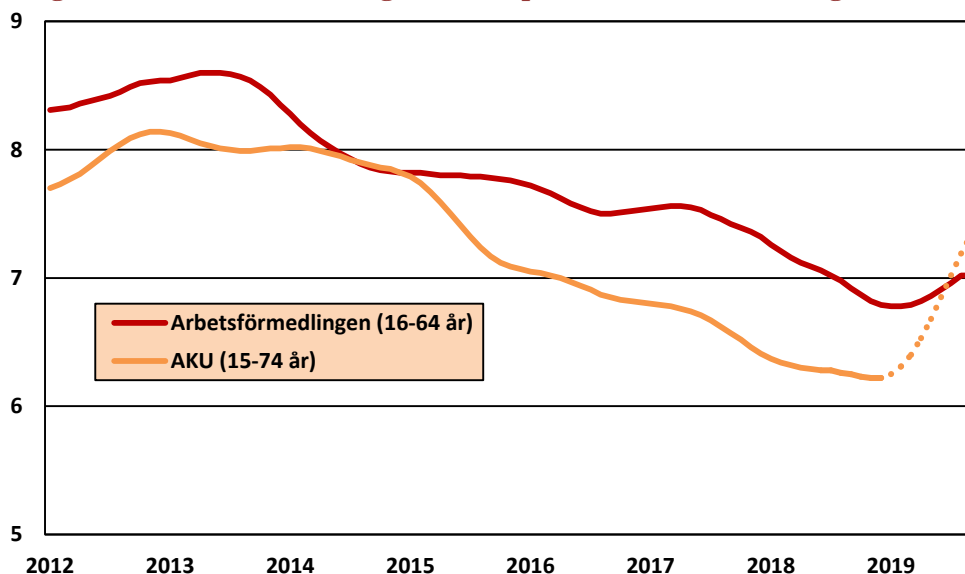

Källa: Konjunkturinstitutet

6.2 Arbetslösheten vänder uppåt

Arbetslösheten minskade från cirka åtta procent 2014 till drygt sex procent 2018. Under 2019 ser den nedåtgående trenden ut att ha vänt. Statistiken för arbetslöshet har dock också påverkats av bristerna i AKU. Den väldigt snabba uppgången av arbetslösheten under sommaren 2019 som hittills redovisats enligt AKU kommer att revideras och det är därför svårt att veta i vilken omfattning arbetslösheten faktiskt har stigit. Även Arbetsförmedlingen redovisar ett mått på arbetslöshet som bygger på personer som är inskrivna som arbetslösa hos dem. Jämfört med AKU skiljer sig måttet åt både i metod och i vilken åldersgrupp som avses. I Arbetsförmedlingens mått ingår personer i åldern 16-64 år och i AKU är åldern 15-74 år. De senaste åren har arbetslösheten enligt Arbetsförmedlingen varit 0,5-1,0 procentenheter högre än enligt AKU. De senaste månaderna har arbetslösheten enligt Arbetsförmedlingens sätt att mäta ökat från 6,8 till 7,0 procent.

Diagram 6.5 Arbetslöshet enligt AKU respektive Arbetsförmedlingen

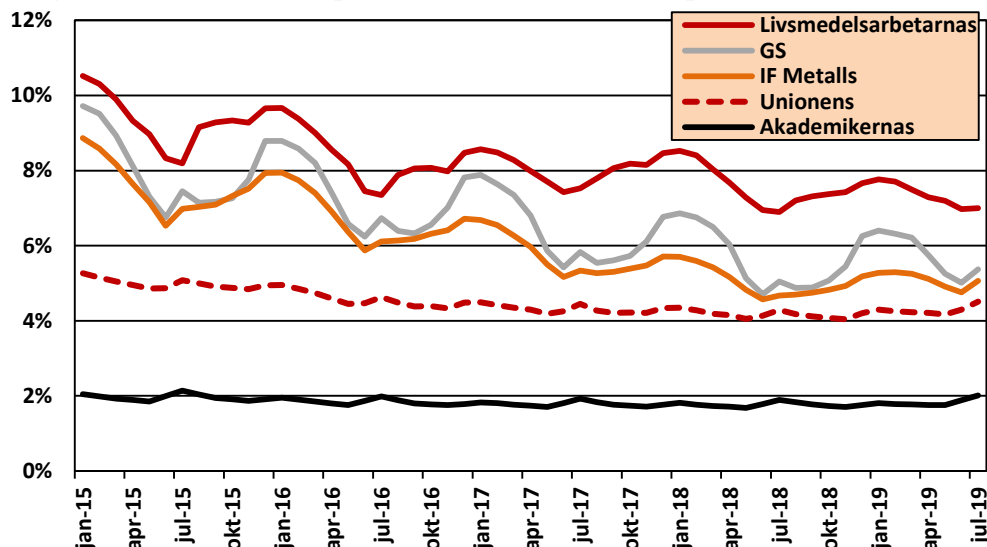

Källa: SCB, Arbetsförmedlingen och Macrobond

*Den streckade linjen visar de utfall i AKU som kommer revideras

För att ge en bild av arbetslösheten inom industrin presenteras nedan utvecklingen av arbetslösheten i de a-kassor vars medlemmar arbetar inom industrin⁵². Arbetslösheten skiljer sig åt mellan de olika a-kassorna. I akademikernas a-kassa har arbetslösheten legat stabilt kring två procent och i Unionens under en tid minskat till drygt fyra procent. På arbetarsidan har arbetslösheten sjunkit på ett mer markant sätt men där är dock nivån högre än för tjänstemännen. Livsmedelsarbetarna har den högsta arbetslösheten inom industrin, där har arbetslösheten sjunkit från att ha varit drygt tio procent i början av 2015 till att nu vara cirka sju procent.

Diagram 6.6 Arbetslöshet per a-kassa inom industrin, procent av medlemsantalet

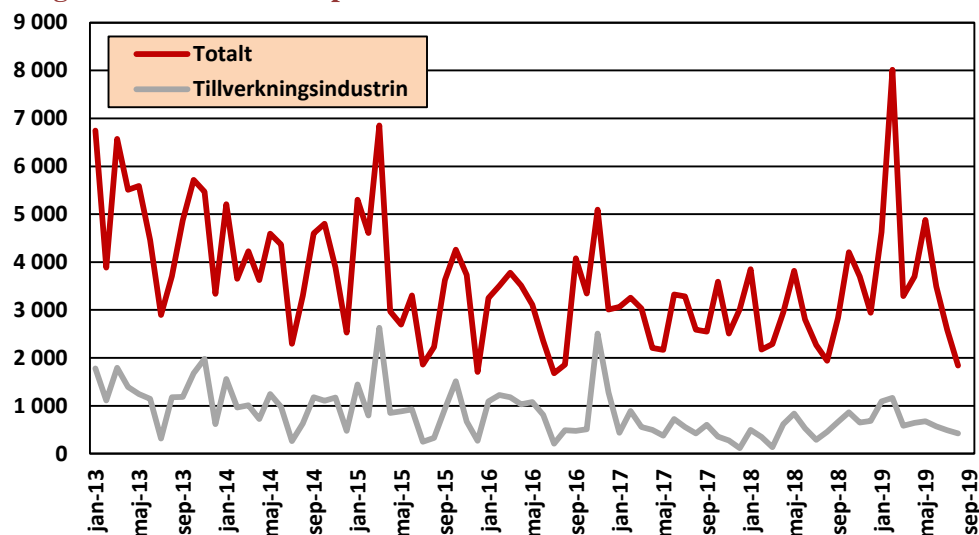
Källa: Arbetsförmedlingen och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen

Under perioden 2016-2018 var det i genomsnitt cirka 3 000 personer per månad som varslades om uppsägning, varav drygt 600 inom industrin. Det är väldigt lågt ur ett historiskt perspektiv.

⁵² I Unionens och Akademikernas a-kassor ingår även medlemmar utanför industrin.

Under 2019 har det inte heller skett någon tydlig trendmässig ökning av antalet varsel. Det höga antalet under februari förklaras av det stora varsel som skedde till följd av de minskade anslagen till Arbetsförmedlingen. De två topparna i varselsiffrorna för industrin, under våren 2015 respektive slutet av 2016, förklaras av de två stora varsel som skedde på Ericsson vid de tidpunkterna.

Diagram 6.7 Antal varsel per månad

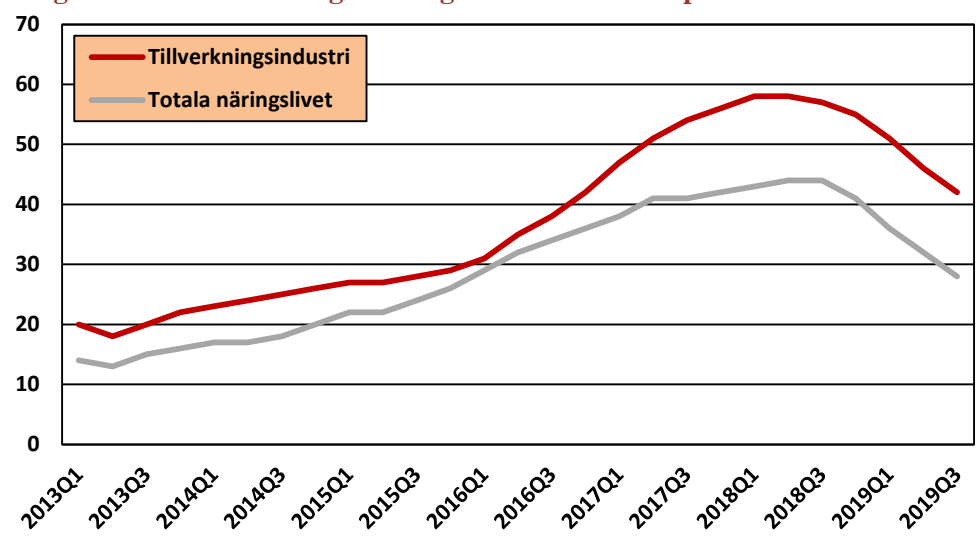

Källa: Arbetsförmedlingen

6.3 Bristtalen sjunker men matchningen fungerar fortfarande dåligt

Andelen företag som i Konjunkturinstitutets Konjunkturbarometer uppger att de har brist på arbetskraft ökade markant från 2013 fram till slutet av 2018. Under 2019 har bristtalen avtagit något men är alltså på höga nivåer historiskt sett. Inom industrin är det en något högre andel företag som anger att de har brist på tekniska tjänstemän än som anger att de har brist på yrkesarbetare, men utvecklingen för de båda kategorierna är likartad.

Diagram 6.8 Andel företag som anger att de har brist på arbetskraft

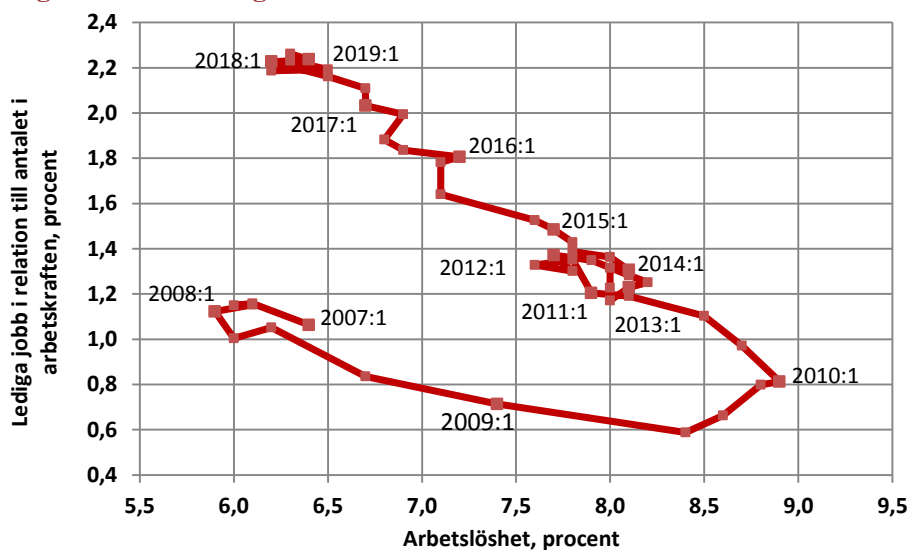

Källa: Konjunkturinstitutet

Bristtalen skiljer sig även något mellan industrins delbranscher. I läkemedelsindustrin angav över 90 procent av företagen att de hade brist på arbetskraft under 2018, det har nu mattats av till drygt 50 procent. I motorfordonsindustrin var bristtalen drygt 60 procent 2018 men har nu sjunkit till drygt 20 procent. Stål och metall skiljer sig något från övriga branscher med att det inte har skett någon tydlig minskning av bristtalen utan de har pendlat kring 50 procent under 2018-19.

Trots att det finns nästan 400 000 personer som är arbetslösa och vill arbeta finns det samtidigt många lediga jobb som inte tillsätts. År 2013 var antalet jobb som inte kunde tillsättas cirka 50 000. Den siffran steg sedan snabbt till att under 2017 och 2018 vara över 100 000. Under 2019 har antalet lediga jobb fallit tillbaka något till att vara drygt 90 000. Det är dock fortfarande tydligt att kompetensprofilen hos de arbetslösa inte matchar den efterfrågan som finns hos de arbetsgivare som vill anställa.

Diagram 6.9 Beveridgekurvan

Källa: Konjunkturinstitutet

Sambandet mellan antalet lediga jobb och antalet arbetslösa kan också beskrivas med hjälp av Beveridgekurvan (se diagram 6.9). På en väl fungerande arbetsmarknad tillsätts de jobb som är vakanta snabbt vilket resulterar i låg arbetslöshet och få vakanta jobb. I Beveridgekurvan skulle det innebära ett skifte mot nedre vänstra hörnet. Efter finanskrisen skiftade Beveridgekurvan uppåt till höger, arbetslösheten ökade samtidigt som antalet lediga kvarstående jobb blev fler. Matchningen på svensk arbetsmarknad fungerade sämre. Kurvan har sedan början av 2010 skiftat uppåt till vänster, ett läge där arbetslösheten minskat samtidigt som antalet lediga jobb i relation till arbetskraften ökat. På en arbetsmarknad där matchningen mellan de arbetslösa och de lediga jobben hade varit bättre hade arbetslösheten minskat ännu mer och åtföljts av en motsvarande minskning av antalet lediga jobb.

Många nya jobb tillsätts och det totala antalet sysselsatta har ökat men det är samtidigt uppenbart att det för många lediga jobb är svårt att hitta rätt kompetens och att de som är arbetslösa inte har den kompetens som efterfrågas.

6.4 Sammanfattning

Antalet sysselsatta har ökat med 200 000 personer under 2017-2018, det var långt mer än vad som på förhand prognosticerades. Under 2019 har sysselsättningsökningen mattats av.

För första gången sedan finanskrisen ökade antalet industrianställda under 2017-2018. Den senaste tiden har dock industriföretagen skruvat ned sina anställningsplaner och antalet industrianställda kommer sannolikt att minska något framöver.

Arbetslösheten har ökat något de senaste månaderna efter att ha minskat under flera år. Antalet varsel är fortsatt lågt men allt fler företag anger att de kommer att minska antalet anställda framöver och färre företag anger att de har brist på arbetskraft. Det finns dock fortfarande ett stort antal lediga jobb som inte kan tillsättas, trots att antalet arbetslösa blir fler. Matchningen på arbetsmarknaden fungerar således fortsatt dåligt.

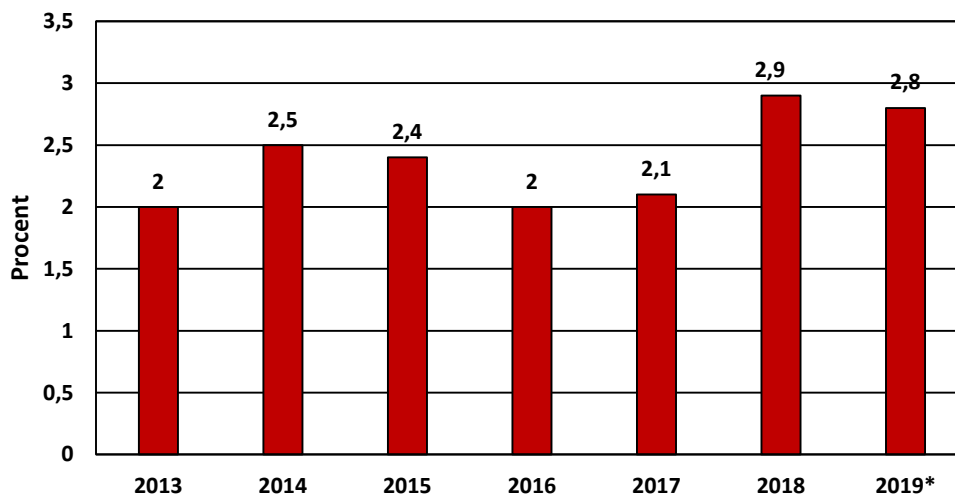
7. Löner

I kapitlet beskrivs löneutvecklingen inom industrin. Nominella och reala förändringar redovisas. Blicken vänds även utomlands för en jämförelse av löneutvecklingen i Sverige med utvecklingen i Västeuropa.

7.1 Lägre löneökningstakt efter finanskrisen

De första åren efter finanskrisen varierade löneökningarnas storlek inom industrin mycket. Det orsakades av de kraftiga svängningarna i de ekonomiska förutsättningarna för svensk industri. Inför avtalsrörelsen 2013 var Facken inom industrins bedömning att löneutrymmet, till följd av sämre produktions- och produktivitet utveckling, var lägre än tidigare och avtalen kom därför att ligga på en lägre nivå. Det skedde också en återgång till treårigt avtal med löneökningar i början av varje avtalsår. Detta bidrog till en mer stabil utveckling av löner och lönekostnader. I 2016 års avtalsrörelse kunde parterna inte enas om ett längre avtal utan avtalet blev ettårigt. Nivån blev i stort sett densamma som i treårsavtalet 2013-2015. I avtalsrörelsen 2017 slöts återigen ett treårigt avtal med överenskommelse om löneökningar på liknande nivå som under de två föregående avtalsperioderna. Sammantaget har löneökningarna inom industrin varit lägre efter finanskrisen jämfört med innan.

Diagram 7.1 Nominell löneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin

Källa: Konjunkturinstitutet. *2019 är en prognos.

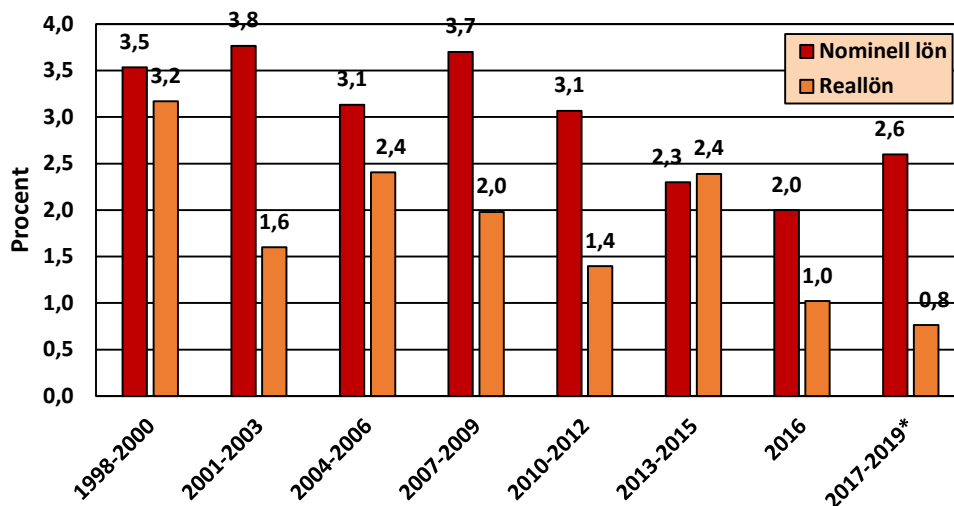
Diagram 7.1 visar utfallet av löneutvecklingen inom svensk industri för åren 2013- 2019⁵³ enligt konjunkturlönestatistiken. 2016 års löneökningar på 2,0 procent är tillsammans med 2013 de lägsta som uppmätts sedan Industriavtalet tecknades. När det gäller den senaste avtalsperiodens två första år har 2017 års löneökningar landat omkring den nivå som avtalet anger, medan 2018 har resulterat i 2,9 procent vilket ger en positiv löneglidning. Konjunkturinstitutets prognos för 2019 är att lönerna inom industrin ökar med 2,8 procent.

⁵³ De uppmätta löneökningarna skiljer sig åt beroende på vilken källa som används. I diagram 7.1 -7.3 används Konjunkturinstitutet som källa. I den internationella jämförelsen i diagram 7.4 - 7.7 används LCI från Eurostat som källa.

7.2 Fortsatta reallöneökningar

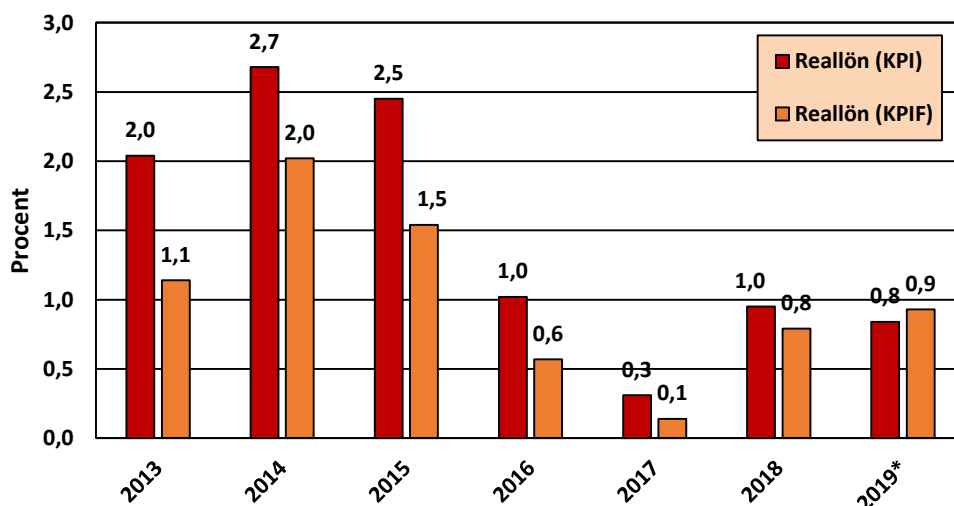
Om lönerna ökar snabbare än inflationen ökar reallönerna. Mellan 1998 och 2010 ökade reallönerna varje år. 2011 sjönk reallönerna med 0,4 procent. Det var det första året sedan industriavtalets tillkomst som reallönerna minskade. Sett över hela perioden 2010-2012 ökade reallönerna dock i genomsnitt med 1,4 procent per år (diagram 7.2). Åren därefter, 2013-2015, ökade reallönerna med i genomsnitt 2,4 procent per år trots den lägre avtalsnivån, till följd av en mycket låg inflation.

Diagram 7.2 Nominell och real löneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin

Källa: Konjunkturinstitutet. *2019 är en prognos.

Diagram 7.3 Reallöneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin, procent

Källa: Konjunkturinstitutet. *2019 är en prognos.

Reallönerna ökade med en procent 2016 och förväntas öka med i genomsnitt 0,8 procent per år under perioden 2017-2019. Inflationen mätt med KPI påverkas mycket när stora ränteförändringar sker. Om KPIF⁵⁴ används istället för KPI vid beräkning av reallönen erhålls

⁵⁴ Sedan 2017 är KPIF riksbankens nya målvariabel för penningpolitiken (tidigare KPI).

reallönen med fast ränta. Utvecklingen av reallönen med fast ränta skiljer sig från den vanliga reallöneutvecklingen och svängningarna mellan olika år är i regel mindre. Diagram 7.3 illustrerar reallöneutvecklingen mätt med både KPI och KPIF under perioden 2013-2019.

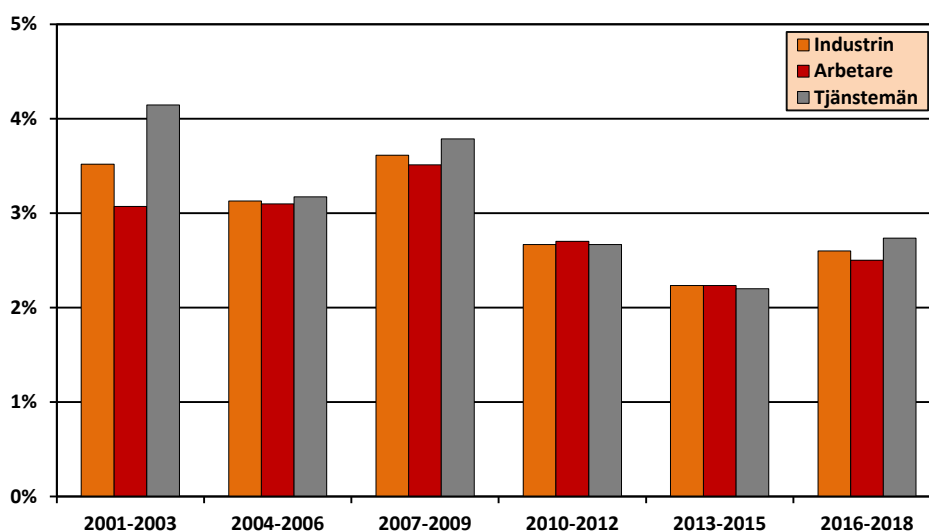
7.3 Likartad löneökning för arbetare och tjänstemän

Diagram 7.4 visar löneutvecklingen under åren 2001-2018 uppdelat på olika tidsperioder för arbetare, tjänstemän och industrin totalt. För perioderna mellan åren 2004 och 2018 är skillnaderna i ökningstal mellan arbetare och tjänstemän små. Under perioden 2001-2003 var skillnaderna större och tjänstemännen hade högre ökningstal än arbetarna.

Nedbrytning på respektive år visar att arbetarnas löner ökade snabbare än tjänstemännens under 2016 och 2018, medan tjänstemännens löner ökade snabbare under 2017. Värt att notera är dock att skillnaderna till viss del har tekniska förklaringar, såsom exempelvis förändringar i svarsfrekvens mellan åren och uteblivna lönerrevisioner vid insamlingstidpunkten.

Lönerna för industrin totalt ökade med 76,4 procent under hela perioden 2000-2018. För arbetarna var ökningen 71,8 procent för hela perioden och för tjänstemännen 83,3 procent.

Diagram 7.4 Nominell löneutveckling uppdelat på olika perioder för industrin totalt, arbetare respektive tjänstemän 2001-2018

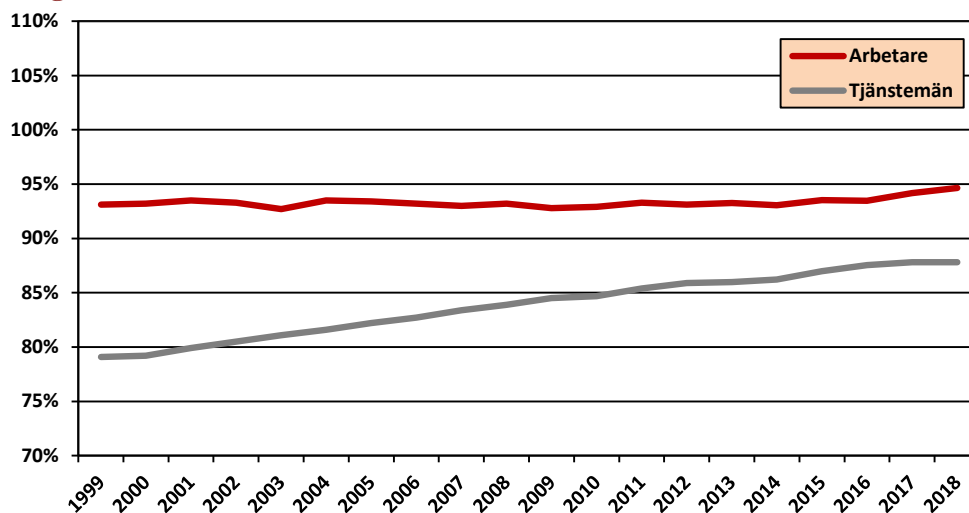
Källa: Facken inom industrins lönedatabas

7.4 Minskande lönegap

Diagram 7.5 visar kvinnornas löner som andel av männens löner under perioden 1999-2018, uttryckt som en årlig genomsnittssiffra vägd med avseende på ålder. Arbetarna hade en mindre könsbunden löneskillnad än tjänstemännen. Kvinnornas löner låg relativt konstant på 93 procent av männens löner under perioden, för att 2018 landa på nivån 95. Bland tjänstemännen ses en tydlig förbättring för kvinnorna under perioden. 1999 hade kvinnorna i genomsnitt 79 procent av männens löner och 2018 hade andelen ökat till 88 procent. Att kvinnornas löner har närmast

sig männens beror i stor utsträckning på att kvinnorna fått mer kvalificerade arbetsuppgifter och högre befattningar, vilket framgår av förbundens egen statistik.

Diagram 7.5 Kvinnornas lön som andel av männens löner 1999 – 2018

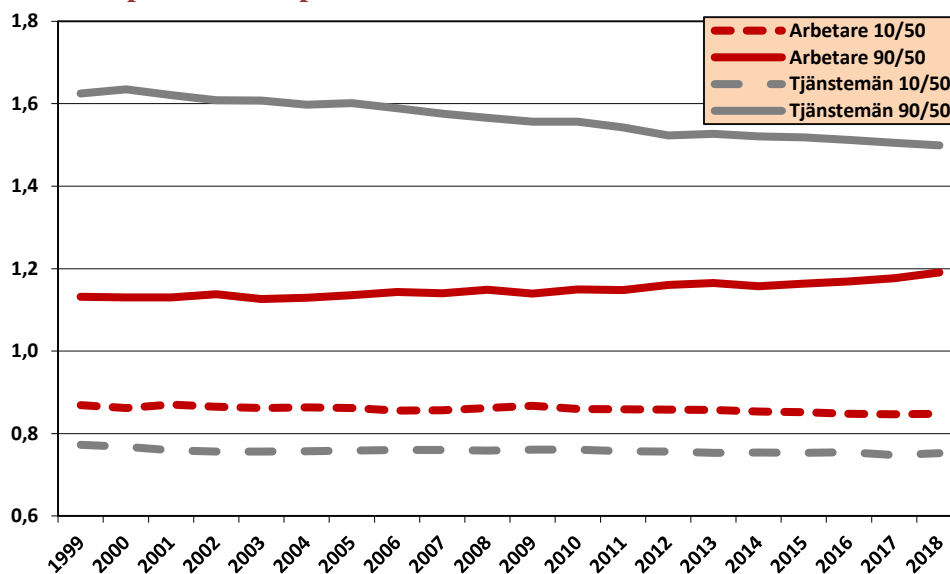

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

7.5 Större lönespridning bland tjänstemän än arbetare

Lönespridningen mellan arbetare och tjänstemän kan studeras genom percentiler och hur de förändras över tid. I diagram 7.6 redovisas kvoten mellan 10:e percentilen och medianen samt 90:e percentilen och medianen för alla arbetare respektive tjänstemän per år under perioden 1999-2018.

Diagram 7.6 Lönespridningen för arbetare respektive tjänstemän 1999-2018, 10/50 percentil respektive 90/50 percentil

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

Det framgår att lönespridningen för tjänstemännen är betydligt större än för arbetarna under hela perioden, såväl för 90/50 som för 10/50 kvoten. Det är större spridning uppåt i lönefördelningen.

Under perioden har lönespridningen för tjänstemännen blivit mindre. 1999 var 90:e percentilen 63 procent högre än medianen, 2018 var den ungefär 50 procent högre. Skillnaden mellan medianen och 10:e percentilen har däremot i princip varit oförändrad. För arbetarna har lönespridningen ökat något under perioden. 2018 var 90:e percentilen cirka 19 procent högre än medianen, i början av perioden var den cirka 13 procent högre.

7.6 Industrin normerar

2017 års avtal inom industrin gav kostnadsökningar på totalt 6,5 procent över en treårsperiod (varav 0,5 procent är avsättning till pension). Detta motsvarar en årstakt på knappt 2,2 procent. Denna kostnad blev sedan den norm (märket) som kom att gälla för övriga avtal som tecknades under 2017.

Tabell 7.1 Sektorsvis årlig nominell löneökningstakt 1998-2018

	1998-2018	2017-2019*
Totalt	3,2	2,5
Näringsliv	3,1	2,4
Industri	3,1	2,6
Bygg	3,2	2,5
Tjänstebranscher	3,0	2,2
Stat	3,2	2,6
Kommuner	3,3	2,8

Källa: Konjunkturinstitutets konjunkturlönestatistik. * 2019 är en prognos.

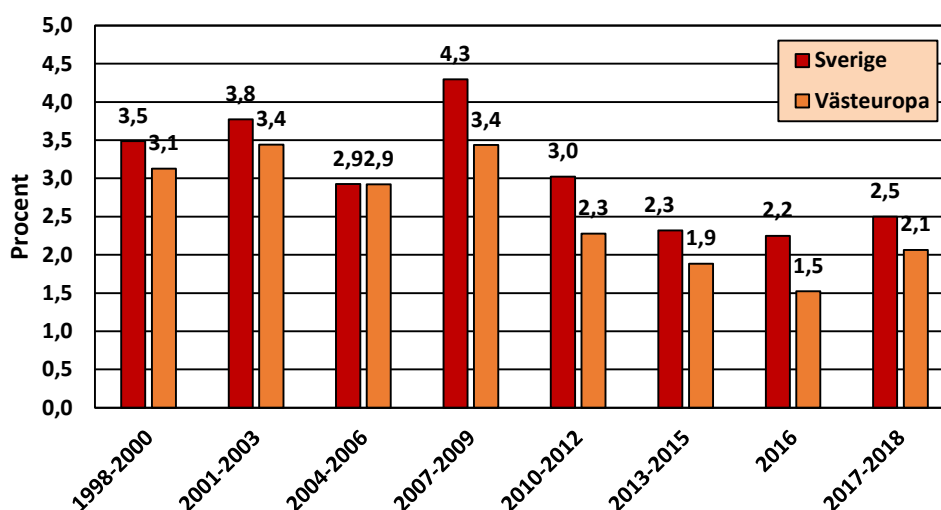
Tabell 7.1 visar löneutvecklingen i olika sektorer för två olika perioder. 1998-2018 har löneutvecklingen i dessa sektorer varit likartad och rört sig i spannet 3,0–3,3 procent. Skillnaderna under innevarande avtalsperiod 2017-2019 är också förhållandevis små.

7.7 I takt med Europa

Under Industriavtalets tid har lönerna i Sverige ökat något mer än i Västeuropa⁵⁵. I diagram 7.7 jämförs den genomsnittliga årliga löneökningstakten i svensk tillverkningsindustri med genomsnittet för Västeuropa under olika perioder. Perioderna motsvarar i stort de olika avtalsperioderna. Sverige har haft högre löneökningar under samtliga perioder utom 2004-2006 då ökningstakten var lika hög som i Västeuropa.

⁵⁵ Med Västeuropa avses Belgien, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland, Österrike, Danmark, Storbritannien och Norge. De redovisade siffrorna är KIX-vägda genomsnitt, där länderna ges olika vikt utifrån deras betydelse som marknad för svensk export och konkurrentland till Sverige.

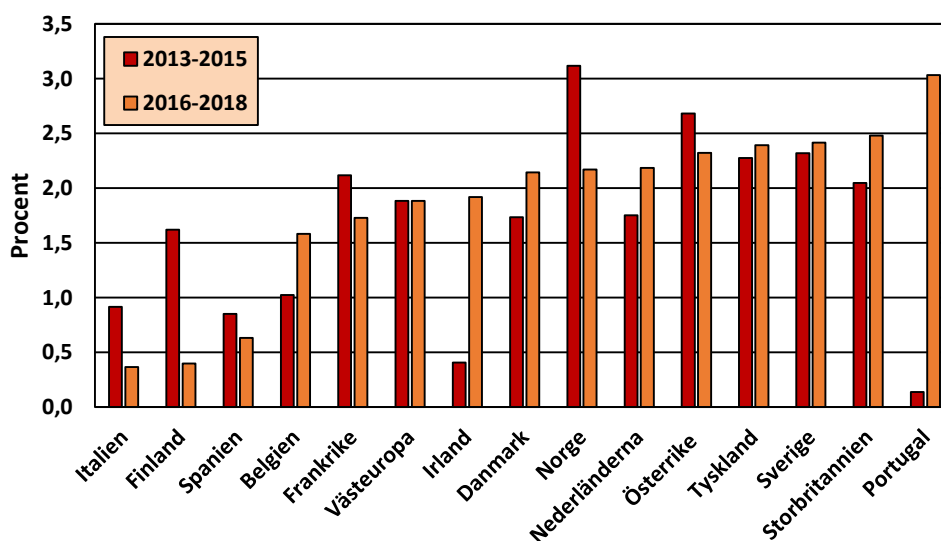
Diagram 7.7 Nominell löneutveckling i Sverige⁵⁶ och Västeuropa, tillverkningsindustrin, procent

Källa: Eurostat LCI och Konjunkturinstitutet

Det är utifrån diagram 7.7 tydligt att både Sverige och Västeuropa sammantaget har växlat ner löneökningstakten efter finanskrisen.

Diagram 7.8 Nominell löneutveckling Västeuropa, 2013-2015 och 2016-2018, tillverkningsindustrin, procent

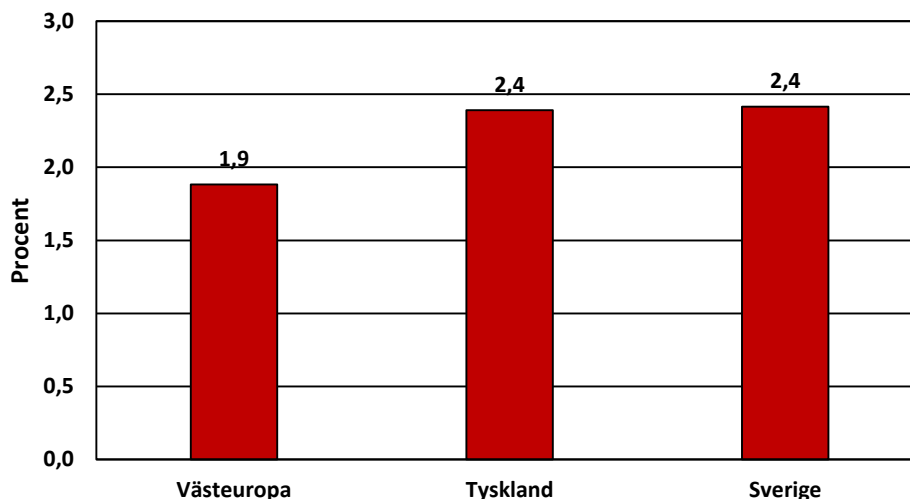
Källa: Eurostat LCI och Konjunkturinstitutet

Delar man upp perioderna och tittar på löneutvecklingen under perioden 2013-2015 respektive 2016-2018, kan man se att det råder stor variation mellan länderna (se diagram 7.8). I Sverige ökade lönerna årligen med i genomsnitt 2,3 procent 2013-2015 och 2,4 procent 2016-2018. Genomsnittet för Västeuropa var 1,9 procent både 2013-2015 och 2016-2018. Sverige uppvisar

⁵⁶ Omklassificering av Ericsson AB genomfördes i Eurostat LCI 2017 vilket har påverkat statistiken och medfört brott i serierna. För att korrigera för detta används i diagrammen 7.7-7.10 istället data från Konjunkturlönestatistiken för 2017 och 2018.

fortfarande en högre löneökningstakt än Västeuropa (diagram 7.7 och 7.8), men ligger i takt med Tyskland som också ökat från 2,3 procent till 2,4 procent mellan de två perioderna.

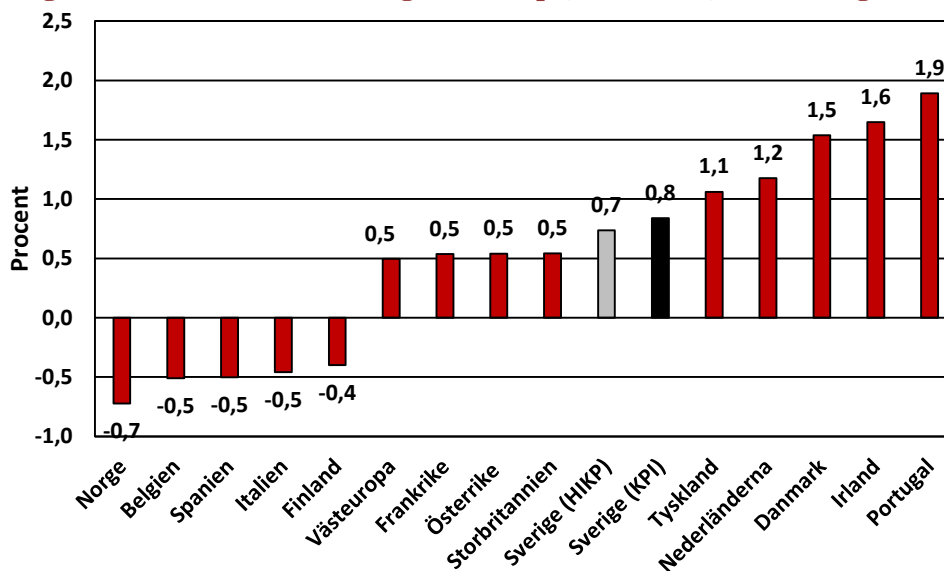
Diagram 7.9 Nominell löneutveckling Sverige, Tyskland och Västeuropa, 2016-2018, tillverkningsindustrin

Källa: Eurostat LCI och Konjunkturinstitutet

De reala lönerna har ökat i samtliga västeuropeiska länder utom i Norge, Belgien, Spanien, Italien och Finland under perioden 2016-2018. Genomsnittet för Västeuropa var 0,5 procent per år. Portugal har haft högst reallöneökningar med 1,9 procent per år, medan Sverige haft 0,8 procent per år beräknat med KPI. Om istället samma mått som de övriga länderna används, HIKP, blir den svenska reallöneökningen 0,7 procent (se diagram 7.10).

Diagram 7.10 Reallöneutveckling Västeuropa, 2016-2018, tillverkningsindustrin

Källa: Eurostat LCI och Konjunkturinstitutet

7.8 Sammanfattning

Under perioden 2016-2018 har de nominella lönerna i svensk industri ökat med cirka 2,5 procent i genomsnitt per år och löneökningstakten väntas bli cirka 2,8 procent under 2019. De svenska lönerna har 2016-2018 ökat i ungefär samma takt som i Tyskland, men något snabbare än i Västeuropa.

Under samma period har reallönerna ökat med knappt en procent i Sverige. Detta är något över snittet för Västeuropa som uppgår till 0,5 procent.

Mellan 2013-2018 har löneökningstakten varit likartad för arbetare och tjänstemän inom industrin. Lönegapet mellan kvinnor och män har minskat något för både arbetare och tjänstemän under perioden.

Industrin normerar i Sverige och löneökningstakten är i stort likartad över hela arbetsmarknaden. Dock har offentlig sektor haft något snabbare ökningstakt, särskilt under senare år.

www.fackeninomindustrin.se